

Φ

شورای اعلیٰ مشغله

طرح تهیه اسناد توسعه مشغله و سرمایه‌گذاری در سطح ملی، دستگاهی و استانی سند ملی توسعه مشغله و سرمایه‌گذاری

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی

معاونت سرمایه انسانی و توسعه مشغله

ویرایش دوازدهم

اردیبهشت ماه ۱۳۹۱

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

۷	مقدمه
۹	۱. روش و رویکرد تهیه سند
۱۲	۲. اهداف کلی سند
۱۲	۳. ارزیابی روندهای جمعیت و عملکرد بازار کار کشور در دوره بعد از انقلاب اسلامی
۱۲	۳.۱. تحول جمعیت در ایران
۱۳	۳.۲. گذار جمعیتی و افزایش عرضه نیروی کار
۱۵	۳.۳. عرضه نیروی کار به تفکیک سطوح تحصیل
۱۶	۳.۴. تقاضای نیروی کار در کشور
۱۷	۳.۵. تقاضای نیروی کار کشور بر حسب تحصیلات
۱۸	۳.۶. رشد اقتصادی، بهره وری و تقاضای نیروی کار
۲۰	۳.۷. ابعاد و ویژگیهای بیکاری در کشور
۲۴	۴. شناخت نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری در سطح ملی
۲۴	۴.۱. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصتها و تهدیدها در بازار کار
۲۴	۴.۱.۱. نقاط قوت بازار کار
۲۵	۴.۱.۲. نقاط ضعف بازار کار
۲۷	۴.۱.۳. فرصتها ای بازار کار
۲۸	۴.۱.۴. تهدیدهای بازار کار
۲۹	۴.۲. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها در بازار پول و سرمایه
۳۰	۴.۲.۱. نقاط قوت بازار پول و سرمایه
۳۰	۴.۲.۲. نقاط ضعف بازار پول و سرمایه
۳۱	۴.۲.۳. فرصتها ای بازار پول و سرمایه
۳۲	۴.۲.۴. تهدیدهای بازار پول و سرمایه
۳۲	۴.۳. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصتها و تهدیدها ای اقتصاد ایران از منظر سایر عوامل موثر بر رشد دراز مدت
۳۲	۴.۳.۱. اقتصادی
۳۲	۴.۳.۲. نقاط قوت
۳۳	۴.۳.۳. نقاط ضعف
۳۴	۴.۳.۴. فرصتها
۳۴	۴.۴. تهدیدها
۳۵	۵. تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوره برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)
۳۶	۵.۱. تحول جمعیت و ساختار سنی آن در دوره برنامه پنجم توسعه
۳۶	۵.۲. پیش‌بینی عرضه نیروی کار
۳۸	۵.۳. پیش‌بینی رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های عمده در دوران برنامه پنجم
۴۲	۵.۴. بهره وری نیروی کار و کل عوامل تولید در برنامه پنجم
۴۲	۵.۵. تقاضای نیروی کار در دوران برنامه پنجم

۴۳	۵. تقاضای نیروی کار بر حسب سطوح تحصیلی .....
۴۴	۶. پیش بینی نرخ بیکاری در انتهای برنامه پنجم توسعه .....
۴۵	۷. پیش بینی سرمایه گذاری بر حسب فعالیت های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه .....
۴۸	۸. سیاست ها و اقدامات اجرایی در بازار کار.....
۴۸	۹. سیاست های کلان موثر بر بازار کار.....
۴۸	۱۰. سیاست های کلان اقتصادی .....
۵۰	۱۱. سیاست های مربوط به توسعه علوم و فناوری.....
۵۴	۱۲. سیاست ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست های تنظیمی و نهادی بازار کار .....
۵۴	۱۳. سیاست های اجرایی.....
۵۴	۱۴. اقدامات اجرایی.....
۵۶	۱۵. سیاست ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست های فعال بازار کار .....
۵۶	۱۶. سیاست های اجرایی.....
۵۷	۱۷. اقدامات اجرایی.....
۶۰	۱۸. سیاست ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست های حمایتی و منفعل بازار کار .....
۶۰	۱۹. سیاست های اجرایی.....
۶۰	۲۰. اقدامات اجرایی.....
۶۲	۲۱. سیاست های توسعه سرمایه گذاری و رشد اقتصادی.....
۶۲	۲۲. سیاستهای مربوط به توانمند سازی بخش خصوصی .....
۶۲	۲۳. عدم تعییض بین بخش خصوصی و عمومی .....
۶۲	۲۴. ایجاد فضای رقابتی در اقتصاد کشور.....
۶۳	۲۵. تضمین حقوق مالکیت خصوصی .....
۶۳	۲۶. عدم مداخله غیر ضرور دولت در بازارها .....
۶۳	۲۷. شفافیت در مناقصه های دولتی .....
۶۴	۲۸. مبارزه با فساد مالی در دستگاه های دولتی و بانک ها.....
۶۴	۲۹. پرداخت به موقع بدھی های دولت به بخش خصوصی .....
۶۴	۳۰. تغییر شیوه و اگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی .....
۶۵	۳۱. ساماندهی بخش غیر رسمی اقتصاد کشور .....
۶۵	۳۲. سیاست های بهبود محیط کسب و کار و بهبود فضای سرمایه گذاری.....
۶۵	۳۳. تسهیل کسب مجوزهای ساخت و ساز .....
۶۶	۳۴. سهولت استخدام و اخراج کارگران .....
۶۶	۳۵. تسهیل ثبت املاک در ایران .....
۶۷	۳۶. بهبود وضعیت حمایت از سرمایه گذاران در بازارهای مالی .....
۶۷	۳۷. بهبود پرداخت مالیات ها و بیمه تأمین اجتماعی .....
۶۸	۳۸. بهبود روال های اداری تجارت خارجی .....
۶۸	۳۹. تسهیل برچیدن کسب و کار .....
۶۸	۴۰. سیاست های مربوط به اصلاح بازار سرمایه .....
۶۸	۴۱. سیاست های مربوط به بهبود عملکرد بورس اوراق بهادار .....
۶۹	۴۲. سیاست های بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران .....

۷۱	۷.۳. سیاست های اعتباری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران
۷۲	۷.۴. ارایه ابزارها و نهادهای مالی جدید در سیستم بانکی
۷۲	۷.۴. سیاست های مربوط به جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی
۷۳	۸. تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه های کلیدی در اجرای سیاست ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در بخش های اقتصادی تحت تصدی و نظرارت آنها
۷۹	۹. اهداف کمی اشتغال و سرمایه گذاری در استان ها
۸۵	فهرست اسناد بالادست
۸۵	فهرست اسناد پشتیبان مورد استفاده در تهییه سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱: عرضه نیروی کار و نرخ مشارکت بر حسب جنس در دوره ۱۳۸۹-۱۳۵۵ (هزار نفر).....	۱۴
جدول ۲: عرضه نیروی کار در کشور بر حسب تحصیلات در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ (هزار نفر).....	۱۵
جدول ۳: روند تحول تقاضای نیروی کار و بیکاری در کشور ۱۳۸۹-۱۳۵۵ (میلیون نفر).....	۱۶
جدول ۴: تعداد شاغلان و سهم بخش‌های عمده اقتصاد از اشتغال در سال های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ (درصد).....	۱۶
جدول ۵: تقاضای نیروی کار بر حسب تحصیلات در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ (هزار نفر).....	۱۸
جدول ۶: رابطه رشد اقتصادی، بهره وری نیروی کار و تقاضا برای نیروی کار در دهه ۱۳۸۵-۱۳۷۵ (درصد).....	۱۹
جدول ۷: تحول جمعیت فعال، شاغل و بیکار کشور در سالهای ۸۹-۱۳۵۵ (میلیون نفر).....	۲۱
جدول ۸: تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در میان زنان و مردان دارای تحصیلات عالی در کشور در سال های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ (هزار نفر).....	۲۳
جدول ۹: پیش‌بینی عرضه و نرخ مشارکت نیروی کار کشور بر حسب جنس در دوره ۱۳۹۴-۱۳۸۹ (هزار نفر).....	۳۷
جدول ۱۰: عرضه نیروی کارکشور به تفکیک جنس و سن در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۳۷
جدول ۱۱: ترکیب عرضه نیروی کار کشور به تفکیک سطح تحصیلات در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۳۸
جدول ۱۲: پیش‌بینی رشد بخش‌های اقتصادی در برنامه پنجم توسعه (درصد).....	۳۸
جدول ۱۳: تعداد شاغلین جدید در برنامه پنجم و نرخ رشد بهره وری نیروی کار و بهره وری عوامل تولید.....	۴۲
جدول ۱۴: تحول اشتغال در سال های ۹۴-۱۳۸۹	۴۳
جدول ۱۵: ترکیب تقاضای نیروی کار کشور به تفکیک سطح تحصیلات در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۴۴
جدول ۱۶: تحول تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در سال های ۹۴-۱۳۸۹ (میلیون نفر).....	۴۴
جدول ۱۷: نرخ بیکاری کشور به تفکیک سطح تحصیلات در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر).....	۴۵
جدول ۱۸: پیش‌بینی مقدار سرمایه گذاری سالانه بر حسب فعالیت‌های عمده اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه.....	۴۵
جدول ۱۹: سرمایه سرانه لازم برای ایجاد یک شغل در دوران برنامه پنجم توسعه	۴۶
جدول ۲۰: تعیین نقش و وظایف دستگاه‌های کلیدی در اجرای سیاست‌های بازار کار در برنامه پنجم توسعه	۷۳
جدول ۲۱: تعیین نقش و وظایف دستگاه‌های کلیدی در اجرای سیاست‌های اقتصادی موثر بر سرمایه گذاری و رشد اقتصادی در برنامه پنجم توسعه	۷۷
جدول ۲۲: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر، عرضه نیروی کار و نرخ مشارکت به تفکیک استان‌های کشور (هزار نفر).....	۸۰
جدول ۲۳: تقاضای نیروی کار، تعداد بیکاران و نرخ بیکاری به تفکیک استان‌های کشور (هزار نفر).....	۸۱
جدول ۲۴: تقاضای نیروی کار استان‌ها به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴	۸۲
جدول ۲۵: میزان سرمایه گذاری طی برنامه پنجم توسعه به تفکیک استان‌ها به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ (میلیارد ریال)	۸۳
جدول ۲۶: متوسط رشد اقتصادی استان‌ها در دوران برنامه پنجم توسعه (درصد).....	۸۴

فهرست نمودارها

صفحه

عنوان

۱۰	نمودار ۱: فرآیند تهیه سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری
۱۳	نمودار ۲: تحول جمعیت کشور در دوره ۱۳۵۵-۱۳۸۹
۳۶	نمودار ۳: پیش‌بینی جمعیت کشور در دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۴

مقدمه

بیکاری یکی از مهمترین مسائل اقتصادی- اجتماعی کشور است که حل آن در گرو عزم ملی است. دولت با درک ضرورت و اهمیت این معضل، در دوره برنامه چهارم، تدابیر و اقدامات مختلفی را به کار گرفت که از آن جمله می توان به توزیع تسهیلات بانکی برای طرح های زود بازده و توسعه مشاغل خانگی اشاره کرد. شورای عالی اشتغال با درک این مساله که اقدامات موردنی هر چند مفید اما ناکافی است، در یازدهمین جلسه خود، که در تاریخ ۱۲ خرداد سال ۱۳۸۸ برگزار شد، دبیرخانه شورا را موظف کرد تا با همکاری معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری و دستگاههای اجرایی ذیربسط، سیاست ها و تدابیر جامع و هماهنگی را در قالب سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری و اسناد استانی متناظر با آن تدوین و به آن شورا ارایه دهد.

وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سال ۱۳۸۸، به منظور برونو سپاری انجام مطالعات مورد نیاز به منظور تهیه سند ملی و اسناد استانی، اقدام به انتخاب مشاور مادر نمود. وظیفه این مشاور انجام مطالعات در سطوح ملی و استانی، راهبری مطالعات استانی و تلفیق استاد ملی و استانی تعیین شد. پس از انتخاب مشاور مادر، با همکاری معاونت برنامه ریزی استانداری ها و ادارات کل تعاون، کار و رفاه اجتماعی استانها، در سال ۱۳۸۹ نسبت به انتخاب مشاوران استانی اقدام گردید. به منظور مدیریت مطلوب فرآیند تدوین اسناد مورد نظر، دبیرخانه تخصصی اسناد در ستاد مرکزی و کمیته های راهبری اسناد در استانها سازماندهی شد. مشاور مادر و مشاوران استانی ظرف مدت یک سال و نیم، مجموعه ای از گزارشات تفصیلی را تهیه کردند که راه را برای تدوین اسناد مورد نظر هموار ساخت. ضمناً جهت ارزیابی و نظارت تمامی گزارشات تولید شده، مجموعه ای از صاحب نظران به عنوان ناظر عالی در نظر گرفته شدند.

گفتنی است که در تدوین سند ملی و اسناد استانی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری، به اسناد بالادست از جمله سند چشم انداز جمهوری اسلامی، سیاستهای کلی اشتغال ابلاغی مقام معظم رهبری و قانون برنامه پنجم توسعه توجه شده است. افق زمانی این سند، دوره برنامه پنجم توسعه را پوشش می دهد. سند حاضر در راستای تحقق اهداف، راهبردها و سیاست های مندرج در برنامه پنجم و اسناد پشتیبان آن تنظیم شده است.

تهیه اسناد ملی و استانی نیز مانند هر کار دیگر عاری از مشکلات و ناهمواری نبوده است. فقدان آمارهای اقتصادی و جمعیتی به هنگام، عدم تصویب اسناد پشتیبان برنامه پنجم در زمان تهیه سند، آماده نبودن برنامه های عملیاتی و اجرایی دستگاههای دولتی ذیربسط برای برنامه پنجم، کمبود مشاوران استانی با تجربه و زمان بر بودن جلب همکاری دستگاههای استانی و برقراری هماهنگی لازم میان آنها را می توان از اهم مشکلات تهیه سند ملی و اسناد استانی دانست.

به دلیل آن که پیش بینی می شود بیکاری برای دهه آتی یکی از دغدغه های اصلی کشور باشد، لازم است بازنگری در اهداف و سیاست های سند در سال پایانی برنامه پنجم توسعه (سال ۱۳۹۴) در دستور کار قرار گیرد و سند جدید برای دوره برنامه ششم توسعه به مورد اجرا گذاشته شود. ماهیت برخی از

سیاست ها و اقدامات اجرایی مندرج در سند حاضر نیز که تحقق آنها دوره زمانی بیش از پنج سال را ایجاب می کند، استمرار دوره زمانی سند را برای دوره برنامه ششم توسعه توجیه می کند.

۱. روش و رویکرد تهیه سند

سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری، بر اساس دو دسته اسناد و مطالعات زیر تهیه شده است:
دسته اول مربوط به اسناد بالادست است که عبارتند از:

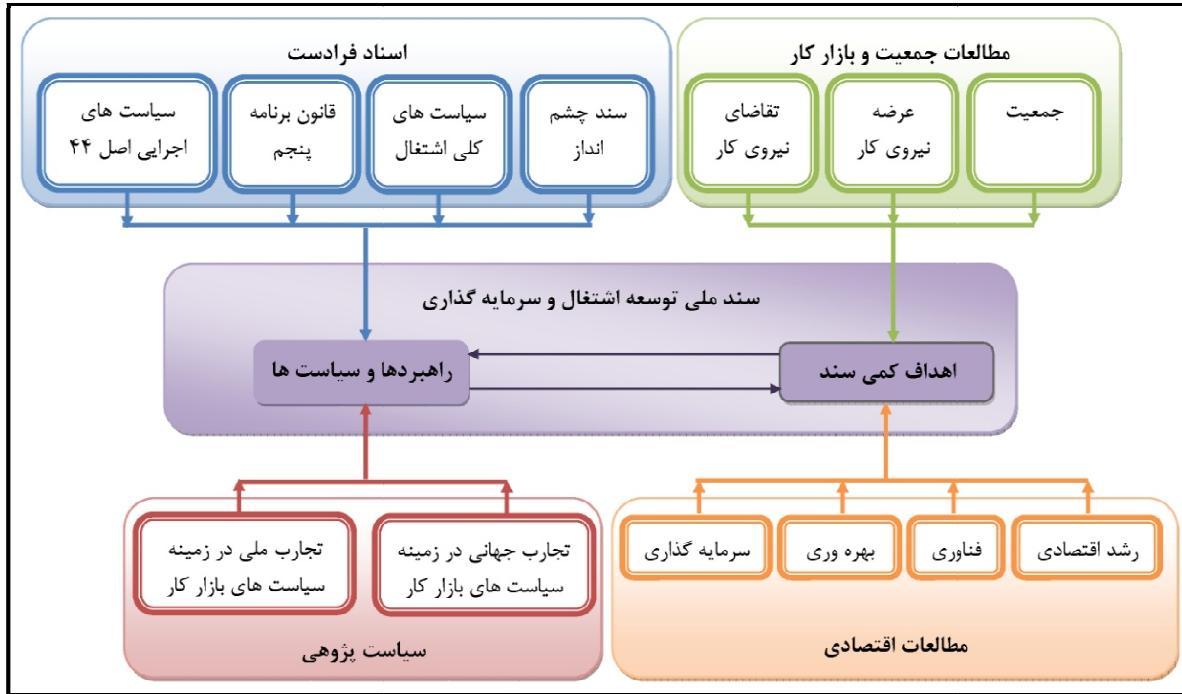
۱. سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰۴ هجری شمسی، ابلاغی مقام معظم رهبری (آذر ماه سال ۱۳۸۲).
۲. سیاستهای کلی اشتغال، ابلاغی مقام معظم رهبری (تیر ماه سال ۱۳۹۰).
۳. سیاستهای مندرج در قانون برنامه پنجم توسعه در ارتباط با بازار کار (مصوب سال ۱۳۸۹).
۴. پیش نویس اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه
۵. قانون سیاستهای اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۸۷.

دسته دوم مربوط به مطالعاتی است که در سطح ملی برای تهیه سند انجام شده و مشتمل بر ۲۸ گزارش مستقل است. اهم این مطالعات عبارتند از:

- مطالعه و پیش بینی جمعیت کشور.
- مطالعه و پیش بینی عرضه و تقاضای نیروی کار و نرخ بیکاری در سطح ملی.
- مطالعه و پیش بینی رشد اقتصادی، تحول فناوری و بهره وری در مقیاس بخش های عمده اقتصادی، با توجه به تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدهای بخش های عمده و تاثیر هدفمند سازی یارانه ها بر رشد اقتصادی.
- مطالعه بازارهای مالی ایران.
- مطالعه ابعاد اقتصاد کلان بیکاری در ایران.
- مطالعه راهبردها و سیاستهای توسعه اشتغال سرمایه گذاری در سطح ملی، دستگاهی و استانی.

از مطالعات فوق برای تعیین اهداف کمی و سیاست های توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استفاده شده است. فرایند انجام کار در تهیه سند ملی در نمودار (۱) ارایه شده است.

نمودار ۱: فرآیند تهیه سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری

پیش‌نویس سند ملی پس از دریافت نظر ناظر عالی طرح مطالعاتی و نظرات معاونت سرمایه انسانی و توسعه اشتغال وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، مورد بازنگری قرار گرفته و پس از تایید مقام عالی وزارت جهت طرح و تصویب در شورای عالی اشتغال به دبیر خانه شورا تسلیم شده است.
رویکرد تهیه سند بطور خلاصه به شرح زیر بوده است:

- سازگاری مطالب سند با اهداف و سیاست های مندرج در اسناد بالا دست، رعایت شده است.

• سیاست های بازار کار و توسعه اشتغال تحت پنج عنوان سیاست های کلان اقتصادی، سیاست های تنظیمی، سیاست های فعال، سیاست های منفعل و سیاست های عمومی بازار کار طبقه بندی شده و در هر مورد سیاست ها و اقدامات اجرایی مورد نیاز ارایه شده است.

• سیاست های مربوط به توسعه سرمایه‌گذاری تحت چهار عنوان توانمندسازی بخش خصوصی، بهبود محیط کسب و کار، اصلاح بازارهای مالی و جذب سرمایه‌گذاری خارجی طبقه بندی شده و در هر مورد سیاست های و اقدامات اجرایی مورد نیاز ارایه شده است.

• سیاست ها و اقدامات اجرایی به تناسب وظایف دستگاههای دولتی به آنها تخصیص یافته و زمان اجرای هر یک از آنها مشخص شده است.

• وظیفه پیگیری سیاست ها و اقدامات اجرایی مندرج در سند بر عهده دبیرخانه شورای عالی اشتغال قرار گرفته است.

سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری با قبول ارزش ها و مبانی نظری زیر تدوین شده است:

- ۱) در دراز مدت عامل تعیین کننده تقاضا برای نیروی کار، رشد بالا و پایدار اقتصادی است. از این رو اتخاذ سیاست های فعال بازار کار تنها می تواند در جهت تخفیف بیکاری در مقیاس محدود موثر باشد.
- ۲) دستیابی به رشد بالا و مستمر اقتصادی در گرو تسهیل کسب و کار خصوصی و رفع موانع سرمایه گذاری داخلی و خارجی در کشور است.
- ۳) تامین ثبات اقتصادی از طریق اتخاذ سیاست های مالی، پولی، ارزی و اعتباری مناسب می تواند به رشد اقتصادی پایدار کمک کند. استفاده از سیاست های مالی و پولی برای برانگیختن تقاضای کل نیز می تواند تحت شرایط معینی برای مقابله با بیکاری ادواری موثر باشد.
- ۴) تضمین انعطاف پذیری بازار کار و بهبود عملکرد این بازار از طریق اصلاح مقررات تنظیمی، یکی از شروط لازم و مهم برای کاهش نرخ بیکاری در اقتصاد است.
- ۵) توانمندسازی بخش خصوصی، جذب سرمایه گذاری خارجی، مبارزه با فساد اداری، تسهیل مقررات مربوط به مجوزهای کسب و کار و تسهیل تشریفات برچیدن بنگاههای اقتصادی نا کارآمد از اهم تدبیری است که می تواند موجب رفع موانع سرمایه گذاری شود.
- ۶) پایبندی به عدالت اجتماعی حکم می کند که دولت رنج دوران بیکاری را از طریق مقررات تامین اجتماعی و پرداخت بیمه ایام بیکاری تخفیف دهد.
- ۷) برای کاهش نرخ بیکاری در مناطقی که با مشکل حاد نرخ بالای بیکاری مواجهند، اتخاذ سیاست های منطقه ای ویژه، ضروری است.
- ۸) برای کاهش نرخ بالای بیکاری در نزد جوانان دارای تحصیلات عالی تسریع شکل گیری و توسعه اقتصاد دانش بنیان ضرورت دارد.
- به منظور تهیه اسناد توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استان ها، مشاوران استانی موظف شدند با همکاری دستگاههای اجرای استان ها، مطالعات زیر را انجام دهند:
- مطالعات جمعیت، نیروی انسانی، اشتغال و بیکاری در سطح استان.
  - تحلیل رشد اقتصادی و تحولات ساختاری اقتصاد استان.
  - سنجش محیط کسب و کار و فضای سرمایه گذاری در استان.
  - بررسی طرحهای در دست اجرا و طرحهای شناسایی شده جدید در جهت توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در هر یک از شهرستانهای استان.
  - تهیه اسناد دستگاهی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در استان برای دوران برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴).
  - تهیه دفترچه راهنمای اطلاع رسانی فرصت ها و مشوق های سرمایه گذاری در استان و تعیین مسیر دریافت آن ها برای کار آفرینان.

پیش نویس اسناد توسعه اشتغال و سرمایه گذاری استان ها جهت تلفیق و سازگاری با سند ملی به مشاور مادر ارسال شد و حسب مورد اصلاحات ضروری در آنها به عمل آمد.

۲. اهداف کلی سند

دولت و شورای عالی اشتغال سند ملی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری را به منظور تحقق اهداف کلی زیر تا پایان برنامه پنجم، در دستور کار خود قرار داده اند:

(۱) کاهش نرخ بیکاری آشکار در کشور به ۷ درصد.

(۲) کاهش فاصله نرخ های بیکاری منطقه ای با سطح ملی در استان هایی که نرخ بیکاری آنها بالاتر از میانگین ملی است.

(۳) کاهش نرخ بیکاری در میان مردان و زنان جوان و تحصیل کرده کشور.

(۴) بهبود بهره وری نیروی کار در دوران برنامه به میزان ۳ درصد در سال، به منظور بهبود توان رقابتی اقتصاد کشور و ارتقای وضع معیشت نیروی کار.

(۵) ارتقاء کار و وجدان کاری و روحیه تلاش و فعالیت بر اساس مبانی دین مبین اسلام.

(۶) ارتقاء سطح تعاملات بازار کار کشور با سایر کشورها از طریق اعزام نیروی کار و ساماندهی کار اتباع بیگانه در کشور.

۳. ارزیابی روندهای جمعیت و عملکرد بازار کار کشور در دوره بعد از انقلاب اسلامی

وضعیت بیکاری در کشور متاثر از گذار جمعیتی^۱ سریعی است که در دوره بعد از انقلاب رخ داده است. از این رو تحولات بازار کار کشور باید با عنایت به این موضوع مورد ارزیابی قرار گیرد.

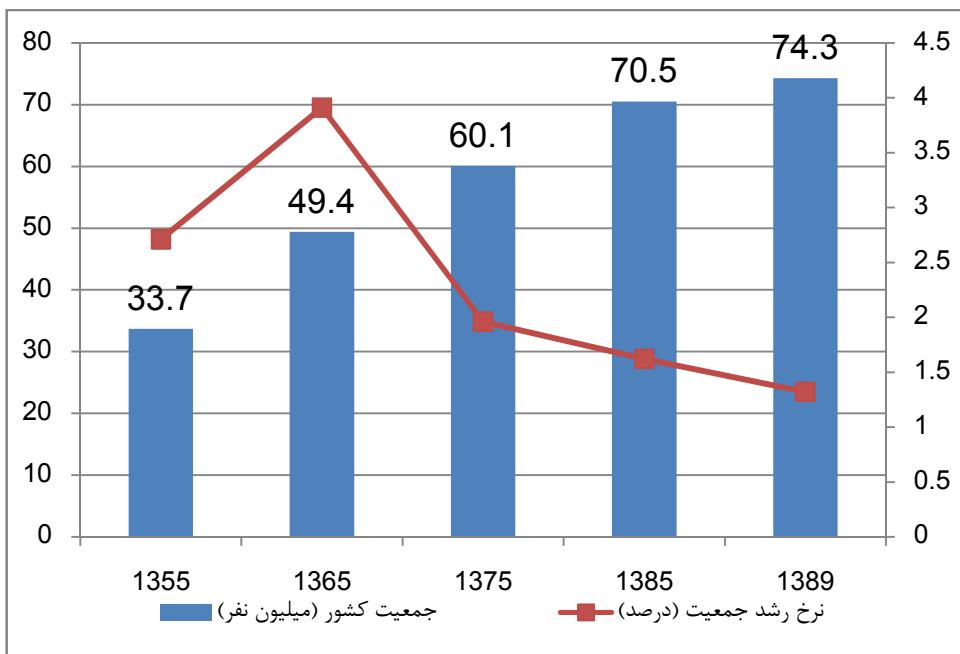
۳.۱. تحول جمعیت در ایران

آهنگ گذار جمعیتی در ایران به طرز غیر عادی سریع است. در دهه اول بعد از انقلاب، کشور شاهد موج عظیم رشد جمعیت بود. در دوره ۶۵-۱۳۵۵ جمعیت ایران با نرخ متوسط ۳/۹ درصد در سال افزایش یافت که یکی از سریع ترین نرخ های رشد در جهان بود (نمودار ۲). سیاست های مشوق زاد و ولد^۲ ویژگی متمایز این دوره بود. از اواسط دهه ۱۳۶۰ به تدریج مسائل ناشی از رشد سریع جمعیت و بار سنگین آن بر اقتصاد کشور ظاهر شد و این امر منجر به تجدید نظر در سیاست های جمعیتی و متعاقب آن در روند رشد جمعیت شد. هر چند گذار جمعیتی فزاینده تا پیش از اوایل دهه ۱۳۷۰ ادامه نیافت، اما هنوز در جهتی سریعتر از سایر کشورهای خاور میانه و شمال آفریقا حرکت می کرد. از آن پس آهنگ رشد جمعیت به تدریج کاستی گرفت (نمودار ۲).

^۱Demographic Transition

^۲Pro-birth Policies

نمودار ۲: تحول جمعیت کشور در دوره ۱۳۵۵-۱۳۸۹

ماخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹.
سال ۱۳۸۹ به نقل سند پشتیبان شماره ۱.

گذار جمعیتی در اینجا به معنی تغییر از روند باروری بالا و مرگ و میر پایین است، که منجر به جایی قابل توجهی در توزیع سنی جمعیت می شود. کاهش اولیه در مرگ و میر معمولاً در میان نوزادان و کودکان رخ می دهد و به طور کلی از کاهش باروری بیشتر است. این امر منجر به ایجاد برآمدگی^۱ در هرم جمعیتی می شود. در مراحل اولیه گذار جمعیتی این برآمدگی در میان کودکان و نوجوانان و در ادامه در میان جوانان و افراد در سن کار و سرانجام در میان سالمندان متتمرکز می شود (سند پشتیبان شماره ۲). امروزه بر خلاف گذشته نرخ رشد اندک جمعیت و پیامدهای آن بر ساختار سنی جمعیت در دهه های آتی است که موجب نگرانی مقامات مسئول سیاستگذاری در کشور شده است.

۳. ۲. گذار جمعیتی و افزایش عرضه نیروی کار

پیامدهای رشد بالای جمعیت در دهه اول بعد از انقلاب، ابتدا در افزایش تقاضا برای کالاهای خدمتی مصرفی (از جمله غذا، پوشاش، خدمات بهداشتی و درمانی)، سپس با یک وقفه زمانی ۶ ساله در افزایش تقاضا برای خدمات آموزش ابتدایی سپس متوسطه و دانشگاهی و بالاخره با حدود ۲۰ سال وقفه در بازار کار نمایان شد. عرضه نیروی کار در ایران در نتیجه گذار جمعیتی به سرعت در حال رشد است (سند پشتیبان شماره ۲).

هم اکنون ایران در مرحله بحرانی گذار جمعیتی خود قرار دارد. بدین معنی که کاهش های باروری موجب شروع به کاهش سهم کودکان در جمعیت ایران گردیده و قسمت برآمدگی ایجاد شده توسط

^۱ Bulge

باروری بالا در دهه اول بعد از انقلاب، اکنون در سالین کار ظاهر شده است. در واقع همین پدیده موجب شد که در سال ۱۳۸۵ ۱۳ سهم جمعیت در سن کار (جمعیت ۱۵ تا ۶۴ سال) در کل جمعیت کشور به $69/8$ درصد برسد. این در حالی است که این نسبت در سال ۱۳۵۵ فقط ۵۲ درصد بود گفتنی است که در فاصله دو سرشماری سال های ۱۳۵۵ و ۱۳۸۵، سهم افراد واقع در گروه سنی ۱۵ تا ۳۴ سال در حدود ۱۳ درصد افزایش یافته است. عرضه نیروی کار، به دلیل گذار جمعیتی با یک وقفه زمانی در کشور افزایش یافت و در پی آن، در دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ سالانه حدود ۷۴۴ هزار نفر وارد بازار کار شدند (مستخرج از جدول ۱). اما این رقم در فاصله سال های ۱۳۸۵-۸۹ کاهش یافته و به ۵۴۸ هزار نفر رسیده است (سند پشتیبان شماره ۳).

جدول ۱: عرضه نیروی کار و نرخ مشارکت بر حسب جنس در دوره ۱۳۵۵-۱۳۸۹ (هزار نفر)

۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	شرح
۶۲۲۴۱	۵۹۵۲۳	۴۵۴۰۱	۳۲۸۷۰	۲۳۰۰۲	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
۳۱۵۵۷	۳۰۲۴۴	۲۳۰۲۲	۱۶۸۳۹	۱۱۷۹۶	مردان
۳۰۶۸۴	۲۹۲۷۸	۲۲۳۷۹	۱۶۰۳۱	۱۱۲۰۶	زنان
۲۵۶۶۱	۲۳۴۶۹	۱۶۰۲۷	۱۲۸۲۰	۹۷۹۶	عرضه نیروی کار
۲۱۰۲۱	۱۹۸۴۰	۱۳۹۹۰	۱۱۵۱۲	۸۳۴۷	مردان
۴۶۴۰	۳۶۲۹	۲۰۳۷	۱۳۰۸	۱۴۴۹	زنان
۴۱.۲	۳۹.۴	۳۵.۳	۳۹.۰	۴۲.۶	نرخ مشارکت (درصد)
۶۶.۶	۶۵.۶	۶۰.۸	۶۸.۴	۷۰.۸	مردان
۱۵.۱	۱۲.۴	۹.۱	۸.۲	۱۲.۹	زنان

ماخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹.

جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر سال ۱۳۸۹ به نقل از سند پشتیبان شماره ۱.

آمار سال ۱۳۸۹ به نقل از اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی.

نرخ مشارکت نیروی کار ایران در دوره ۱۳۵۵-۱۳۸۹ پر نوسان و اندک بوده است. پایین بودن نرخ مشارکت نیروی کار، ایران را از کشورهای پیشرفته صنعتی و نیز کشورهای در حال توسعه موفقی همچون چین، کره جنوبی و تایوان متمایز می کند. رشد پایین و پر نوسان اقتصاد کشور در دوره بعد از انقلاب را می توان عامل اصلی این پدیده دانست. در دوره یاد شده به همین دلیل نیاز چندانی به مشارکت بیشتر زنان در نیروی کار احساس نمی شد. در سال ۱۳۸۹ نرخ مشارکت مردان در نیروی کار ۶۶/۶ درصد و نرخ مشارکت زنان ۱۵/۱ درصد بود (جدول ۱).

عوامل دیگری نیز در پایین نگهداشتن نرخ مشارکت نیروی کار در اقتصاد کشور موثرند که میزان تاثیر آنها کمتر از عامل یاد شده است. این عوامل عبارتند از:

- ✓ افزایش پوشش تحصیلی دختران و پسران در سطوح تحصیلی ابتدایی و متوسطه و کاهش نرخ مشارکت افراد ۱۰ تا ۱۸ سال در نیروی کار.

- ✓ گسترش تحصیلات دانشگاهی و افزایش دانشجویان در میان جوانان ۱۸ تا ۲۲ سال.
- ✓ خروج تعدادی از جویندگان اشتغال از بازار کار به دلیل طولانی شدن مدت بیکاری و مأیوس شدن آنها از یافتن کار.

۳. ۳. عرضه نیروی کار به تفکیک سطوح تحصیل

تحول عرضه نیروی کار به تفکیک گروههای تحصیلی در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ بازگو کننده این واقعیت است که:

اولاً: در دهه فوق به دلیل گسترش آموزش در تمامی سطوح تحصیلی، عرضه نیروی کار تحصیل کرده با نرخی بالاتر از میانگین نرخ رشد کل عرضه نیروی کار افزایش یافته است.

ثانیاً: سهم نیروی کار دارای تحصیلات عالی در عرضه نیروی کار بیش از سایر سطوح تحصیلی رشد کرده است (جدول ۲).

جدول ۲: عرضه نیروی کار در کشور بر حسب تحصیلات در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ (هزار نفر)

سالانه (درصد)	۱۳۸۵		۱۳۷۵		شرح
	سهم	تعداد	سهم	تعداد	
۰.۹	۱۹.۱	۴۴۷۳۰	۲۵.۵	۴۰۸۵۷	ابتدایی
۵.۲	۲۱.۵	۵۰۳۷۰	۱۸.۸	۳۰۱۹۸	راهنمایی
۸.۲	۲۷.۹	۶۵۴۸۰	۱۸.۷	۲۹۹۱۴	متوسطه و پیش دانشگاهی
۹.۷	۱۵.۷	۳۶۸۹۵	۹.۱	۱۴۶۰۸	عالی
-۰.۹	۴.۲	۹۹۶.۳	۶.۸	۱۰۸۸.۷	سایر
۵.۱	۸۸.۴	۲۰۷۴۳.۷	۷۸.۹	۱۲۶۴۶.۳	جمع با سواد
-۲.۱	۱۱.۶	۲۷۲۴۹	۲۱.۱	۳۳۸۰۹	بی سواد
۳.۹	۱۰۰	۲۳۴۶۸.۶	۱۰۰	۱۶۰۲۷.۲	جمع کل

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

هر چند نظام آموزشی کشور در دوره بعد از انقلاب، به دستاوردهای مهمی از جمله کاهش نرخ بی سوادی و گسترش پوشش تحصیلات در سطوح ابتدایی، متوسطه و عالی دست یافته است، این نظام با نارسایی هایی مواجه است که آن را از ایفای نقش شایسته در تربیت نیروی انسانی ماهر و خلاق برای اقتصاد کشور تا حدودی باز داشته است.

۳.۴. تقاضای نیروی کار در کشور

در دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ در هر سال به طور متوسط فقط ۵۹۰ هزار شغل جدید در کشور ایجاد شد. بدین ترتیب با ورود نسل جوان به بازار کار تعادل بازار کار بر هم خورد و نرخ بیکاری در سال ۱۳۸۵ به رغم عملکرد نسبتاً خوب اقتصاد کشور در دهه منتهی به آن سال، بیشتر از سال ۱۳۷۵ شد (جدول ۳). اسناد پشتیبان برنامه گویای آن است که در چهار سال ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹، سالانه در حدود ۵۴۰ هزار نفر وارد بازار کار شده اند و در همین مدت بطور متوسط ۴۱۸ هزار شغل جدید در هر سال تکوین یافته است. این برآوردها بیانگر آن است که در این دوره زمانی، نرخ مشارکت نیروی کار افزایش یافته و به موازات آن نرخ بیکاری نیز در مقایسه با سال ۱۳۸۵ افزایش یافته و به حدود ۱۳/۶ درصد رسیده است. شایان ذکر است که نتایج آمارگیری نمونه ای مرکز آمار ایران در بهار سال ۱۳۸۹ نیز موید این امر است. در واقع در سال ۱۳۸۹ میزان بیکاری در این فصل نسبت به فصل مشابه در سالهای قبل افزایش یافته است. این وضع محصول رشد محدود اقتصادی در سه سال اخیر است (اسناد پشتیبان ۳ و ۴).

جدول ۳: روند تحول تقاضای نیروی کار و بیکاری در کشور در کشور ۱۳۵۵-۱۳۸۹ (میلیون نفر)

۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	۱۳۵۵	شرح
۲۲.۱۷	۲۰.۵	۱۴.۶	۱۱.۰	۸.۸	تقاضای نیروی کار (جمعیت شاغل)
۴۱۸	۵۹۰	۳۵۴	۲۲۴	---	مشاغل ایجاد شده در هر سال در دوره مورد نظر (هزار نفر)

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن در سال های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹.

آمار سال ۱۳۸۹ به نقل از اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی.

سهم بخشهای مختلف از اشتغال گویای آن است که در طول زمان به تدریج از سهم بخش های کشاورزی و صنعت در اشتغال کاسته شده و به سهم خدمات افزوده شده است (جدول ۴).

جدول ۴: تعداد شاغلان و سهم بخشهای عمدۀ اقتصاد از اشتغال در سال های ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ (درصد)

سهم از کل (درصد)	تعداد شاغلان (هزار نفر)						شرح
	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
۱۷.۱	۱۸.۰	۲۳.۰	۳۷۹۰	۳۶۸۷	۳۳۵۷		کشاورزی
۰.۸	۰.۷	۰.۸	۱۸۴	۱۵۲	۱۲۰		معدن (شامل نفت و گاز)
۱۶.۶	۱۷.۰	۱۷.۵	۳۶۷۸	۳۴۸۵	۲۵۵۲		صنعت
۱.۲	۱.۱	۱.۰	۲۶۱	۲۲۵	۱۵۱		آب، برق و گاز
۱۴.۷	۱۲.۸	۱۱.۳	۲۲۶۲	۲۶۳۱	۱۶۵۰		ساختمان
۱۵.۰	۱۴.۷	۱۳.۲	۳۲۳۳	۳۰۱۹	۱۹۲۷		بازرگانی، رستوران و هتلداری
۹.۶	۸.۶	۶.۱	۲۱۳۸	۱۷۵۸	۸۹۱		حمل و نقل و انبارداری
۱.۲	۰.۹	۰.۶	۲۶۵	۱۸۴	۸۲		ارتباطات

سهم از کل (درصد)			تعداد شاغلان (هزار نفر)			شرح
۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	
۱.۴	۱.۳	۱.۰	۳۰۳	۲۷۱	۱۵۳	خدمات موسسات مالی و پولی
۲.۲	۲.۲	۱.۰	۴۹۴	۴۴۳	۱۴۹	خدمات املاک و مستغلات، حرفه ای و تخصصی
۲۰.۱	۲۰.۲	۲۲.۵	۴۴۶۳	۴۱۳۳	۳۲۸۳	خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۰.۰	۲.۴	۱.۸	۰	۴۸۸	۲۵۷	اظهار نشده
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۲۲۱۷۱	۲۰۴۷۶	۱۴۵۷۲	کل اقتصاد

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال های ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵
آمار سال ۱۳۸۹ به نقل از استناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی.

هر چند فعالیت های اقتصادی رسمی وجه غالب سازماندهی تولید در کشور است، اما بخش غیر رسمی در فعالیت های غیر کشاورزی به دلیل گستردگی فعالیت های اقتصادی در مقیاس کوچک، حائز اهمیت است. در سال ۱۳۸۵ در حدود ۳۵ درصد از نیروی کار شاغل در فعالیت های غیر کشاورزی، در بخش غیر رسمی فعالیت داشتند. در بخش کشاورزی نیز بهره برداری های کوچک مقیاس و کشاورزی دهقانی رواج گسترده دارد. بهره وری نیروی کار و سطح درآمد شاغلان بخش غیر رسمی به دلیل عدم بهره گیری از صرفه های مقیاس و فناوری های جدید کمتر از بخش رسمی است. در این وضعیت، جلوگیری از شکل گیری اشتغال غیر رسمی سیاست مناسبی نیست، بلکه رفع موانع ورود فعالان اقتصادی به بخش رسمی اقتصاد و بهره گیری از مزایای آن ضروری است. برای این منظور لازم است با اتخاذ سیاست ها و تدابیر مناسب، محیط کسب و کار بهبود یابد (سند پشتیبان شماره ۵).

۳.۵. تقاضای نیروی کار کشور بر حسب تحصیلات

در دوره ۱۳۷۵-۸۵ از سهم شاغلان بی سواد و کم سواد (دارای تحصیلات ابتدایی) کاسته شده و به سهم شاغلان باسواد به ویژه در سطح عالی افزوده شده است. هر چند این یک تحول مثبت در جهت افزایش سرمایه انسانی شاغل کشور محسوب می شود، اما چنان که خواهد آمد، عدم تعادل در بازار کار کشور از نظر سطوح تحصیلی و مهارت یک مشکل اساسی به شمار می رود (سند پشتیبان شماره ۴).

جدول ۵: تقاضای نیروی کار بر حسب تحصیلات در سالهای ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ (هزار نفر)

متوسط نرخ رشد سالانه (درصد)	۱۳۸۵		۱۳۷۵		شرح
	سهم (درصد)	تعداد	سهم (درصد)	تعداد	
۰.۸	۱۹.۷	۴۰۳۶	۲۵.۶	۳۷۳۳	ابتدایی
۵.۰	۲۱.۲	۴۳۴۲	۱۸.۲	۲۶۵۸	راهنمایی
۷.۴	۲۶.۳	۵۳۷۹	۱۸.۰	۲۶۲۸	متوسطه و پیش دانشگاهی
۹.۰	۱۶.۲	۳۳۱۶	۹.۶	۱۴۰۳	عالی
-۱.۳	۴.۴	۹۰۹	۷.۰	۱۰۲۷	سایر
۴.۶	۸۷.۸	۱۷۹۸۲	۷۸.۶	۱۱۴۴۸	جمع با سواد
-۲.۲	۱۲.۲	۲۴۹۵	۲۱.۴	۳۱۲۴	بی سواد
۳.۵	۱۰۰	۲۰۴۷۶	۱۰۰	۱۴۵۷۲	جمع کل

ماخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵.

۳.۶. رشد اقتصادی، بهره وری و تقاضای نیروی کار

عملکرد اقتصاد ایران در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ از نظر رشد اقتصادی و رشد تقاضای نیروی کار در بخش‌های مختلف نکات درخور توجهی را نشان می‌دهد (جدول ۶):

- اول آن که در دوره مورد بررسی، اقتصاد کشور از رشد متوسط سالانه ۵.۱ درصد برخوردار

شده است و برای تامین این نرخ رشد اقتصادی عامل کار به میزان ۳.۵ درصد در سال رشد یافته است. دلیل صرفه جویی در عامل کار رشد بهره وری نیروی کار به میزان ۱.۲ درصد در سال بوده است. بدین ترتیب در این دوره به ازای هر ۱.۵ درصد رشد اقتصادی، تقاضای نیروی کار به میزان یک درصد افزایش یافته است. البته توان اشتغال زایی بخش‌های مختلف به شدت متفاوت بوده است. بدین معنی که در بخش‌های کشاورزی، صنعت و ارتباطات برای دست یابی به رشد یک درصدی در اشتغال، رشد های بالاتر اقتصادی لازم بوده است.

- دوم آن که در دوره مورد بررسی از ۱۰ بخش عمده اقتصاد کشور ۵ بخش دارای میانگین

رشد سالانه بالاتر از رشد تولید ناخالص داخلی بوده اند. در همه این بخش‌ها به جز بخش صنعت، رشد تقاضای نیروی کار بیشتر از میانگین ملی بوده است. در واقع بخش صنعت به دلیل تغییر ساختار مالکیت در این دوره توانسته است از طریق بهبود بهره وری نیروی

کار در استفاده از نیروی کار صرفه جویی بیشتری کند. نکته در خور توجه دیگر این است که در تمامی این ۵ بخش، رشد بهره وری نیروی کار بیشتر از میانگین ملی بوده است.

جدول ۶: رابطه رشد اقتصادی، بهره وری نیروی کار و تقاضا برای نیروی کار در دهه ۱۳۷۵-۱۳۸۵ (درصد)

رشد اقتصادی لازم برای یک درصد رشد اشتغال	متوسط مشاغل ایجاد شده در هر سال (نفر)	رشد بهره وری نیروی کار	رشد اشتغال ^۲	رشد اقتصادادی ^۱	شرح
۳.۹	۳۲۹۴۸	۲.۷	۰.۹	۳.۶	کشاورزی
۰.۷	۱۹۷۳	-۰.۸	۲.۴	۱.۶	معدن (شامل نفت و گاز)
۳.۱	۹۶۵۶۰	۶.۴	۳.۲	۹.۷	صنعت
۱.۷	۷۴۱۸	۲.۹	۴.۱	۷.۱	آب و برق و گاز
۰.۸	۹۸۰۶۶	-۰.۷	۴.۸	۴.۰	ساختمان
۱.۵	۱۰۹۲۴۰	۲.۲	۴.۶	۶.۹	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۱.۲	۸۶۷۳۶۷	۱.۴	۷.۲	۸.۷	حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
۲.۳	۱۱۸۴۹	۷.۰	۵.۹	۱۳.۴	خدمات موسسات مالی و پولی
۰.۳	۲۹۴۱۱	-۶.۸	۱۱.۵	۴.۰	خدمات املاک و مستغلات، حرفه ای و تخصصی
۰.۴	۸۵۰۲۴	-۱.۵	۲.۵	۱.۰	خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی
۱.۵	۵۹۰۴۷۷	۱.۲	۳.۵	۵.۱	کل اقتصاد

توضیح: رشد اقتصادی و رشد اشتغال در دوره ۱۳۷۵-۱۳۸۵ به روش نمایی محاسبه شده اند.

مأخذ: ۱. حساب های ملی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

۲. مرکز آمار ایران

• سوم آن که رشد اقتصادی در ۵ بخش کمتر از میانگین ملی بوده است. در سه بخش کشاورزی، معدن و خدمات عمومی، اجتماعی، شخصی و خانگی رشد تقاضا برای نیروی کار کمتر از میانگین ملی بوده است. شایان ذکر است که به استثنای بخش کشاورزی که رشد بهره وری نیروی کار آن بیش از میانگین ملی بوده، در ۴ بخش دیگر بهره وری نیروی کار کاهش یافته است. رشد منفی بهره وری نیروی کار در بخش نفت به دلیل کاهش فشار چاه های نفت و عدم تزریق گاز به آنها کاملاً قابل درک است. دلایل رشد منفی بهره وری نیروی کار در بخش خدمات عمومی نیز به سبب وجود مازاد نیروی کار در این بخش و عدم انگیزه کارکنان دولت روشن است. رشد مثبت و نسبتاً خوب بهره

وری نیروی کار در کشاورزی ناشی از بهبود روش های کاشت و داشت و برداشت و مکانیزاسیون بیشتر در این دوره بوده است.

• چهارم آن که بخش ساختمان که به لحاظ اشتغال حائز اهمیت است، از رشد اقتصادی سالانه ۴ درصد برخوردار شده است. اما بهره وری نیروی کار در این بخش با رشد منفی مواجه بوده و رشد تقاضا برای عامل کار به همین دلیل بیش از رشد ارزش افزوده بخش بوده و به ۴.۸ درصد در سال رسیده است. از آنجا که تعديل نیروی انسانی در این بخش به سادگی صورت می گیرد، دو دلیل برای این پدیده قابل تصور است. یکم واپس رفتن فناوری تولید در این بخش. دوم اضافه شماری نیروی کار شاغل. در غیاب شواهد محکم در مورد پس رفت فناوری در این بخش، به نظر می رسد عامل دوم بیشتر مقرر واقعیت باشد.

• پنجم آن که بخش خدمات املاک و مستغلات و خدمات حرفه ای و تخصصی نیز در دوره مورد بررسی از رشد اقتصادی کمتری نسبت به میانگین ملی برخوردار بوده است. سیر نزولی شدید بهره وری نیروی کار در این بخش می تواند ناشی از گسترش بی رویه مشاغل خدمات مشاوره املاک و مستغلات شهری باشد. چون از ترکیب خدمات حرفه ای و تخصصی در این بخش اطلاعات موثقی در دست نیست، نمی توان در مورد آن قضاوتی بدمت داد.

۳.۷. ابعاد و ویژگیهای بیکاری در کشور

نرخ بیکاری در اقتصاد ایران در دوره ۱۳۵۵-۸۹ همواره بیش از ۹ درصد بوده است. در دوره هایی که اقتصاد کشور دچار رکود بوده مانند سالهای ۱۳۶۵ و ۱۳۸۹ بواسطه بیکاری ادواری نرخ مشاهده شده بیکاری بیش از نرخ طبیعی آن شده است (جدول ۷). بیکاری ادواری در اقتصاد ایران بر اساس مشاهدات گذشته کمتر از ۴ درصد ارزیابی می شود (سند پشتیبان شماره ۲).

جدول ۷: تحول جمعیت فعال، شاغل و بیکار کشور در سالهای ۸۹-۱۳۵۵ (میلیون نفر)

شرح	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۸۹
جمعیت فعال	۹.۸	۱۲.۸	۱۶.۱	۲۳.۵	۲۵.۷
جمعیت شاغل	۸.۸	۱۱.۰	۱۴.۶	۲۰.۵	۲۲.۲
جمعیت بیکار	۱.۰	۱.۸	۱.۵	۳.۰	۳.۵
نرخ بیکاری (درصد)	۱۰.۲	۱۴.۱	۹.۴	۱۲.۸	۱۳.۶

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال های ۱۳۵۵، ۱۳۶۵، ۱۳۷۵، ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹.

آمار سال ۱۳۸۹ به نقل از اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی.

بدین ترتیب بخش عمدۀ بیکاری مشاهده شده را می توان به بیکاری دراز مدت نسبت داد که اساساً ناشی از بیکاری اصطکاکی و بیکاری ساختاری است. بالا بودن نرخ طبیعی بیکاری در اقتصاد ایران در مقایسه با کشورهای پیشرفت‌هه صنعتی، گویای این واقعیت است که نواقص ساختاری بازار کالاها و خدمات و بازار نیروی کار در کشور بیشتر است (سند پشتیبان شماره ۲).

ترتیبات نهادی و قوانین تعیین دستمزد، چسبندگی دستمزدهای اسمی را کاهش می دهد. در واقع شاخص تعديل دستمزدها در ایران گذشته نگر و مبتنی بر شاخص قیمت خرده فروشی است. تا کنون نقش دولت در فرایند تعیین دستمزد، عبارت بوده از کاهش چسبندگی های حقیقی در وضعیت بحران و تمایل به افزایش آنها در دوره قیمت های بالای نفت (سند پشتیبان شماره ۲).

در دوره رونق نفتی، به دلیل وفور منابع ارزی، نرخ اسمی ارز به رغم وجود نرخ های دو رقمی تورم، گرایش به ثبات دارد. دولت نیز از این نرخ به عنوان لنگر اسمی برای مقابله با تورم ناشی از تزریق دلارهای نفتی استفاده می کند. ثبیت نرخ اسمی ارز همراه با تورم داخلی بالا موجب تغییر نرخ واقعی ارز به زیان تولید کنندگان داخلی می شود و از توان رقابتی آنها می کاهد. پیامد این وضعیت، عبارت است از کاهش تقاضا برای صادرات غیر نفتی و افزایش واردات کالاهای رقیب تولیدات داخلی. این امر در بازار کالاهای قابل مبادله موجب رکود می شود و در پی آن تقاضا برای نیروی کار کاهش می یابد. از سوی دیگر ثبیت نرخ اسمی ارز موجب ارزانی نسبی واردات کالاهای سرمایه ای می شود، که این امر موجب جایگزینی سرمایه با کار می شود. بدین ترتیب در دوره رونق نفتی تقاضا برای نیروی کار از دو مجرای مختلف کاهش می یابد. اما در همان حال به دلیل اتخاذ سیاست های انساطی مالی و پولی، تقاضا برای کالاهای خدمات افزایش می یابد و تا جایی که بخشی از این تقاضای اضافی از داخل تامین می شود، تقاضا برای نیروی کار بالا می رود. برآیند این نیروهای نا همسو در طی زمان تفاوت می کند. بدین معنی که رونق اولیه اقتصاد با گذر زمان جای خود را به رکود می دهد. این پدیده در دوره رونق نفتی ۹۰-۱۳۸۳ به وضوح مشاهده شد. بدین معنی که رشد بالای اقتصادی در دوره اولیه (۸۶-۱۳۸۳) با گذشت زمان جای خود را به رشد اندک اقتصادی در دوره بعدی (۹۰-۱۳۸۷) داد.

یکی دیگر از نواقص بازارها در اقتصاد ایران، قبل از اجرای قانون هدفمند سازی یارانه ها (در دی ماه ۱۳۸۹)، پرداخت یارانه انرژی بود. یارانه انرژی موجب جایگزینی انرژی با کار می شود و تقاضای نیروی کار را کاهش می دهد. بدیهی است تغییر قیمت های نسبی انرژی در دراز مدت به نفع نیروی کار

خواهد بود. اما در کوتاه مدت رکود تورمی ناشی از آن به دو طریق به نیروی کار آسیب می رساند. اول از طریق کاهش تقاضای نیروی کار و دوم از طریق ایجاد تورم و کاهش دستمزدهای واقعی. گفتنی است که بخشی از کاهش دستمزدها از طریق پرداخت یارانه نقدی به خانوارها جبران می شود.

نکته در اینجا است که تنها به کمک نرخ بیکاری نمی توان تصویر کاملی از عملکرد بازار کار ارایه داد:

- در کنار نرخ بیکاری باید به مدت زمان ایام بیکاری نیز توجه داشت. دوره های بیکاری در ایران نوعاً بلند مدت هستند. طبق آمارگیری از ویژگی های اشتغال و بیکاری خانوار در سال ۱۳۸۳، حدود ۴۰ درصد از بیکاران سنین ۲۵ تا ۳۴ سال و ۲۹ درصد از بیکاران سنین ۲۰ تا ۲۴ سال به مدت ۲۴ ماه و بیشتر بیکار بوده اند. تقریباً ۸۰ درصد از بیکارانی که دوره بیکاری ۲ سال و بیشتر را گزارش نموده اند، در سنین ۱۵ تا ۲۹ سال قرار داشتند. وجود بیکاری بلند مدت در اقتصاد ایران گویای این واقعیت است که بیکاری در کشور ما عمدتاً ماهیت ادواری ندارد، یعنی کاهش و افزایش آن صرفاً ناشی از دوره های رونق و رکود اقتصادی نیست (سند پشتیبان شماره ۲).

- نرخ بیکاری، کم کاری نیروی کار را پنهان می دارد. بدین معنی که در سال ۱۳۸۸ در حدود ۱۰/۵ درصد نیروی کار شاغل کمتر از ۴۴ ساعت در هفته به کار اشتغال داشته اند (مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری نیروی کار، ۱۳۸۸).

- در کشورهایی مانند ایران که نظام آماری روز آمدی در زمینه فرصت های شغلی ایجاد شده و از دست رفته و تعداد افراد بیکار ندارند و بیمه بیکاری عمومیت ندارد، استفاده از دیگر شاخص های کلیدی بازار کار به موازات نرخ بیکاری مفید خواهد بود. از جمله این شاخص ها می توان به نرخ مشارکت نیروی کار اشاره کرد. واقعیت این است که بواسطه مشارکت اندک زنان در نیروی کار (۱۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۵)، نرخ مشارکت کل نیروی کار در ایران پایین است (۳۹/۴ درصد در سال ۱۳۸۵). به نظر می رسد در آینده با ورود زنان جوان تحصیل کرده به بازار کار، باید شاهد نرخ مشارکت بالاتر نیروی کار در اقتصاد کشور باشیم (سند پشتیبان شماره ۳).

دیگر ویژگیهای بیکاری در ایران را به استناد آمارهای رسمی کشور می توان به شرح زیر بر شمرد:

- **نرخ بیکاری در میان جوانان به ویژه زنان جوان بالا است:**

در سال ۱۳۸۸ در حالی که میانگین نرخ بیکاری در ایران ۱۱/۹ درصد بود، این نرخ برای زنان ۱۶/۸ درصد بود. در همان سال نرخ بیکاری در بین جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله در کشور ۲۲/۱ درصد و در میان زنان واقع در این گروه سنی ۳۳/۴ درصد بود (مرکز آمار ایران، نتایج آمارگیری نیروی کار، ۱۳۸۸).

• نرخ بیکاری در میان نیروی کار تحصیل کرده بالا است:

بیکاری در ایران به ویژه در میان نیروی کار با تحصیلات عالی و بطور اخص زنان تحصیل کرده، به شدت بالاست (جدول ۸). این مطلب حاکی از آن است که گذراندن سطوح بالاتر آموزشی لزوماً تضمین کننده اشتغال برای زنان تحصیل کرده نیست. برآوردهای کارشناسی گویای آن است که نرخ بیکاری مردان تحصیل کرده در سال ۱۳۸۹ در مقایسه با سال ۱۳۸۵ کاهش یافته است. اما در نزد زنان این نرخ بالاتر رفته است.

جدول ۸: تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در میان زنان و مردان دارای تحصیلات عالی در کشور در سال های ۱۳۸۵ و ۱۳۸۹ (هزار نفر)

۱۳۸۹	۱۳۸۵	شرح	
۱۸۲۳۶	۱۲۲۴۵	کل جمعیت فعال دارای آموزش عالی	زنان
۱۴۴۳۲	۱۰۱۹۸	کل شاغلان دارای آموزش عالی	
۳۸۰۴	۲۰۴۷	کل بیکاران دارای آموزش عالی	
۲۰۹	۱۶۷	نرخ بیکاری دارای آموزش عالی (درصد)	
۳۳۲۰۲	۲۴۶۵۰	کل جمعیت فعال دارای آموزش عالی	مردان
۳۱۴۷۶	۲۲۹۶۲	کل شاغلان دارای آموزش عالی	
۱۷۲۵	۱۶۸۸	کل بیکاران دارای آموزش عالی	
۵۲	۶۸	نرخ بیکاری دارای آموزش عالی (درصد)	

مأخذ: نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵.

سند پشتیبان شماره ۷.

در سال ۱۳۸۵، ۳۷ درصد بیکاران زن در شهرها و ۱۲/۵ درصد آنان در روستاهای دارای مدرک پیش دانشگاهی و دانشگاهی بوده اند. نسبت های مشابه برای مردان به ترتیب ۱۲/۵ درصد و ۵/۶ درصد بوده است.

بیکاری بالا در میان فارغ التحصیلان دانشگاهی در ایران به دلیل کمبود تقاضا در بازار کار و مازاد عرضه نیروی کار دارای تحصیلات عالی است. به لحاظ تاریخی، بخش عمومی تأمین کننده اصلی شغل برای افراد با تحصیلات عالی بوده است. داشتن مدرک دانشگاهی یکی از الزامات اصلی برای ورود به مشاغل بخش عمومی در ایران است و این الزام توسط دولت برای مشاغل خاصی در بخش خصوصی نیز مقرر شده است. کاهش اخیر مشاغل بخش عمومی و تقاضای ضعیف نیروی کار در بخش خصوصی همراه با موج عظیم عرضه نیروی کار تحصیل کرده، منجر به بیکاری بالاتر در میان این گروه از نیروی کار شده است. این امر به ویژه برای زنان صادق است که به دلیل هنجارهای اجتماعی رایج در ایران، اشتغال در بخش عمومی را ترجیح می دهند و باید با مردان بر سر تعداد محدود مشاغل بخش عمومی رقابت کنند (سند پشتیبان شماره ۲).

• نرخ بیکاری در استانهای کشور تفاوت اساسی دارد:

در میان مناطق مختلف کشور، شاهد تفاوت در خور توجه در نرخ بیکاری هستیم. نتایج سرشماری سال ۱۳۸۵ گویای آن است که در ۴ استان کشور نرخ بیکاری بالاتر از ۱۵ درصد، در ۸ استان کمتر از ۱۰ درصد و در ۱۸ استان دیگر بین ۱۰ تا ۱۵ درصد بوده است. این مساله بیانگر عدم تعادل های منطقه ای بازار کار کشور است که خود ناشی از عدم تحرک کافی نیروی کار در سطح ملی است. یکی از دلایل عدم تحرک نیروی کار، وجود فرصت های شغلی کم بازده و موقت است که جابجایی نیروی کار را موجه نمی سازد. به هر حال این مساله ضرورت ایجاد شغل در مناطقی را مطرح می سازد که با نرخ های بالای بیکاری دست به گربهبانند.

۴. شناخت نقاط قوت و ضعف، فرصت ها و تهدیدهای توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در سطح ملی

شناخت نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدهایی که اقتصاد کشور در دوره برنامه پنجم توسعه (۹۴-۱۳۹۰) با آن مواجه خواهد بود، برای هدف گذاری رشد اقتصادی و توسعه اشتغال و سرمایه گذاری و نیز سیاستگذاری اقتصادی مفید است. هر چند بازار کار با بازار پول و سرمایه و بازار سایر عوامل تولید و کالاها ارتباط وثیق دارد و جدا کردن آنها از یکدیگر مقدور نیست، در این سند صرفاً به دلیل طبقه بندی موضوعی مطالب، تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدهای اقتصادی با تأکید بر عملکرد بازار کار، بازار سرمایه و سایر بازارها ارزیابی می شود:

۴.۱. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصتها و تهدیدها در بازار کار

۴.۱.۱. نقاط قوت بازار کار

• دسترسی به نیروی کار جوان و تحصیل کرده یکی از نقاط قوت اقتصاد ایران و بازار کار آن است که در ادبیات اقتصادی از آن تحت عنوان پنجره فرصت یاد می شود. انتظار می رود در دوره برنامه پنجم سالانه در حدود ۱۲۲۰ هزار نفر از دانشگاههای کشور فارغ التحصیل شوند (سند پشتیبان شماره ۷).

• توسعه و گسترش زیرساخت های آموزشی به ویژه در سطح آموزش فنی و حرفه ای بستر مناسبی را برای تامین نیازهای بازار کار از نظر نیروی کار ماهر و متخصص فراهم آورده است.

• امکان گسترش ظرفیت مراکز برنامه های کار آفرینی و خدمات مشاوره اشتغال به ویژه برای جوانان و فارغ التحصیلان در کشور زمینه مناسبی را برای فراهم کردن فرصت های اشتغال برای این گروه فراهم می آورد.

• مقررات حداقل دستمزد در بخش رسمی اقتصاد موجب افزایش درآمد کارگران فقیر و غیر ماهر می شود و از فرو افتادن آنها به دام فقر جلوگیری می کند.

- مقررات بیمه بیکاری، موجب حمایت درآمدی از خانوارهایی می شود که سرپرست آنها در بخش رسمی به کار اشتغال داشته و بیکار می شوند.
- سازمان تامین اجتماعی وظایف مهم تامین خدمات درمانی، پرداخت حقوق ایام بازنشستگی و از کار افتادگی و پرداخت مستمری بازماندگان را بر عهده دارد و از این طریق نقش مهمی را در رفاه اجتماعی کارگران ایفا می کند. این سازمان تقریباً ۴۰ درصد نیروی کار مزد و حقوق بگیر کشور را تحت پوشش دارد.
- توجه دولت به توسعه کارآفرینی و ایجاد و گسترش پارک های علم و فناوری در مناطق مستعد کشور بستر مناسبی برای ایجاد فرصت‌های شغلی برای نسل جوان تحصیل کرده بوجود آورده است..
- تدوین اسناد استانی توسعه اشتغال و سرمایه گذاری برای دوره برنامه پنجم توسعه، برنامه عمل مشخصی را در پیش روی مقامات ملی و استانی قرار داده است.
- ابلاغ سیاست های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی و تصویب قانون سیاست های اجرایی اصل مذکور در مجلس شورای اسلامی، بستر حقوقی مناسبی برای توانمند سازی و توسعه بخش خصوصی فراهم کرده است.

٤.٢. نقاط ضعف بازار کار

- پایین بودن سطح سواد و بالا بودن سن نیروی انسانی شاغل در بخش کشاورزی، نوآوری و ترویج شیوه های نوین کشاورزی را با دشواری مواجه کرده است..
- ناپایداری سیاست های بازار کار و بعضًا تعارض بین آنها موجب کاهش میزان تاثیر این سیاستها بر بازار کار می شود.
- عدم رابطه بین دستمزد و بهره وری در اقتصاد ایران، انگیزه منفی برای بهبود کارایی و بهره وری ایجاد می کند.
- عدم گسترش فعالیتهای اقتصاد نوین و دانش پایه برای جذب دانش آموختگان آموزش عالی و متخصصان، از شکل گیری فرصت‌های اشتغال در رشته های تخصصی جلوگیری می کند (سند پشتیبان شماره ۸).
- هزینه اخراج کارگران در ایران در سال ۲۰۱۰ معادل ۸۷ روز حقوق آنان برآورد شده است. هزینه های بالای اخراج کارگران موجب دلسربدی کارفرمایان از ایجاد اشتغال می شود. این مقررات در بدترین زمان به کسب و کار ضربه می زند. یعنی زمانی که به دلیل کاهش تقاضا برای تولیدات، اخراج کارکنان بیش از هر زمان دیگری ضروری است. این مقررات باعث حمایت از مشاغل موجود می شود نه درآمدها و به نفع کارگران شاغل در شرکت ها است، نه کارگران جویای کار (سند پشتیبان شماره ۲).

- هزینه های غیر دستمزدی نیروی کار در ایران ۲۳ درصد حقوق و دستمزد است (۲۰ درصد حق بیمه سهم کارفرما و ۳ درصد حق بیمه بیکاری که توسط کارفرما پرداخت می شود) در حالی که این رقم در خاورمیانه و شمال افریقا بسیار کمتر است.
- تعداد روزهای تعطیلات رسمی در ایران ۲۵ روز و یکی از بالاترین ها در جهان است و از این طریق هزینه دستمزدها در کشور افزایش می یابد.
- هزینه های بالای اخراج کارگران و هزینه های بالای غیر دستمزدی نیروی کار همراه با گشاده دستی قانونگذار در پرداخت اضافه کاری و عدم انعطاف ساعات کار، بار غیر معقولی را بر دوش بنگاههای اقتصادی می گذارد. این در حالی است که تنها به بخش کوچکی از جمعیت شاغل در بخش رسمی سود می رساند. این مقررات سخت گیرانه از ورود شرکت های جدید به بخش رسمی می کاهد و انگیزه سرمایه گذاری توسط بنگاههای موجود یا استخدام نیروی کار جدید توسط آنان را کاهش می دهد. امروزه حتی در بخش رسمی، کارفرمایان دولتی و خصوصی برای فرار از بار مالی این مقررات با انعقاد قراردادهای کار موقت از اجرای قانون کار طفه می روند.
- مقررات حداقل دستمزد اگر بالاتر از مزد تعادلی باشد، موجب بیکاری کارگران تازه وارد و غیر ماهر به بازار کار می شود. هر چند در دوره های رکود اقتصادی مقررات حداقل دستمزد تاثیر چندانی بر چسبندگی دستمزدها ندارد، در دوره های رونق نفتی در ایران چنین وضعی پیش می آید. تعیین حداقل یکسان برای دستمزدها در سراسر کشور، فارغ از تفاوت بهره وری نیروی کار و نرخ بیکاری در آنها، مشکلات بیکاری را در استان هایی که با نرخ های بالاتر بیکاری مواجهند دو چندان می کند.
- پرداخت بیمه بیکاری برای مدتی مدد و عدم کاهش عایدات بیمه بیکاری به موازات افزایش دوره برخورداری از آن، صندوق بیمه بیکاری را با کسری منابع مالی مواجه ساخته و ادامه این وضع مستلزم کمک های مالی دولت به این صندوق است. همچنین مزایای بالای بیمه بیکاری می تواند موجب افزایش دوره بیکاری شود و مزد آستانه ای نیروی کار بیکار شده را برای قبول شغل جدید بالا برد. گفتنی است که در وضع موجود بیمه بیکاری شامل حال جوانان جویای اولین کار نمی شود و جوانان نیازمند کمک، از شمول آن محرومند.
- در نظام آموزشی کشور، عدم تناسب میان آنچه که دانش آموزان در دوره ابتدایی و متوسطه فرا می گیرند با آنچه که در دوره اشتغال به کار به آن نیاز دارند، کاملاً محسوس است. تاکید بر محفوظات که برای پاسخ دادن به سوالات تستی مناسب است، به جای تاکید بر مهارت های حل مسائل که موجب بهبود بهره وری نیروی کار می شود، از نقاط ضعف نظام آموزشی کشور است (سند پشتیبان شماره ۲).

- عدم انطباق رشته های تحصیلی و سطوح تخصصی فارغ التحصیلان دانشگاهها با تقاضای موجود در بازار کار، موجب اتلاف منابع و افزایش بیکاری فارغ التحصیلان می شود. کمبود نیروی انسانی در برخی از رشته ها وجود مازاد عرضه نیروی کار متخصص در رشته های دیگر یکی از مشخصه های بارز بازار کار ایران بحساب می آید (سنند پشتیبان شماره ۷).
- فقدان رابطه میان آموزش های فنی و حرفه ای و تقاضای نیروی کار در رده های مختلف تخصصی، به ویژه با توجه به تفاوت در ترکیب تخصصی تقاضا در استان های مختلف، موجب اتلاف منابع بکار رفته در این آموزش ها می شود و کمک چندانی به حل معصل بیکاری نمی کند.
- فقدان نظام جامع و کارآمد جمع آوری اطلاعات بازار کار و فقدان اطلاع رسانی مناسب در مورد جویندگان کار و تقاضا کنندگان نیروی کار موجب طولانی و پر هزینه شدن جستجوی کار می شود و بیکاری اصطکاکی را افزایش می دهد (سنند پشتیبان شماره ۸).

۱.۳.۴. فرصتهاي بازار کار

- اگر بسترهاي نهادی و انگیزشی مناسب برای رونق کسب و کار خصوصی در کشور ایجاد شود، با بهره گیری از سرمایه انسانی جوان و تحصیل کرده ، می توان چرخ های توسعه اقتصادی را با سرعت بیشتری به گردش در آورد.
- اگر با تغییر نرخ واقعی ارز حمایت بیشتری از تولیدات داخلی به عمل آید، می توان از یکسو از ظرفیت های موجود صنعتی و کشاورزی و معدنی به نحو مطلوب تری استفاده کرد و از سوی دیگر انگیزه مناسبی برای سرمایه گذاری بیشتر بخش خصوصی در اقتصاد کشور فراهم آورد. این هر دو موجب افزایش تقاضای نیروی کار و کاهش نرخ بیکاری خواهد شد (سنند پشتیبان شماره ۲).
- خصوصی سازی می تواند کمک موثری به افزایش سرمایه گذاری خصوصی برای مقابله با چالش بیکاری کند. خصوصی سازی موجب افزایش تولید و بهبود بهره وری عوامل تولید در شرکت های دولتی می شود و آنها را از شرکت های زیان ده به شرکت های سود آور تبدیل می کند.
- هم پیوندی بیشتر با اقتصاد جهانی از طریق عضویت در سازمان جهانی تجارت می تواند مزایای اقتصادی مهمی از نظر ایجاد اشتغال در بر داشته باشد. از این طریق انتظار می رود تقاضا برای محصولات داخلی افزایش و کارایی بنگاههای اقتصادی از طریق وارد کردن فناوری ها و نهاده ها از بازار جهانی بهبود یابد. گام های اولیه ای که ایران در جهت عضویت در سازمان جهانی تجارت برداشته می تواند در این راستا مفید واقع شود (سنند پشتیبان شماره ۲).

- با حل مشکلات مالی آن دسته از طرح های سرمایه گذاری در دست اجرا که دارای توجیه فنی و اقتصادی هستند، می توان بهره برداری از آنها را تسريع کرد و در زمانی نسبتاً کوتاه فرصت های شغلی جدیدی در اقتصاد ایجاد کرد.
- حمایت از صنایع خانگی و نیز فعالیت های اقتصادی کوچک مقیاس بخش خصوصی در مناطق شهری و روستایی می تواند به ایجاد سریع فرصت های شغلی در کشور بیانجامد (سند پشتیبان شماره ۸).
- اعزام نیروی کار تحصیلکرده به خارج از کشور دریچه ای است مناسب برای کاهش نرخ بیکاری نیوی کار تحصیل کرده در اقتصاد کشور.
- در دستور کار قرار گرفتن طرح توسعه مشاغل روستایی در دولت، فرصت جدیدی برای ایجاد اشتغال در روستاهای بوجود می آورد.

۱.۴. تهدیدهای بازار کار

- در دوران برنامه پنجم با توجه به ورود نیروی کار جوان به بازار کار در مقیاس گسترده و نرخ نسبتاً بالای بیکاری در آغاز برنامه، وظیفه بزرگی در مقابل دولت برای مبارزه با بیکاری قرار خواهد گرفت.
- در صورتی که نرخ بالای بیکاری آشکار در میان جوانان تحصیل کرده به ویژه زنان، به موقع چاره جویی نشود، می تواند پیامدهای اجتماعی و اقتصادی منفی به بار آورد.
- عدم تعادل های منطقه ای شدید در بازار کار کشور برخی از استانها را در معرض نرخ های حاد بیکاری قرار داده است.
- گسترده‌گی پدیده چند شغلی و حضور نوجوانان و پیران در بازار کار به دلیل کمبود درآمد، مانع از دستیابی جوانان به فرصت های شغلی جدید در بازار کار می شود (سند پشتیبان شماره ۸).
- گسترده بودن بیکاری پنهان در بخش دولتی و بخش کشاورزی، بیانگر دشواری ایجاد مشاغل مولد جدید در این بخش ها است (سند پشتیبان شماره ۸).
- به رغم تلاش دولت در زمینه عدالت اجتماعی و توزیع مناسب درآمدها، عدم کفایت درآمد ناشی از کار برای معیشت بخشی از نیروی کار شاغل به ویژه در فعالیت های اقتصادی غیر رسمی، تعدادی از خانوارهای دارای سرپرست شاغل را در معرض فقر قرار داده است.
- بالا بودن سهم اشتغال غیر رسمی در بازار کار کشور به دلیل موانع موجود در محیط کسب و کار، موجب محروم ماندن این بخش از نیروی کار از قوانین کار و تامین اجتماعی می شود (سند پشتیبان شماره ۵).

- مهاجرت مدیریت نشده و گستردگی نیروی کار جوان و دارای تحصیلات دانشگاهی از کشور، موجب اتلاف منابع به کار رفته برای آموزش این بخش از نیروی کار و از دست رفتن سرمایه های انسانی کشور می شود.
- به رغم آثار مفید واگذاری شرکت های دولتی در دراز مدت، در میان مدت افزایش بیکاری در پی واگذاری شرکت های دولتی و تجدید ساختار این شرکت ها به قصد رها کردن نیروی کار مازاد آنها، می تواند موجب تشدید وضع بیکاری در کشور شود. هر چند تعداد مشاغلی که از این رهگذر از دست می رود، در مقایسه با مشاغل موجود اندک خواهد بود، اما رانده شدن شاغلان کنونی از مشاغل موجود انجام اصلاحات اقتصادی را دشوارتر می کند.
- هر چند در ضرورت اجرای طرح هدفمندسازی یارانه ها و اثرات مثبت آن در دراز مدت تردیدی نیست، اما حداقل در دو سال اول اجرای این طرح، انتظار می رود شاهد اثرات منفی آن به صورت رکود تورمی در اقتصاد کشور باشیم. کمک های مالی دولت به فعالیت های اقتصادی انرژی بر به صورت اختصاص ۳۰ درصد درآمد حاصل از طرح به واحدهای تولیدی کشور، می تواند تا حدودی اثرات منفی فوق را خنثی کند (سند پشتیبان شماره ۹).
- عملکرد زیر ظرفیت و توقف فعالیت تعدادی از پروژه های سرمایه گذاری، به دلیل فقدان بازار یا عدم سود آوری و رقابت کالاهای مشابه وارداتی می تواند موجب اتلاف منابع مورد استفاده در این طرح ها شود.
- تثبیت نرخ اسمی ارز یا افزایش آن با سرعتی کمتر از تفاصل تورم داخلی و بین المللی موجب از دست رفتن توان رقابتی کالاهای قابل مبادله و از دست رفتن بازارهای داخلی و خارجی به نفع رقبای کشور شده است. در صورت استمرار این وضع در آینده فرصت های شغلی بیشتری در فعالیت های اقتصادی موجود از دست خواهد رفت و رغبت برای سرمایه گذاری های جدید تضعیف خواهد شد (سند پشتیبان شماره ۲).
- چون بخش اعظم نوآوری و پیشرفت های فنی در بخش های قابل تجارت رخ می دهد، انتقال منابع به بخش های کمتر پویای غیر قابل تجارت در دوره رونق نفتی، می تواند به رقابت پذیری بین المللی اقتصاد کشور آسیب وارد کند و بدین ترتیب مزایای همپیوندی با اقتصاد جهانی را که حاصل عضویت در سازمان جهانی تجارت است، کاهش دهد.

۴.۲. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت ها و تهدیدها در بازار پول و سرمایه

بازارهای پول و سرمایه می توانند در تجهیز و تخصیص منابع مالی به پروژه های سرمایه گذاری و توزیع ریسک های مالی نقش در خور توجهی داشته باشند و از این طریق به رشد اقتصاد کشور کمک کنند. در

کشور ما بازار سرمایه بانک محور است و هنوز بورس اوراق بهادار نقش در خور توجهی را در تجهیز منابع مالی لازم برای سرمایه گذاری های خصوصی ندارد. در عین حال با اجرای سیاست های اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی، بورس اوراق بهادار نقش مهمی را در توزیع سهام این شرکت ها و خرید و فروش بعدی آن ایفا می کند.

۴.۲.۱. نقاط قوت بازار پول و سرمایه

- حضور بانک مرکزی با بیش از ۵۰ سال تجربه در زمینه سیاستگذاری پولی، ارزی و اعتباری و نظارت بر بانک ها، یک نقطه قوت در نظام مالی ایران محسوب می شود.
- وجود شورای پول و اعتبار، قانون بانکداری بدون ربا، قانون تشویق سرمایه گذاری خارجی موجب قوام و دوام نهادهای پولی مالی در کشور است.
- حضور بانک های خصوصی در کنار بانک های دولتی موجب افزایش رقابت پذیری در نظام بانکی کشور و بهبود کارایی آن می شود.
- تلاش بانک مرکزی برای قانونمند کردن فعالیت صندوق های قرض الحسن، بستر نهادی مناسب تری را برای اعمال سیاست های پولی و بانکی در کشور فراهم ساخته است.
- فعالیت بورس اوراق بهادار در بازار سرمایه ایران و نقش پر اهمیت آن در واگذاری سهام شرکت های دولتی موجب تسهیل واگذاری شرکت های دولتی در اجرای سیاست های اصل ۴۴ قانون اساسی می شود.

۴.۲.۲. نقاط ضعف بازار پول و سرمایه

- نقش کمرنگ بانک مرکزی در سیاستگذاری پولی، ارزی و اعتباری و تبعیت سیاست های آن از سیاست های مالی ، به اتخاذ سیاست های پولی و اعتباری انساطی می انجامد و کنترل تورم و حفظ ارزش پول ملی را از دسترس سیاستگذار پولی خارج می کند (سند پشتیبان شماره ۱۰).
- اداره نظام بانکی به صورت تعیین سود سپرده ها و تسهیلات بانکی و سهمیه بندی اعتبارات بانکی برای بخش های مختلف، ضمن هدایت تسهیلات بانکی به بخش های اولویت دار اقتصاد ملی، احتمال رانت جویی و فساد مالی را افزایش می دهد. این امر می تواند به تخصیص غیر بهینه منابع کمیاب مالی میان مصارف مختلف بیانجامد و دستیابی به ظرفیت های رشد اقتصادی را دشوار می کند (سند پشتیبان شماره ۱۰).
- توزیع تسهیلات بانکی به صورت تعیین تسهیلات تکلیفی، ضمن افزایش ریسک مالی فعالیت های بانکی به تخصیص غیر بهینه منابع بانک ها می انجامد (سند پشتیبان

شماره ۱۰). اما مساله وجود اداره شده دولت در نزد سیستم بانکی که در برنامه پنجم پیش بینی شده از این قاعده مستثنی است.

- در اواخر برنامه چهارم، نظام بانکی با معضل مطالبات معوق، افزایش تسهیلات تکلیفی بانک ها به طرحهای زود بازده، کاهش نرخ سود سپرده ها و تسهیلات بانکی برغم وجود تورم دو رقمی در اقتصاد کشور و اعمال نفوذ شبه دولتی ها و بخش خصوصی متنفذ در اخذ تسهیلات بانکی خارج از ضابطه، مواجه شد (سنند پشتیبان شماره ۱۰). خوشبختانه هیئت دولت آیین نامه ای را در زمینه تعیین تکلیف مطالبات معوق به تصویب رسانیده است که انتظار میرود با اجرای آن بخشی از مشکلات نظام بانکی تخفیف یابد.

• رتبه ایران از نظر شاخص سهولت دریافت اعتبارات بانکی در سال ۲۰۱۰ معادل ۱۱۳ بود. (سنند پشتیبان شماره ۲).

• بالا بودن تمرکز در بورس ایران و قابلیت اندک نقد شوندگی سهام در آن ریسک مالی آن را افزایش می دهد (سنند پشتیبان شماره ۱۰).

• حمایت از سرمایه گذاران در بورس ایران بسیار اندک است. به نحوی که شاخص دادخواهی سهامداران در ایران صفر است و رتبه آن از نظر حمایت از سرمایه گذاران در سال ۲۰۱۰ معادل ۱۶۵ بود. این در حالی است که رتبه عربستان ۱۶ و رتبه ترکیه ۵۷ بوده است (سنند پشتیبان شماره ۲).

• به رغم نیاز به جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی، امکان استفاده از پتانسیل های موجود در این زمینه به دلیل نبود بسترها مناسب قانونی و اقتصادی محدود است.

• پرداخت یارانه نقدی به خانوارها و واحدهای تولیدی اگر بلا تبعیض ادامه یابد بار مالی سنگینی بر بودجه دولت تحمل خواهد کرد و جای سرمایه گذاری در زیربنایها و تولید را خواهد گرفت.

۴. ۲. ۳. فرصتهای بازار پول و سرمایه

• با توجه به پیش بینی ایجاد صندوق توسعه ملی در برنامه پنجم، انتظار می رود امکان استفاده از بخشی از درآمدهای نفتی در جهت پرداخت تسهیلات ارزی به تولید کنندگان داخلی فراهم شود و این امر گشايشی را در امر سرمایه گذاری خصوصی به وجود آورد (سنند پشتیبان شماره ۲).

• اگر دولت نیز به نوبه خود بتواند در هزینه های جاری بودجه عمومی، صرفه جویی و بخش بزرگتری از عایدات نفتی را صرف سرمایه گذاری های عمرانی کند، می توان انتظار داشت که در دوران برنامه پنجم توسعه، رشد اقتصادی از ناحیه تنگناهای زیر بنایی مانند آب و برق و گاز و مخابرات و شبکه حمل و نقل آسیب نبیند.

- برنامه ریزی به منظور بهره گیری از اعتبارات خُرد در برنامه پنجم توسعه می تواند به توانمند سازی فقرا برای سرمایه گذاری کمک موثری بکند و فرصت‌های شغلی جدیدی فراهم آورد.

٤.٢.٤. تهدیدهای بازار پول و سرمایه

- احتمال ادامه تحریم های مالی توسط سازمان ملل و کشورهای پیشرفت‌های صنعتی، دسترسی به بازارهای مالی بین المللی را دشوارتر می نماید (سنند پشتیبان شماره ۲).
- شکل گیری حباب قیمت در بازار بورس کشور از نیمه دوم سال ۱۳۸۹ و خطر فروپاشی آن در آینده، می تواند موجب کاهش توان بورس در تجهیز منابع مالی برای خصوصی سازی شود (سنند پشتیبان شماره ۲).
- مطالبات عموق نظام بانکی موجب بلوکه شدن منابع بانک ها و محدود شدن قدرت تسهیلات دهی آنها شده است. عدم حل به موقع این معضل در آینده می تواند نظام بانکی را دچار مخاطرات مالی بیشتر کند (سنند پشتیبان شماره ۱۰).
- در دراز مدت، عدم کفایت سرمایه بانک ها و ضعف مدیریت ریسک در آنها، نظام بانکی کشور را در مقابله با شوک های منفی اقتصادی آسیب پذیر خواهد کرد (سنند پشتیبان شماره ۱۰).

٤.٣. تحلیل نقاط قوت و ضعف و فرصت‌های اقتصاد ایران از منظر سایر عوامل موثر بر رشد دراز مدت اقتصادی

٤.٣.١. نقاط قوت

- وجود ظرفیت های علمی و فناوری در اقتصاد کشور بواسطه دستیابی به سطح معینی از صنعتی شدن و نیز وجود یک نظام ملی نوآوری که توسط دولت حمایت می شود، به کارآفرینان اقتصادی اجازه می دهد به رغم تحریم های اقتصادی، بسیاری از نیازهای مربوط به طراحی و اجرای طرحهای سرمایه گذاری، طراحی محصولات جدید، مدیریت تولید و بهره برداری از واحدهای بزرگ اقتصادی را با اتکا به توان داخلی انجام دهند (سنند پشتیبان شماره ۱۱).
- برخورداری از زیرساخت های فیزیکی شامل آب، برق، گاز، مخابرات، شبکه حمل و نقل زمینی، هوایی و دریایی در حد متوسط، انجام سرمایه گذاری های خصوصی با سودآوری قابل قبول را امکان‌پذیر ساخته است.
- وجود بخش خصوصی آگاه و مستعد توسعه، محول کردن نقش بیشتر به آن را از سوی دولت تسهیل می کند. بخش خصوصی در زمینه صدور خدمات فنی و مهندسی، اجرای

طرح های بزرگ ساختمانی و صنعتی و بهره برداری از واحدهای متوسط و بزرگ اقتصادی تجارب گران بهایی دارد.

۴.۳.۲. نقاط ضعف

- وابستگی اقتصاد ایران به نفت و پیامدهای منفی آن بر رشد دراز مدت اقتصادی یکی از نقاط ضعف ساختاری اقتصاد کشور بشمار می رود. (سنند پشتیبان شماره ۲).
- اندازه بزرگ بخش عمومی در ایران به رغم واگذاری شرکت های دولتی، هنوز یک معضل ساختاری بزرگ محسوب می شود. اداره دولت بزرگ در غیاب یک نظام مالیاتی کارآمد به معنی هزینه کردن بخش بزرگتری از عایدات نفتی که یک ثروت بین نسلی است، برای تامین هزینه های جاری بودجه عمومی است. روی دیگر این سکه کاهش هزینه های سرمایه گذاری عمرانی دولت است (سنند پشتیبان شماره ۲).
- نا مساعد بودن محیط کسب و کار در ایران یکی از موانع مهم توسعه اقتصادی بشمار می رود. در سال ۲۰۱۰ ایران در میان ۱۸۳ کشور مورد بررسی رتبه ۱۳۷ را احراز نمود. وضع ایران به ویژه از نظر کسب مجوزهای ساخت و ساز، ثبت املاک، حمایت از سرمایه گذاران و استخدام و اخراج کارگران، نامساعد ارزیابی شده و در این حوزه ها نیاز به تغییر روال های اداری کاملا محسوس است (سنند پشتیبان شماره ۲).
- عملکرد کمتر از حد انتظار اقتصاد کشور در سالهای ۱۳۸۷-۸۹، یکبار دیگر نشان داد که رسیدن به رشد پایدار اقتصادی در دراز مدت تا چه حد دشوار است. در واقع بعد از یک دوره نسبتاً طولانی عملکرد خوب اقتصادی (۱۳۷۹-۸۶)، اقتصاد ایران از سال ۱۳۸۷ وارد یک فاز رکودی نسبتاً عمیق و مزمن شد که تا به امروز ادامه دارد. بدیهی است خروج سریع از این مرحله و دستیابی سریع به نرخ های بالای رشد اقتصادی امکانپذیر نخواهد بود (سنند پشتیبان شماره ۱۲).
- توان مهندسی و اجرایی مشاوران و پیمانکاران خصوصی طرف قرارداد دولت به دلیل تاخیر دستگاهها و شرکت های دولتی در پرداخت مطالبات آنها، کاهش یافته است. مشارکت این شرکت ها در اجرای طرح های عمرانی بزرگ کشور مستلزم تغییر مناسبات کنونی میان دولت و شرکت های دولتی با پیمانکاران و مشاوران طرف قرارداد آنها است.
- وضع مالی نامساعد شرکت های دولتی و خصوصی یکی دیگر از نقاط ضعف اقتصاد ایران است. سایر شرکت های دولتی نیز به دلیل سیاست های مالیاتی دولت و تحصیل درآمد مالیاتی هر سال مالی به صورت علی الحساب و نیز مداخله در قیمت گذاری کالاهای و خدمات تولیدی آنها دچار معضلات مالی شدند. شرکت های بخش خصوصی نیز به دلیل تثبیت نرخ ارز همزمان با آزادسازی تجاری ناگزیر با واگذاری بازارهای داخلی و صادراتی

خود به رقبای خارجی شدند و به دلیل بحران در نظام بانکی کشور دسترسی آنها به تسهیلات بانکی محدود گردید.

۴.۳.۳. فرصتها

- چنین به نظر می‌رسد که در دوران برنامه پنجم، قیمت نفت خام در بازار جهانی در اطراف هر بشکه ۱۰۰ دلار نوسان خواهد کرد. در واقع انتظار می‌رود که تقاضای انرژی به دلیل خروج اقتصاد جهانی از بحران سال ۲۰۰۸ و تداوم رشد سریع اقتصادی در دو کشور بزرگ چین و هند افزایش یابد.
- دسترسی ایران به بازارهای کشورهای همچو افغانستان، عراق و کشورهای آسیای میانه چه به لحاظ تجارت ترانزیت و چه به لحاظ صدور خدمات فنی و مبادرات تجاری، ورود ایران را به بازار جهانی تسهیل خواهد کرد.
- وجود منابع غنی نفت و گاز در کشور فرصت‌های بزرگی را برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت و گاز و صنایع پایین دستی آن بوجود آورده است که بهره برداری از آن مستلزم جلب سرمایه‌گذاری خارجی و همکاری‌های علمی و فنی شرکت ملی نفت و شرکت ملی گاز با شرکت‌های فرامليتی است.
- تنوع اقلیمی کشور امکان تولید انواع محصولات کشاورزی را برای تامین نیازهای بازار داخلی و صدور مازاد محصولات زراعی، باقی، دامی و غیره برای کشور فراهم آورده است که بهره گیری از آن مستلزم آشنایی بیشتر با فناوری‌های تولید، عمل آوری و توزیع و فروش است.
- جاذبه‌های طبیعی و تاریخی ایران آن را به طور بالقوه به یک مقصد توریستی عمدۀ تبدیل می‌کند. اما بهره گیری از این فرصت مستلزم سرمایه‌گذاری در صنعت گردشگری و تغییر تصویر ذهنی ایران در افکار عمومی مردم جهان و نیز تغییر نرخ ارز است.

۴.۳.۴. تهدیدها

- انتظار می‌رود در دوران برنامه پنجم، تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل و کشورهای متنفذ غربی تداوم یابد. این تحریم‌ها موجب گران و دشوار شدن تجارت خارجی، محروم ماندن اقتصاد ایران از جریانات مالی بین المللی به صورت سرمایه‌گذاری خارجی و استقراض از بازارهای جهانی و عدم دسترسی ایران به برخی از فناوری‌ها بویژه در زمینه اکتشاف و استخراج نفت و گاز خواهد شد. این همه اثرات منفی را بر روند رشد اقتصادی کشور و توان رقابتی آن خواهد داشت (سنده پشتیبان شماره ۲).
- تورم ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در سال ۱۳۹۰ (سنده پشتیبان شماره ۹) رقابت پذیری اقتصاد کشور را کاهش خواهد داد.

• پیامد اجرای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها بر بودجه دولت می‌تواند به صورت کسری بودجه عمومی ظاهر شود که در صورت عدم کنترل آن انتظار می‌رود تورم ناشی از کسری بودجه نیز بر نرخ تورم بیافزاید.

• تجربه کشورهای نفتخیز بیانگر آن است که با افزایش درآمدهای نفتی، رقابت برای تقسیم رانت نفتی بالا می‌گیرد. اگر این گرایشات در کشور مهار نشود، می‌تواند موجب تزلزل ثبات سیاسی و به مخاطره افتادن رشد دراز مدت اقتصادی شود (سنند پشتیبان شماره ۲).

۵. تحول اشتغال و سرمایه‌گذاری در دوره برنامه پنجم توسعه (۱۳۹۰-۱۳۹۴)

در سیاست‌های کلی برنامه پنجم اهداف اقتصادی مشخصی مطرح شده که پیامدهای مهمی در زمینه اشتغال دارند. این اهداف عبارتند از:

یکم: رشد مستمر و پر شتاب اقتصادی به میزان حداقل ۸ درصد نرخ رشد سالیانه تولید ناخالص داخلی.

دوم: ارتقای سهم بهره‌وری کل عوامل تولید در رشد اقتصادی به یک سوم در پایان برنامه.

سوم: رساندن نرخ بیکاری به ۷ درصد در پایان برنامه.

چهارم: ارتقای شاخص توسعه انسانی کشور به سطح کشورهای با توسعه انسانی بالا در پایان برنامه و دستیابی به هماهنگی میان اهداف توسعه‌ای (آموزش، بهداشت و اشتغال).

اهداف فوق راهنمای تنظیم اسناد پشتیبان برنامه قرار گرفته است.

در این سنند با مراجعه به اسناد پشتیبان برنامه و مطالعات مشاور، عوامل موثر بر عرضه و تقاضای نیروی کار و نرخ بیکاری در دوران برنامه به صورت کمی مطرح شده است. برای این منظور در سمت عرضه، تحول جمعیت و عرضه نیروی کار و در سمت تقاضا رشد اقتصادی و به تبع آن تقاضای نیروی کار در دوران برنامه پیش‌بینی شده است. آنگاه به الزامات تحقق اهداف کمی تعیین شده در زمینه رشد اقتصادی و نرخ بیکاری پرداخته شده است.

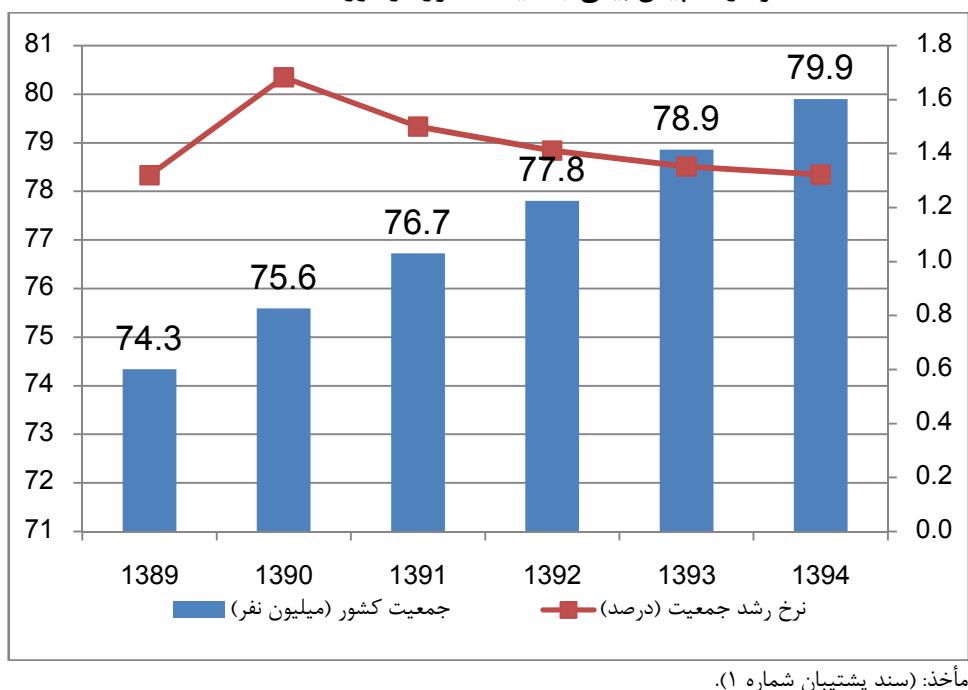
تقاضای نیروی کار بیش از هر عامل دیگری تحت تاثیر رشد اقتصادی خواهد بود. رشد اقتصادی در کوتاه مدت می‌تواند از طریق استفاده مطلوبتر از ظرفیت‌های تولید موجود بدست آید. اما استمرار آن در دراز مدت مستلزم گسترش ظرفیت‌های تولیدی جامعه است.

هر چند در اسناد پشتیبان برنامه پنجم به سناریوهای مختلف رشد پرداخته شده است، اما نرخ رشدی که متضمن دستیابی به اهداف سنند دراز مدت چشم انداز جمهوری اسلامی است، سناریو منتخب برنامه محسوب می‌شود. به موجب سناریو اخیر لازمه دستیابی به جایگاه اول اقتصادی در منطقه خاورمیانه و شمال افریقا آن است که متوسط رشد سالانه اقتصاد کشور در دوران برنامه پنجم ۸ درصد باشد. دستیابی به این نرخ رشد از جهت کاهش نرخ بیکاری به ۷ درصد در سال پایانی برنامه نیز حائز اهمیت است.

۵.۱. تحول جمعیت و ساختار سنی آن در دوره برنامه پنجم توسعه

در دوره برنامه پنجم، جمعیت کشور با نرخ رشد ملایمی افزایش خواهد یافت (نمودار ۳). تحول جمعیت از نظر ساختار سنی برای بازار کار حائز اهمیت است به این معنا که هر چند سهم جمعیت دهساله و بیشتر در کل جمعیت از ۸۳.۷ درصد در سال ۱۳۸۹ به ۸۱.۷ درصد در سال ۱۳۹۴ تنزل خواهد یافت. اما بواسطه جابجایی جمعیت از گروههای پایین سنی به گروههای بالاتر، ۳.۰۵ میلیون نفر در دوره برنامه بر جمعیت این گروه سنی افزوده خواهد شد (سنده پشتیبان شماره ۱).

نمودار ۳: پیش‌بینی جمعیت کشور در دوره ۱۳۹۴-۱۳۸۹

مأخذ: (سنده پشتیبان شماره ۱).

۵.۲. پیش‌بینی عرضه نیروی کار

عرضه نیروی کار بستگی به جمعیت در سن کار و نرخ مشارکت زنان و مردان واقع در گروههای سنی مختلف در نیروی کار دارد. بر اساس الگوهای اقتصاد سنجی که در این مطالعات آزمون شده است، سطح تحصیلات، رشد اقتصادی (که موجب افزایش تقاضای نیروی کار می‌شود) و افزایش میزان دستمزد واقعی بر نرخ مشارکت تاثیر مثبت و پوشش تحصیلی تاثیر منفی دارد (سنده پشتیبان شماره ۳). واقعیت این است که به دلیل دخالت عوامل مختلف در نرخ مشارکت نیروی کار، پیش‌بینی عرضه نیروی کار امری است دشوار. به همین دلیل نیز پیش‌بینی نرخ بیکاری در دراز مدت می‌تواند با خطا همراه شود. پیش‌بینی‌های به عمل آمده گویای آن است که در دوران برنامه پنجم، نرخ مشارکت زنان و مردان در نیروی کار افزایش خواهد یافت. انتظار می‌رود در این دوره نرخ مشارکت زنان سریعتر از مردان افزایش یابد (جدول ۹).

با توجه به رشد جمعیت دهساله و بیشتر در دوره برنامه پنجم، عرضه نیروی کار یا جمعیت فعال با نرخ ۳/۱ درصد در سال افزایش خواهد یافت و در پایان برنامه معادل ۴۲۴۸ هزار نفر بیش از سال ۱۳۸۹ خواهد شد (جدول ۹).

جدول ۹: پیش‌بینی عرضه و نرخ مشارکت نیروی کار کشور بر حسب جنس در دوره ۱۳۸۹-۱۳۹۴ (هزار نفر)

متوسط نرخ رشد سالانه برنامه (درصد)	دوران برنامه پنجم					۱۳۸۹	شرح
	۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰		
۰.۹۶	۶۵۲۹۲	۶۴۶۰۳	۶۳۹۹۳	۶۳۴۲۲	۶۲۸۸۲	۶۲۲۴۱	جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر
۰.۹۲	۳۳۰۴۰	۳۲۷۰۰	۳۲۴۰۲	۳۲۱۲۷	۳۱۸۷۰	۳۱۵۵۷	- جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر مرد
۱.۰۰	۳۲۲۵۲	۳۱۹۰۳	۳۱۵۹۱	۳۱۲۹۵	۳۱۰۱۲	۳۰۶۸۴	- جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر زن
۳.۱۱	۲۹۹۰۹	۲۸۸۲۴	۲۸۰۶۰	۲۷۱۸۸	۲۶۳۶۸	۲۵۶۶۱	عرضه نیروی کار (جمعیت فعال)
۱.۹۱	۲۳۱۰۷	۲۲۵۱۹	۲۲۰۶۹	۲۱۵۸۸	۲۱۳۰۰	۲۱۰۲۱	- عرضه نیروی کار مردان
۷.۹۵	۶۸۰۲	۶۳۰۵	۵۹۹۱	۵۶۰۰	۵۰۶۸	۴۶۴۰	- عرضه نیروی کار زنان
---	۴۵.۸	۴۴.۶	۴۳.۸	۴۲.۹	۴۱.۹	۴۱.۲	نرخ مشارکت (درصد)
---	۶۹.۹	۶۸.۹	۶۸.۱	۶۷.۲	۶۶.۸	۶۶.۶	- نرخ مشارکت مردان (درصد)
---	۲۱.۱	۱۹.۸	۱۹.۰	۱۷.۹	۱۶.۳	۱۵.۱	- نرخ مشارکت زنان (درصد)

مأخذ: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر به نقل از سند پشتیبان شماره ۱.

عرضه نیروی کار به نقل از اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی

ترکیب جنسی و سنی عرضه نیروی کار در دوره برنامه پنجم به شرح جدول (۱۰) خواهد بود. تحولات عرضه نیروی کار در همه گروههای سنی یکسان نخواهد بود. بدین معنی که انتظار می‌رود عرضه نیروی کار در گروه سنی ۱۰ تا ۲۴ ساله به دلیل افزایش پوشش تحصیلی کاهش یابد. اما در گروههای سنی دیگر شاهد افزایش عرضه نیروی کار خواهیم بود.

جدول ۱۰: عرضه نیروی کارکشور به تفکیک جنس و سن در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)

نرخ رشد سالانه کل (درصد)	۱۳۹۴			۱۳۸۹			شرح
	کل	زنان	مردان	کل	زنان	مردان	
۳.۱	۲۹۹۰۹	۶۸۰۲	۲۳۱۰۷	۲۵۶۶۱	۴۶۴۰	۲۱۰۲۱	جمع عرضه نیروی کار
-۱.۹	۲۰۰	۶۰	۱۴۰	۲۲۰	۶۷	۱۵۳	- ۱۰ تا ۱۴ ساله
-۴.۹	۱۱۹۰	۲۹۲	۸۹۹	۱۵۳۰	۳۲۵	۱۲۱۱	- ۱۵ تا ۱۹ ساله
-۳.۸	۳۳۴۱	۷۵۵	۲۵۸۶	۴۰۶۰	۹۳۸	۳۱۳۴	- ۲۰ تا ۲۴ ساله
۳.۳	۵۷۶۲	۱۵۲۹	۴۲۳۴	۴۹۱۰	۱۰۳۳	۳۸۹۷	- ۲۵ تا ۲۹ ساله
۵.۴	۱۹۴۱۶	۴۱۶۶	۱۵۲۴۸	۱۴۹۴۱	۲۲۷۷	۱۲۶۲۷	- ۳۰ ساله و بیشتر

مأخذ: اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی

در دوران برنامه، ترکیب عرضه نیروی کار از نظر سطوح تحصیلی به شرح جدول (۱۱) متحول خواهد شد. با توجه به افزایش پوشش تحصیلی زنان و مردان در دوره برنامه پنجم، انتظار می‌رود از سهم بی‌سوانان در عرضه نیروی کار کاسته شود و به سهم افراد دارای تحصیلات عالی در آن افزوده شود. در واقع یکی از چالش‌های بزرگ بازار کار در دوران برنامه، ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب با تحصیلات نیروی کار خواهد بود.

**جدول ۱۱: ترکیب عرضه نیروی کار کشور به تفکیک سطح تحصیلات
در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)**

۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	شرح
۲۹۹۰۹.۰	۲۵۶۶۱.۰	۲۳۴۶۸.۶	۱۶۰۲۷.۲	جمع عرضه
۲۳۲۶.۷	۲۵۴۷.۰	۲۷۲۴.۹	۳۳۸۰.۹	بی‌سوانان
۲۷۵۸۲.۳	۲۲۱۱۴.۰	۲۰۷۴۳.۷	۱۲۶۴۶.۳	باسوانان
۷۴۹۳.۲	۵۱۲۸.۷	۳۶۸۹.۵	۱۴۶۰.۸	عالی
۲۰۰۸۹.۲	۱۷۹۸۵.۳	۱۷۰۵۴.۳	۱۱۱۸۵.۶	سایر

مأخذ: سند پشتیبان شماره ۲

۵. ۳. پیش‌بینی رشد اقتصادی به تفکیک بخش‌های عمده در دوران برنامه پنجم
لازمه تحقق هدف رشد اقتصادی، انجام اصلاحات نهادی و بازنگری در سیاست‌های اقتصادی است که در بخش مربوطه به تفصیل تشرییح خواهد شد. رشد بخش‌های عمده اقتصاد کشور در دوران برنامه در پیش‌نویس اسناد پشتیبان برنامه به شرح جدول (۱۲) پیش‌بینی شده است. با مقایسه نرخ‌های رشد محقق شده در دوره ۱۳۶۸-۸۶ ملاحظه می‌شود که بخش‌هایی که در گذشته از نرخ رشد بالایی برخوردار بوده‌اند، در برنامه پنجم نیز عموماً نرخ رشد بالایی خواهند داشت.

جدول ۱۲: پیش‌بینی رشد بخش‌های اقتصادی در برنامه پنجم توسعه (درصد)

متوجهه رشد ارزش افزوده در برنامه پنجم ^۱	متوجهه رشد ارزش افزوده در دوره ۱۳۶۸-۱۳۸۶ ^۲	شاخص
۷	۴.۵	گروه کشاورزی
۳.۱	۳.۱	گروه نفت و گاز
۱۱.۶	۹.۲	صنعت و معدن
۷.۲	۸.۲	آب و برق و گاز
۷.۶	۶.۵	ساختمان
۸.۴	۵.۷	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۱۰.۸	۸.۱	حمل و نقل، انبارداری
۱۸.۳	۱۹.۳	ارتباطات

متوسط رشد ارزش افزوده در برنامه پنجم ^۱	متوسط رشد ارزش افزوده در دوره ۱۳۸۶-۱۳۶۸ ^۲	شاخص
۱۳.۶	۹.۵	خدمات موسسات پولی و مالی
۳.۸	۶.۳	خدمات مستغلات و حرفه ای و تخصصی
۲.۳	۱.۹	خدمات عمومی خدمات اجتماعی، شخصی
۸	۵.۵	کل اقتصاد

مأخذ: ۱. اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری.

۲. حساب های ملی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

توجه به نکات زیر برای تحقق اهداف برنامه می تواند راهگشا باشد:

- **کشاورزی:** اگر خشکسالی های چند سال اخیر در دوران برنامه تکرار نشود، می توان انتظار داشت که تولید و اشتغال در بخش کشاورزی افزایش یابد. گفتنی است که رشد سالانه ارزش افزوده این بخش در دوره ۱۳۸۶-۸۶ به طور متوسط ۴/۵ درصد در سال بوده است. نکته دیگر این است که کشاورزان در ظرف چند سال اخیر به دلیل سیاست درهای باز و خشکسالی، روزگار خوبی نداشته اند، به همین سبب منابع مالی لازم را برای انبیاث سرمایه در اختیار ندارند. از اینرو افزایش کمک های اعتباری نظام بانکی به این بخش ضرورت خواهد داشت. موانع ورود فناوری های جدید به این بخش را می توان از طریق ترویج کشاورزی و آموزش نیروی انسانی تا حدودی مرتفع کرد.
- **نفت و گاز:** رشد ارزش افزوده بخش نفت و گاز در دوره ۱۳۸۶-۸۶ متوسط ۳/۱ درصد بوده است. افزایش تولید نفت در گرو تزریق گاز کافی به چاه های قدیمی نفت به منظور افزایش فشار آنها است. همچنین دسترسی به فناوری و توان اجرایی شرکت های خارجی می تواند در این امر کارساز باشد. از آنجا که ظرف دو سال اول برنامه رفع تحریم های بین المللی بعيد به نظر می رسد، افزایش تولید در این بخش به سال های سوم تا پنجم برنامه موکول خواهد شد.
- **صنعت و معدن:** رشد این بخش در دوره ۱۳۸۶-۸۶ متوسط ۹/۲ درصد در سال بوده است. به دلایل زیر دستیابی به نرخ رشد سالانه ۱۱/۶ درصدی در دوره برنامه پنجم تلاش فراوانی را می طلبد. می توان با تغییر نرخ اسمی ارز و تنزل ارزش پول ملی، توان رقابتی صنایع داخلی را بهبود بخشید و بخش صنعت را تا حدودی از وضعیت رکود کنونی نجات داد. اما چنین به نظر می رسد که در دو سال اول برنامه پنجم، به دلیل پرهیز از تشدید اثرات تورمی اجرای طرح هدفمند سازی یارانه ها، کاهش ارزش پول ملی در حد لازم امکان پذیر نباشد. همچنین باید گفت که سرمایه گذاری در نوسازی و گسترش صنایع پالایش نفت، پتروشیمی، خودرو سازی، فولاد، آلومینیوم و مس و تعدادی از صنایع ماشین سازی به شدت از تحریم های اقتصادی متاثر خواهد شد.

• آب، برق و گاز: رشد این بخش در دوره ۱۳۶۸-۸۶ معادل ۸/۲ درصد در سال بوده است. هدف تعیین شده در این بخش با توجه به نیازهای کشور منطقی به نظر می‌رسد. اما در مورد ارزیابی امکان تحقق این هدف باید به چند نکته توجه داشت: شرکت‌های دولتی آب، برق و گاز به رغم اجرای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها عایدات مستقیمی از محل اجرای این طرح بدست نخواهند آورد. در این صورت سرمایه گذاری آنها در این بخش‌های زیر بنایی موكول به کمک دولت و دسترسی این شرکت‌ها به تسهیلات بانکی خواهد بود. بدھی‌های انباسته این شرکت‌ها به بانک‌ها و محدودیت‌های مالی نظام بانکی می‌تواند مانع از تامین مالی در مقیاس بزرگ برای این قبیل پروژه‌ها شود. دستیابی به هدف رشد اقتصادی برای این بخش در گرو حل مساله تامین مالی سرمایه گذاری‌ها است.

• ساختمان: رشد بخش ساختمان در دوره ۱۳۶۸-۸۶ در حدود ۶/۵ درصد در سال بوده است. بدیهی است افزایش نرخ رشد اقتصادی در برنامه پنجم در گرو افزایش درخور توجه سهم سرمایه گذاری در مخارج ملی است و بخش ساختمان در این میان نقش مهمی خواهد داشت. تا جایی که به سرمایه گذاری بخش خصوصی در ساختمان مربوط است، بخش مسکن نقش تعیین کننده‌ای در آن دارد. انتظار می‌رود بخش مسکن شهری بعد از تجربه یک دوره طولانی رکود، وارد دوره رونق شود. اما لازمه تحرک سرمایه گذاری خصوصی در این بخش جذب مازاد کنونی عرضه مسکن نوساز در بازار است. این امر می‌تواند یک وقفه ۱۲ تا ۱۸ ماهه در آغاز رونق این بخش به وجود آورد. در دوره برنامه نیاز به مسکن شهری به دلیل ورود بخش بزرگی از جوانان به سن ازدواج، افزایش خواهد یافت. اما در این زمینه مسائل متعددی وجود دارد:

- ✓ اول آن که تبدیل نیاز این گروه به تقاضای موثر مبتنی بر قدرت خرید، موكول به تامین اشتغال و درآمد برای خیل عظیم بیکاران جوان است،
- ✓ دوم آن که جذب مازاد تولید مسکن موجود در بازار از جمله عرضه انبوه مسکن مهر نیازمند زمان است و همین امر سرمایه گذاران خصوصی در مسکن شهری را به تامل بیشتر و خواهد داشت.

✓ سوم آن که نظام پرداخت تسهیلات بانکی برای خرید مسکن با محدودیت‌های جدی مواجه است.

تا جایی که به سرمایه گذاری بخش عمومی در بخش ساختمان مربوط می‌شود، عملکرد بخش تا حدود زیادی متأثر از حجم اعتبارات عمرانی تخصیص یافته برای احداث سدها، راهها، فرودگاهها و تاسیسات آب و برق و فاضلاب خواهد بود. اگر دولت بر محدودیت‌های مالی و کسری بودجه خود فائق آید و بر حجم اعتبارات عمرانی خود به قیمت واقعی بیافزاید، سرمایه گذاری بخش عمومی در بخش ساختمان تحقق خواهد یافت.

• بازرگانی، رستوران و هتلداری: این بخش در دهه ۱۳۸۶-۱۳۶۸ رشد بالای ۵/۷ درصدی را تجربه کرده است. برنامه ریزان پیش‌بینی می‌کنند رشد این بخش در برنامه پنجم به ۸/۴ درصد

برسد. رشد بالای بخش بازرگانی بستگی زیادی به تحقق هدف برنامه مبنی بر دستیابی به رشد ۸ درصدی تولید ناخالص داخلی دارد. اما رشد بالای رستوران و هتلداری بستگی زیادی به رونق صنعت گردشگری اعم از داخلی و خارجی دارد. رشد گردشگری داخلی بستگی به تحقق رشد بالای اقتصادی و افزایش قدرت خرید خانوارها دارد. اما گردشگری بین المللی در گرو بهبود مناسبات بین المللی ایران، افزایش ظرفیت و کیفیت ناوگان هوایی و تغییر نرخ ارز است. البته تحقق الزامات فوق نیازمند زمان است.

- **حمل و نقل و انبارداری:** رشد این بخش در دوره ۱۳۶۸-۸۶ در حدود ۸/۱ درصد در سال بوده است. اما برنامه ریزان رشد بالاتر ۱۰/۸ درصدی را برای دوره برنامه پیش بینی کرده اند. تحقق این رشد در گرو افزایش تقاضا برای بار و مسافر در دوره برنامه است. تقاضای بار با رشد تولید کشاورزی، صنعتی و معدنی، واردات و صادرات هم بستگی نزدیکی دارد. تقاضای خدمات حمل و نقل برای مسافر به توریسم داخلی و بین المللی و گسترش خدمات حمل و نقل درون شهری بستگی دارد. با توجه به فرسودگی ناوگان حمل و نقل هوایی، ریلی و زمینی تحقق رشد بالا در این بخش مستلزم سرمایه گذاری در خور توجهی می باشد.
- **ارتباطات:** این بخش در دوره ۱۳۶۸-۸۶ از متوسط نرخ رشد خیره کننده ۱۹/۳ درصدی برخوردار بوده است. برنامه ریزان انتظار دارند رشد این بخش در دوران برنامه تداوم یابد. دستیابی به نرخ رشد سالانه ۱۸/۳ درصد بعد از تجربه یک نرخ رشد بالا برای مدتی بیش از یک دهه دشوار می نماید. ورود سرمایه خارجی به این بخش نیز با توجه به تحریم های اقتصادی دشوار خواهد بود مقررات زدایی در این بخش و تسهیل ورود بخش خصوصی می تواند رهگشا باشد.
- **خدمات موسسات مالی و پولی:** در دوره ۱۳۶۸-۸۶ این بخش نیز مانند ارتباطات شاهد گسترش سریعی بوده است (رشد سالانه ۹/۵ درصد). در دوره برنامه پنجم انتظار می رود این بخش، رشد سریعتری را تجربه کند. احتمالاً واسطه گری های مالی خصوصی به دلیل دسترسی به منابع مالی مورد نیاز به گسترش سریع خود ادامه خواهد داد. اما بانک های دولتی به دلیل حاشیه سود اندک بعید است به رشد بالایی دست یابند.
- **خدمات مستغلات و خدمات حرفه ای و تخصصی:** در دوره ۱۳۶۸-۸۶ رشد سالانه این بخش نسبتاً بالا و در حد ۶/۳ درصد بوده است. این رشد سریع اساساً متأثر از رشد سریع جمعیت در سن ازدواج و افزایش درآمد سرانه در کشور بوده است. در دوره برنامه پنجم شکل گیری خانوارهای جدید گنبدتر از دهه گذشته نخواهد بود. در عین حال نوسازی مسکن ناپایدار اهمیت بیشتری پیدا خواهد کرد. انتظار می رود، گرایشات بازار مسکن به ویژه در شهرهای بزرگ به سمت آپارتمان های با وسعت کم باشد. از این رو رشد ۳/۸ درصدی خدمات مستغلات واقع بینانه به نظر می رسد.
- **خدمات عمومی و اجتماعی و شخصی:** برنامه ریزان با واقع بینی، رشد ارزش افزوده و اشتغال در این بخش را اندک در نظر گرفته اند. واقعیت این است که به دلیل تغییر ساختار سنی جمعیت در

دوران برنامه، تقاضا برای خدمات آموزشی کاهش خواهد یافت.^۱ ضمناً انتظار می رود با ادغام وزارت توان و نیز واگذاری تصدی های بخش عمومی، اندازه دولت در طی برنامه کوچک شود.

۵. ۴. بهره وری نیروی کار و کل عوامل تولید در برنامه پنجم

رشد بهره وری نیروی کار در دوران برنامه به طور متوسط ۳ درصد در سال خواهد بود. بهره وری نیروی کار در بخش های کشاورزی، ارتباطات و موسسات پولی و مالی سریعتر از متوسط ملی رشد خواهد یافت (جدول ۱۳).

در دوران برنامه انتظار می رود که در حدود یک سوم رشد اقتصادی از محل رشد بهره وری عوامل تولید حاصل شود. این هدف در سیاست های کلی نظام پیش بینی شده است. انتظار برنامه ریزان این است که رشد بهره وری عوامل تولید در بخش های صنعت و معدن و ارتباطات سریعتر از متوسط ملی باشد (جدول ۱۳).

جدول ۱۳: تعداد شاغلین جدید در برنامه پنجم و نرخ رشد بهره وری نیروی کار و بهره وری عوامل تولید

رشد بهره وری کل عوامل تولید (درصد)	رشد بهره وری نیروی کار (درصد)	تعداد شاغلین جدید در دوران برنامه		بخش های اقتصادی
		درصد	هزار نفر	
۲.۳	۳.۹	۶.۹	۳۸۷	گروه کشاورزی
۰.۳	۱.۵	۰.۴	۲۱	گروه نفت و گاز
۴.۳	۳.۳	۲۶.۱	۱۴۷۴	صنعت و معدن
۲	۱.۳	۱.۳	۷۱	آب و برق و گاز
۱.۷	۰	۲۲.۳	۱۲۵۷	ساختمان
۲.۴	۲.۶	۱۴.۷	۸۳۱	بازرگانی، رستوران و هتلداری
۴	۲	۱۶.۳	۹۱۸	حمل و نقل، انبارداری
۷.۶	۴.۶	۳.۰	۱۶۸	ارتباطات
۲.۸	۴.۸	۲.۱	۱۱۸	خدمات موسسات پولی و مالی
۱.۲	۰.۸	۱.۳	۷۱	خدمات مستغلات و حرفة ای و تخصصی
۰.۷	۰.۷	۵.۸	۳۲۸	خدمات عمومی خدمات اجتماعی، شخصی
۲.۴	۳	۱۰۰	۵۶۴۴	کل اقتصاد

مأخذ: اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری.

۵. تقاضای نیروی کار در دوران برنامه پنجم

تقاضای نیروی کار در دوران برنامه با فرض رشد اقتصادی سالانه ۸ درصد، به روش حسابداری رشد محاسبه شده است. برای این منظور مفروضات زیر در نظر گرفته شده است:

^۱ در دوران برنامه حدود ۹۹.۶ هزار نفر از پرسنل شاغل در آموزش و پرورش کشور کاسته خواهد شد.

✓ فرض شده است یک سوم رشد از طریق بهبود بهره وری کل عوامل تولید به دست خواهد آمد. همانطور که می دانیم رشد بهره وری کل عوامل تولید تحت تاثیر رشد فناوری، بهره گیری از صرفه های مقیاس و مدیریت موثرتر تولید می باشد. گفتنی است که در دوره ۸۶-۱۳۷۵ نرخ رشد بهره وری کل عوامل در اقتصاد ملی منفی $0/4$ درصد در سال بوده است (سند پشتیبان شماره ۱۳).

✓ رشد سالانه بهره وری سرمایه در حدود ۱ درصد در نظر گرفته شده است. گفتنی است که در دوره ۸۶-۱۳۷۵ نرخ رشد بهره وری سرمایه در اقتصاد ملی منفی $1/1$ درصد در سال بوده است (همانجا).

✓ رشد سالانه بهره وری نیروی کار معادل ۳ درصد در نظر گرفته شده است. گفتنی است که رشد سالانه بهره وری نیروی کار در اقتصاد ایران در فاصله سالهای ۸۵-۱۳۷۵ در حدود $1/2$ درصد بوده است (همانجا).

با توجه به مفروضات یاد شده انتظار می رود در دوره برنامه پنجم، ۱۱۲۹ هزار شغل در سال ایجاد شود (جدول ۱۴).

جدول ۱۴: تحول اشتغال در سال های ۹۴-۱۳۸۹

شرح	۱۳۹۰	۱۳۸۹	۱۳۹۱	۱۳۹۲	۱۳۹۳	۱۳۹۴
جمعیت شاغل (میلیون نفر)	۲۲.۱۷۱	۲۲.۸۸۷	۲۳.۸۷۱	۲۵.۰۵۷	۲۶.۲۵۸	۲۷.۸۱۵
تعداد شاغلین جدید (هزار نفر)	---	۷۱۶	۹۸۴	۱۱۸۶	۱۲۰۱	۱۵۵۷
نرخ رشد اشتغال (درصد)	---	۳.۲	۴.۳	۵.۰	۴.۸	۵.۹

مأخذ: اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری.

۵.۶. تقاضای نیروی کار بر حسب سطوح تحصیلی

پیش بینی تقاضای نیروی کار به تفکیک سطوح تحصیلی در جدول (۱۵) درج شده است. پیش بینی می شود که سهم جمعیت شاغل دارای تحصیلات عالی در پایان برنامه از کل شاغلین به حدود $25/5$ درصد برسد. این در حالی است که در سال ۱۳۸۹، این سهم معادل $18/8$ درصد بود. مشاهده می شود که در طی برنامه پنجم، سهم شاغلان دارای مدارک تحصیلی عالی به شدت افزوده خواهد شد. تحقق این هدف در گرو تقویت بسترهاي اقتصاد دانش بنیان از یک سو و تجدید نظر در برنامه آموزشی دانشگاه ها در جهت تأمین نیازهای بازار کار از سوی دیگر است.

نقطه مقابل تقاضای نیروی کار برای دارندگان تحصیلات عالی، شاغلین بی سواد هستند. انتظار می رود که سهم و تعداد شاغلین مذکور در پایان برنامه پنجم توسعه کاهش یابد.

جدول ۱۵: ترکیب تقاضای نیروی کار کشور به تفکیک سطح تحصیلات
در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)

۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	شرح
۲۷۸۱۵.۰	۲۲۱۷۱.۰	۲۰۴۷۶.۰	۱۴۵۷۲.۰	جمع تقاضا
۲۱۴۰.۵	۲۳۱۷.۸	۲۴۹۵.۰	۳۱۲۴.۰	بی سواد
۲۵۶۷۴.۵	۱۹۸۵۳.۲	۱۷۹۸۲.۰	۱۱۴۴۸.۰	باسواد
۷۱۰۳.۵	۴۱۷۸.۰	۳۳۱۶.۰	۱۴۰۳.۰	عالی
۱۸۵۷۱.۰	۱۵۶۷۵.۲	۱۴۶۶۶.۰	۱۰۰۴۶.۰	سایر

مأخذ: سند پشتیبان شماره ۴

۵. ۷. پیش بینی نرخ بیکاری در انتهای برنامه پنجم توسعه

در صورت تحقق پیش بینی تقاضای نیروی کار در بخش های مختلف اقتصاد کشور، انتظار می رود نرخ بیکاری در سال پایانی برنامه به ۷ درصد کاهش یابد. در این صورت تعداد بیکاران کشور در سال ۱۳۹۴ به حدود ۲۰.۹ میلیون نفر تقلیل خواهد یافت (جدول ۱۶).

جدول ۱۶: تحول تعداد بیکاران و نرخ بیکاری در سال های ۹۴-۸۹ (میلیون نفر)

۱۳۹۴	۱۳۹۳	۱۳۹۲	۱۳۹۱	۱۳۹۰	۱۳۸۹	شرح
۲۹.۹۰۹	۲۸.۸۲۴	۲۸.۰۶	۲۷.۱۸۸	۲۶.۳۶۸	۲۵.۶۶۱	عرضه نیروی کار
۲۷.۸۱۵	۲۶.۲۵۸	۲۵.۰۵۷	۲۳.۸۷۱	۲۲.۸۸۷	۲۲.۱۷۱	تقاضای نیروی کار
۲۰.۹۴	۲.۵۶۶	۳.۰۰۳	۳.۳۱۷	۳.۴۸۱	۳.۴۹۰	بیکاران
۷.۰	۸.۹	۱۰.۷	۱۲.۲	۱۳.۲	۱۳.۶	نرخ بیکاری (درصد)

مأخذ: استناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری.

تحقیق هدف نرخ بیکاری ۷ درصد در پایان برنامه در گرو آن است که اولاً عرضه نیروی کار در دوره برنامه بیش از ۴۲۴۸ هزار نفر افزایش نیابد. ثانیا با تحقق هدف رشد اقتصادی ۸ درصد برای اقتصاد کشور در طول برنامه پنجم جمماً ۵۶۴۴ هزار شغل جدید در کشور تکوین یابد.

نرخ بیکاری کشور به تفکیک سطوح تحصیلی در دوران برنامه همگرا خواهد شد، بدین معنا که به منظور تحقق هدف ۷ درصد نرخ بیکاری در کل کشور، لازم است در طی برنامه پنجم، نرخ بیکاری نیروی کار باسواد از ۱۴.۱ درصد در آغاز برنامه به ۷ درصد در پایان برنامه کاهش یابد. این امر مستلزم ایجاد حدود ۲.۹ میلیون شغل برای دارندگان تحصیلات عالی است. تحقق این میزان اشتغال برای این گروه تحصیلی مستلزم توسعه اقتصاد دانش بنیان در کشور است.

جدول ۱۷: نرخ بیکاری کشور به تفکیک سطح تحصیلات

در سال های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴ (هزار نفر)

۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۷۵	شرح
۷.۰	۱۳.۶	۱۲.۸	۹.۱	جمع تقاضا
۸.۰	۹.۰	۸.۴	۷.۶	بی سواد
۶.۹	۱۴.۱	۱۳.۳	۹.۵	باسواد
۵.۲	۱۸.۵	۱۰.۱	۴.۰	عالی
۷.۶	۱۲.۸	۱۴.۰	۱۰.۲	سایر

مأخذ: محاسبات تحقیق

۵.۸. پیش بینی سرمایه گذاری بر حسب فعالیت های عمدۀ اقتصادی در دوران برنامه پنجم توسعه

در برنامه پنجم توسعه، نرخ رشد سالانه سرمایه گذاری به قیمت ثابت ۱۱/۲ درصد پیش بینی شده است. نظر به این که میانگین رشد اقتصادی در دوران برنامه فراتر از ۸ درصد نخواهد بود، این بدان معنا است که سهم سرمایه گذاری در تولید ناخالص داخلی به میزان قابل توجهی افزایش خواهد یافت. بدین ترتیب اگر تأمین مالی خارجی به واسطه تحریم های بین المللی در حد مورد نظر در دسترس نباشد، افزایش نرخ پس انداز داخلی ضرورت پیدا خواهد کرد. برای این منظور لازم است اولاً دولت سهم بزرگتری از عایدات نفتی را صرف پروژه های عمرانی کند و در افزایش مخارج جاری خود محتاطانه عمل کند. ثانیاً بخش خصوصی اعم از خانوارها و شرکت ها با نظام انگیزشی مناسبی برای پس انداز سهم بزرگتری از درآمدهای خود مواجه باشند. ثالثاً نظام مالی کشور قادر باشد با هزینه اندک و کارایی بالا منابع پس اندازها را برای سرمایه گذاری تجهیز کند.

در دوران برنامه پنجم سهم سه بخش "صنعت و معدن"، "حمل و نقل و انبار داری" و "بازرگانی، رستوران و هتلداری" جمعاً معادل ۵۹/۳ درصد کل سرمایه گذاری خواهد بود (جدول ۱۸). سرمایه گذاری مورد نیاز برای تحقق اهداف رشد اقتصادی در زیر بخش های اقتصاد ملی جمعاً ۱۱۸۲۶۸۹۵ میلیارد ریال به قیمت جاری برآورد شده است. نظر به این که در دوران برنامه ۵/۶۴ میلیون شغل ایجاد خواهد شد، می توان گفت برای ایجاد هر شغل جدید ۲۰۹۵ میلیون ریال سرمایه گذاری به قیمت جاری مورد نیاز خواهد بود. گفتنی است که رقم فوق به قیمت ثابت سال ۱۳۷۶ معادل ۲۵ میلیون ریال می باشد (جدول ۱۹).

در مورد سهم بخش خصوصی و عمومی از سرمایه گذاری ها، اطلاع موثقی در دست نیست. اگر این سهم مشابه دوران برنامه سوم و سه سال اول برنامه چهارم باشد، می توان گفت در حدود ۷۰ درصد سرمایه گذاری ثابت توسط بخش خصوصی و ۳۰ درصد آن توسط بخش عمومی انجام خواهد گرفت.

**جدول ۱۸: پیش‌بینی سرمایه گذاری سالانه بر حسب فعالیت‌های عمده اقتصادی
در دوران برنامه پنجم توسعه**

بخش‌های اقتصادی	رشد بهره‌وری سرمایه (درصد)	سهم سرمایه گذاری از کل درصد	متوسط سرمایه گذاری سالانه - قیمت ثابت ۱۲۷۶ (میلیارد ریال)	متوسط سرمایه گذاری سالانه - قیمت جاری (میلیارد ریال)	متوسط سرمایه گذاری سالانه (میلیون دلار)	متوسط صنایع مالی برای سرمایه گذاری سالانه (میلیون دلار)
گروه کشاورزی	۰.۱	۵.۵	۱۰۵۴۷	۱۴۵۱۷۳	۱۲۰۲	۱۱۶۶۴
گروه نفت و گاز	۰.۱	۶.۷	۷۸۶۳	۱۸۴۰۵۲	۱۲۱۲۱	۱۶۴۴۴
خدمات و صنایع	۰	۲۲.۶	۶۵۹۹۴	۴-۷۶۷۳	۲۷۳۱۶	۲۶۹۷۸
آب و برق و گاز	۰.۹	۷.۲	۲۰۲۰۱	۱۸۷۵۹۱	۱۲۱۵۶	۱۱۲۱۲
ساختن	۰.۳	۶.۲	۳۲۲۵	۴۸۱۵۱	۲۶۲۶	۲۷۹۲
نازگاهی، رستوان و هتلداری	۰.۲	۱۶.۲	۴۰۰۷۹	۳۳۲۵۸۲	۲۲۶۷۶	۲۲۶۷۶
حمل و نقل، ترابری	۰	۲۱.۷	۶۱۳۵	۳۳۳۵۷	۱۷۷۲-	۲۱۱۷۶
ارتعاشات	۷	۳.۶	۱۰۳۳۶	۱۸۱۱۸	۵۴۶۶	۴۶-۱
خدمات موسسات پولی؛ مالی	۰.۴	۲	۵۶۱۶	۵۰۱۸۰۲	۲۲۲۲	۲۸۰۵
خدمات مستغلات و حرفة‌ای و شخصی	۰.۵	۱۶	۲۲۷۴۴	۵۸۷۷۲۲	۲۸۱۶۸	۲۲۸۸۲
خدمات عمومی خدمات اجتماعی، شخصی؛ خانگی	۰.۱	۶	۱۸۸۵۰	۱۵۶۳-۲	۱۰۵۴۰	۱۱۴۹۴
کل اقتصاد	۱	۱۰۰	۲۸۲۲۹۱	۲۶۶۵۳۷۹	۱۵۳۷۱۲	۱۷۳۸۱۷

مأخذ معابدت برنامه ریزی و نظریت راهبردی ریاست جمهوری، پیش‌بینی استانداره برنامه پنجم، ۱۳۹۰
تووضیح در تبدیل ریال به دلار به طور متوسط هر دلار ۱۴۰۰ تومان در نظر گرفته شده است
در تبدیل سرمایه گذاری ز قیمت ثابت به چاری، شاخص قیمت سرمایه گذاری به طور متوسط ۱۲۳ درصد سالانه افزایش یافته است.

جدول ۱۹: سرمایه سرانه لازم برای ایجاد یک شغل در دوران برنامه پنجم توسعه

بخش های اقتصادی	تعداد شغل	ایجاد شده در برنامه پنجم (هزار نفر)	سرانه سرمایه ثابت (میلیون ریال)	گذاری به قیمت ثابت (میلیون ریال)	سرانه سرمایه گذاری به جاری (هزار دلار)	سرانه سرمایه هالی برای سرمایه گذاری (هزار دلار)
گروه کشاورزی	۳۸۷	۱۲۵	۱۸۸۶	۲۰۱	۱۴۹	۴۷۴۶
گروه نفت و گاز	۲۱	۲۸۸۶	۴۳۳۴۸	۱۸۰۱	۹۱	۹۱
صنعت و معدن	۱۴۷۴	۱۳۸۳	۲۲۴	۲۲۴	۱۰۱۲	۸۵۶
آب و برق و گاز	۷۱	۱۲۸۵۹	۱۴۲۳	۱۴۲۳	۱۱	۱۰
مساختمان	۱۲۵۷	۱۵۲	۱۳	۱۳	۱۴۴	۱۳۲
باز: گازی، رستوران و هتلداری	۸۳۱	۲۰۰۱	۲۴۱	۲۴۱	۱۱۵	۹۵
حمل و نقل، اتوبارداری	۹۱۸	۱۴۱۴	۲۳۴	۲۳۴	۱۳۷	۱۶۲
ارتباطات	۱۶۸	۲۴۴۴	۳۰۸	۳۰۸	۱۶۴	۱۴۱
خدمات موسسات بولی؛ مالی	۱۱۸	۲۱۵۳	۲۴۱	۲۴۱	۲۳۱۶	۲۴۷۷
خدمات مستغلات و حرنه‌ای و تخصصی*	۷۱	۳۷۱۴۳	۳۳۷۶	۳۳۷۶	۱۷۴	۱۶۱
خدمات عمومی خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی	۳۲۸	۲۲۸۳	۲۸۳	۲۸۳	۱۵۴	۱۴۰
کل اقتصاد	۵۶۴۴	۲۰۹۵	۲۵۰	۲۵۰		

مأخذ: معاونت برنامه ورزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، پیش‌نوبیس استناد برنامه پنجم، ۱۳۹۰.

توضیح: در تبدیل ریال به دلار به طور متوسط هر دلار ۱۴۰۰ تومان در نظر گرفت شده است.

در تبدیل سرمایه گذاری از قیمت ثابت به جاری، شاخص قیمت سرمایه گذاری به طور متوسط ۱۳۰۳ درصد سالانه افزایش یافته است.

۶. سیاست ها و اقدامات اجرایی در بازار کار

سیاست های بازار کار بطور مرسوم به چهار دسته سیاست های اقتصاد کلان، سیاست های تنظیمی و فعال و منفعل بازار کار طبقه بندی می شود. در این سند ضمن رعایت طبقه بندی فوق، سیاست های عمومی بازار کار نیز به طبقه بندی مذکور افزوده شده است.

۶.۱. سیاست های کلان موثر بر بازار کار

این سیاست ها مشتمل بر سیاست های کلان اقتصادی و سیاست های مربوط به توسعه علوم و فناوری است.

۶.۱.۱. سیاست های کلان اقتصادی

ثبات اقتصاد کلان تاثیر مثبت بر رشد اقتصادی دارد یکی از منابع بی ثباتی اقتصاد کلان در ایران وابستگی اقتصاد به نفت است. با ایجاد صندوق توسعه ملی و کاهش کسری عملیاتی هزینه های جاری بودجه دولت و بهبود کارایی نظام مالیاتی در دوران برنامه پنجم، انتظار می رود شاهد ثبات اقتصادی بیشتری باشیم. در بند ۷ سیاستهای کلی اشتغال که توسط مقام رهبری ابلاغ شده است به هماهنگ سازی و پایداری سیاست های پولی، مالی، ارزی و تجاری و تنظیم بازارها جهت کاهش نرخ بیکاری توام با ارتقای بهره وری توجه شده است.

الف: سیاست های مالی

یک وجه ثبات اقتصادی به سیاست های مالی دولت مربوط می شود. با پایبندی دولت به انضباط مالی، هزینه های جاری بودجه کنترل و بر کارایی تخصیص منابع در بودجه عمرانی آن افزوده خواهد شد. در این زمینه به طور مشخص سیاست های زیر اعمال خواهد شد:

- ✓ تقویت نقش حاکمیتی دولت و حذف تصدی گری های آن و واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی.
- ✓ کاهش سهم بودجه عمومی دولت از تولید ناخالص داخلی.
- ✓ تأمین سهم روز افزونی از هزینه های جاری بودجه از محل درآمدهای مالیاتی.
- ✓ اجرای کامل قانون مالیات بر ارزش افزوده در دوران برنامه پنجم.
- ✓ افزایش کارایی نظام تشخیص و وصول مالیات و فرآگیر نمودن نظام مکانیزه وصول مالیات ها.
- ✓ اصلاح نظام بودجه ریزی در راستای ارتقاء بهره وری عوامل در بخش عمومی.
- ✓ عدم استقراض دولت از سیستم بانکی (بانک مرکزی و بانک ها) در تأمین منابع مالی کسری های بودجه احتمالی.

ب: سیاست های پولی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

وجه دیگر ثبات اقتصاد کلان به سیاست های پولی و اعتباری مربوط می شود. در این زمینه در درجه اول لازم است وابستگی سیاست های مالی و پولی قطع شود و این خود در گرو قطع وابستگی بودجه جاری دولت به نفت است. در درجه دوم ترفع موقعیت بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار در سایستگذاری پولی و اعتباری ضرورت دارد. در قانون برنامه پنجم، ترکیب اعضای شورای پول و اعتبار و مجمع عمومی بانک مرکزی تغییر یافته و این گام مفیدی در جهت بهبود استقلال نسبی بانک مرکزی است.

سیاست های پولی که بانک مرکزی برای حفظ ثبات اقتصادی و تسهیل رشد دراز مدت اقتصادی ملزم به رعایت آن خواهد بود به شرح زیرند:

- ✓ تأمین نقدینگی متناسب با تورم، رشد اقتصادی و بهره وری هدف گذاری شده.
- ✓ اصلاح ساختار تصمیم‌گیری در حوزه پول و اعتبار در جهت تقویت موقعیت بانک مرکزی.
- ✓ زمینه سازی جهت استقرار رژیم سیاستگذاری پولی مبتنی بر هدف گذاری تورمی.
- ✓ سالم سازی ترکیب نقدینگی کشور از طریق کاهش سهم پایه پولی و افزایش سهم درونی (افزایش ضریب فزانینه نقدینگی).
- ✓ بازبینی قوانین مرجع پولی و بانکی کشور و اصلاح رویه‌های نا مناسب (این امر در اجرای طرح تحول نظام بانکی کشور پیگیری خواهد شد).
- ✓ کاهش بدھی های دولت به بانک ها و بانک مرکزی.

ج: سیاست های تجاری و ارزی

وجه سوم ثبات اقتصادی به سیاست های تجاری مربوط می شود. در این زمینه سیاست های زیر اعمال "خواهد شد"

- ✓ رفع موانع غیر تعریفه ای در تجارت خارجی.
- ✓ دولت مجاز است کمک ها، تسهیلات، مشوق ها و حمایت های مستقیم و غیر مستقیم خود در حوزه صادرات غیرنفتی را از طریق تشكیل های بخش خصوصی اعطاء نماید.
- ✓ به موجب قانون برنامه پنجم، اخذ هرگونه مالیات و عوارض از صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات در طول برنامه ممنوع است.
- ✓ دولت مجاز است به منظور صیانت از منابع کشور، عوارض ویژه‌ای برای صادرات مواد خام یا دارای ارزش افزوده پایین وضع و دریافت نماید.
- ✓ صادرات کالاهای خدمات از اخذ هرگونه مجوز به استثناء استانداردهای اجباری و گواهی‌های مرسوم در تجارت بین‌الملل مورد درخواست خریداران معاف است.
- ✓ دولت با وضع مقررات ضد دامپینگ، از رقابت غیر منصفانه در تجارت خارجی جلوگیری خواهد کرد.
- ✓ دولت موظف است ضمن ایجاد همسویی قوانین و مقررات بخش تجاری کشور با قوانین و مقررات

اتحادیه‌های منطقه‌ای و بین‌المللی از جمله سازمان تجارت جهانی، نسبت به آماده سازی و توانمندسازی ارکان اقتصادی کشور برای عضویت در سازمان توسعه تجارت جهانی (WTO) اقدام نماید.

- ✓ دولت موظف است از سرمایه‌گذاری خطر پذیر در صنایع نوین در قالب اعتبارات وجوه اداره شده برای صنایع نوین حمایت نماید.
- ✓ دولت موظف است از طریق تشديد مبارزه با قاچاق کالا در مبادی ورودی کشور، از فعالیت‌های اقتصادی داخلی حمایت نماید.
- ✓ در وضع حقوق گمرکی و سود بازرگانی برای واردات، حمایت گزینشی از فعالیت‌های اقتصادی آینده دار مورد توجه قرار خواهد گرفت.
- ✓ مهمترین وظیفه دولت در زمینه تجارت خارجی، تغییر نرخ ارز به تناسب تفاضل تورم داخلی و جهانی به منظور حفظ توان رقابتی فعالیت‌های اقتصادی کشور و حفظ مشاغل موجود است.

۶.۲. سیاست‌های مربوط به توسعه علوم و فناوری

این سیاست‌ها مشتمل بر سیاست‌های توسعه اقتصاد دانش بنیان و سیاست‌های مربوط به توسعه آموزش عالی است.

الف: سیاست‌های توسعه اقتصاد دانش بنیان
توسعه اقتصاد دانش بنیان به منظور ارتقاء توان رقابتی اقتصاد کشور در بازار جهانی، تسريع رشد اقتصاد داخلی و افزایش مستقیم و غیر مستقیم تقاضای نیروی انسانی دارای تحصیلات عالی برای اقتصاد کشور ضرورت مبرم دارد (سند پشتیبان شماره ۱۴).

• تدوین سیاست‌های کلی

- ✓ ایجاد یک شورای عالی و تمرکز اختیارات و وظایف سیاست‌گذاری، اولویت‌بندی و هماهنگی بین بخشی در آن و ایجاد نهادهای پشتیبان تصمیم برای این شورا،
- ✓ ایجاد مراکز تفکر و مشاوره در سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی

• سیاست‌های مربوط به تدوین و هماهنگی سیاست‌های فن‌آوری و نوآوری

- ✓ آینده نگاری تکنولوژی که بسته به نوع تکنولوژی‌های متنوع و نیاز دستگاه‌های مختلف باید توسط مراکز مختلف صورت پذیرفته و نتایج آن در اختیار دستگاه‌های سیاست‌گذار کلان و بخشی قرار گیرد

✓ ارزیابی فعالیت‌های تحقیق و توسعه که باید شاخص‌ها و روش‌های آن توسط یک مرکز واحد اعلام شده و نیز یک جمع‌بندی کلی توسط همان مرکز صورت پذیرد تا دولت بتواند بر آن اساس تصمیم‌گیری نماید.

• سیاست‌های مربوط به تسهیل تحقیقات و نوآوری

- ✓ تشکیل نهادهای حفظ مالکیت معنوی نظیر ثبت پتنت و اختراع، یا دادگاه تکنولوژی و نیز نهادهای حمایتی محلی از محققان و فن‌آوران نظیر شهرداری‌ها.
- ✓ ایجاد صندوق‌های غیردولتی پژوهش و فن‌آوری و سرمایه‌گذاری مراکز گسترش تکنولوژی‌های نوین در صندوق‌های غیر دولتی برای تامین سرمایه‌های ریسک پذیر،
- ✓ جهت بهینه سازی امر همکاری‌های بین‌المللی در تحقیقات و فن‌آوری، تشکیل یک سازمان همکاری‌های بین‌المللی نیز توصیه می‌گردد.
- ✓ به منظور تقویت زیر ساخت‌های فنی ارتباطی، دولت اقدامات لازم را در زمینه افزایش خطوط تلفن ثابت و همراه، افزایش کاربران اینترنت، افزایش سرعت و پهنای باند اینترنت، کاهش هزینه دسترسی به اینترنت، افزایش بهره‌وری و آمادگی شرکت پست، تامین برق مورد نیاز و نظایر آن به عمل خواهد آورد.
- ✓ دولت موظف است با تدوین یک برنامه جامع از شرکت‌های تولیدکننده تجهیزات، نرم‌افزار و خدمات فناوری‌های نوین حمایت لازم را بعمل آورد.

• سیاست‌های مربوط به انجام تحقیق و توسعه

- ✓ دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها، شرکت‌های طراحی مهندسی، صنعتی و... هر کدام به سطح خاصی از تحقیقات واحدهای مخصوص به خود بپردازند و به ترتیب از تحقیقات پایه به کاربردی توجه داشته باشند تا از پراکنده کاری جلوگیری شود.
- ✓ به علاوه تقسیم موضوعی و رشته‌ای تحقیقات میان دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها نیز امری ضروری است.

• سیاست های مربوط به اشاعه فن آوری

برخی از سازمان ها و نهادهای پیشنهادی برای تکمیل زنجیره نوآوری در بخش اشاعه تکنولوژی در کشور عبارتند از:

- ✓ ایجاد مراکز تحقیق و تکنولوژی به منظور ورود، توسعه، بومی سازی، مستند سازی و اشاعه تکنولوژی در صنایع به ویژه برای شرکت های کوچک و متوسط.
- ✓ ایجاد شرکت های بازاریابی و ثبت گواهی تکنولوژی به منظور ارایه خدمات به اساتید دانشگاه و صاحبان ایده و نوآوری برای دستاوردهای تحقیقاتی آنها و بازاریابی آ. نقش تردیدناپذیر این موسسه ها در تجاری سازی نتایج تحقیق و تامین مالی پژوهشگران توسط صاحب نظران در کشورهای پیشرو به رسمیت شناخته شده و جای خالی آنها در جامعه پژوهشگران ایران احساس می شود.
- ✓ با وجود نقش انکارناپذیر اطلاعات در توسعه تکنولوژی و دانش، کشور فاقد یک شبکه جامع اطلاع رسانی تکنولوژی است و هنوز اطلاعات میان پژوهشگران به صورت فردی و رو در رو مبادله می شود. اهمیت و نقش این شبکه تخصصی مورد تاکید کشورهای مختلف بوده است.

• سیاست های مربوط به کاربران فن آوری

✓ تقاضای شرکت های تولیدی و خدماتی برای محصولات و روش های جدید تولید به منزله موتور محرک فعالیت های نوآورانه تلقی می شود. از اینرو دولت به منظور پیاده سازی اقتصاد دانش بنیان، دولت هماهنگی و تعامل با بخش خصوصی را در دستور کار خود قرار خواهد داد و در تصمیم سازی ها، تصمیم گیری ها و سیاست گذاری این بخش از حضور فعال و پویای بخش خصوصی استفاده خواهد کرد.

✓ دولت به منظور کمک به راه اندازی شرکت های با فناوری پیشرفته توسط کارفرمایان جوان دارای تخصص و مهارت بالا، اعطای تسهیلات ارزان قیمت و معافیت های مالیاتی را در برنامه خود قرار خواهد داد.

✓ در راستای تحقق اهداف ماده ۸۰ قانون برنامه پنجم توسعه و گسترش مشاغل نوین در فعالیت های اقتصادی و همچنین بسترسازی برای این مشاغل، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است در سال دوم برنامه، مشاغل جدید و نوین را در قالب برنامه امکان سنجی مشاغل

نوین در بازار کار کشور احصاء و شناسایی نماید. دستورالعمل پرداخت تسهیلات بانکی ارزان قیمت در قالب یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی در مناطق شهری و روستایی کشور به بنگاه های واجد شرایط (متقاضیان و کارآفرینان) توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سال دوم برنامه تهیه و از سال سوم برنامه پنجم عملیاتی خواهد شد. منابع مالی برنامه از ردیف اشتغال زایی در بودجه سنتویی کل کشور برای اعتبارات اشتغال‌زاوی تامین می‌گردد.

✓ به منظور توسعه مشاغل دانش پایه با رویکرد توسعه منابع انسانی و ایجاد اشتغال مستقیم برای فارغ التحصیلان دانشگاهی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است از محل اعتبارات اشتغال‌زاوی بودجه سنتویی کل کشور، یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی را در قالب اعطای تسهیلات ارزان قیمت برای بنگاه های توسعه ای و درحال تاسیس در زمینه مشاغل دانش بنیان و **ICT** به صورت ویژه در نظر گرفته و پرداخت نماید.

ب: سیاست های توسعه آموزش عالی

✓ وزارت علوم و تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی موظف به تجدید نظر در برنامه های آموزش عالی کشور برای انطباق بیشتر برنامه های آموزش عالی با نیازهای بازار کار مطابق با نقشه علمی کشور و نیازهای تخصصی و سرمایه انسانی بخش ها و زیربخش های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از سال دوم برنامه پنجم می باشند. اقدامات لازم برای جذب و پذیرش دانشجو در کلیه مقاطع تحصیلی در قالب برنامه نیازسنجی تقاضای اجتماعی آموزش عالی از سال دوم برنامه پنجم توسعه، عملیاتی می شود. به نحوی که تقاضا برای رشته های تحصیلی بدون پشتوانه نیاز بازار کارکشور تا انتهای برنامه پنجم به نصف کاهش یابد. دستگاه های اجرایی یاد شده موظف هستند برنامه کاری خود را برای طرح در شورای عالی اشتغال به دبیرخانه شورای عالی اشتغال ارائه نمایند.

✓ ارتقاء سطح کیفی موسسات آموزش عالی به لحاظ انعطاف پذیری بیشتر و فراهم ساختن امکانات لازم برای پاسخگویی به تحولات تکنولوژی، نیازهای در حال تغییر دانشجویان و.. در این زمینه همکاری مستمر سه جانبه موسسات آموزشی به عنوان عرضه کنندگان نیروی انسانی متخصص، بخش های اقتصادی به عنوان تقاضا کنندگان نیروی آموزش دیده و دولت به عنوان بازوی ارتباطی این دو با تشکیل کارگروههای ویژه ای ضروری است.

✓ افزایش مهارت های درسی و کاربردی کردن دروس از طریق ارائه واحدهای روش تحقیق، دروس عملی و کارآموزی در تمامی رشته ها، همچنین واحدهای درسی کارآفرینی برای افزایش خود اشتغالی در جریان آموزش ضروری است.

✓ به جای مهارت آموزی در یک دوره خاص، باید به چرخه تکوینی مهارت آموزی در سرتاسر عمر توجه شود و لزوم تکمیل مهارت‌های اولیه در تمام زمینه‌ها و در تمام عمر مورد تأکید قرار گیرد. در

حقیقت نباید مرحله خروج از دانشگاه را به معنای فراغت از فراگیری تلقی کرد بلکه همگان بایستی مهارت‌آموزی پیوسته را مدنظر داشته باشند.

✓ توجه به میزان موفقیت دانشگاه‌ها در جذب شغلی دانشجویان به عنوان یکی از شاخص‌های ارزشگذاری دانشگاه‌ها.

۶.۲. سیاست‌ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست‌های تنظیمی و نهادی بازار کار

۶.۲.۱. سیاست‌های اجرایی

✓ تدوین و تنظیم لایحه اصلاح قانون کار با هدف افزایش انعطاف پذیری بازار کار، همسوسازی منافع کارگران و کارفرمایان، تقویت سه جانبه گرایی دولت و نهاد‌های کارگری و کارفرمایی، کاهش تعهدات غیر ضروری کارفرمایان و انطباق با استانداردها و مقاوله نامه‌های بین‌المللی.

✓ اصلاح و تفکیک حداقل دستمزد نیروی کار تحت پوشش قانون کار در گروه سنی جوان (۱۵-۲۹) ساله) با گروه سنی ۳۰ و بالاتر با هدف مهندسی مجدد سیاست‌های معطوف به بازار کار جوانان و تسهیل و فراهم سازی فرصت‌های بیشتر جذب و اشتغال برای گروه سنی جوان.

✓ اصلاح قانون بیمه بیکاری و برقراری سیستم کارآمد و جامع حمایت از بیکاران و پیاده سازی مقررات سخت‌تر برای دوره بیکاری و ایجاد شرایط لازم برای جستجوی بیشتر شغل توسط بیکاران.

✓ مهندسی مجدد مراکز کاریابی داخلی فعال در عرصه بین‌المللی با هدف تسهیل جستجوی کار در خارج و برابری فرصت‌های کار در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی.

✓ ارتقای جایگاه نهادی شورای عالی اشتغال (برای تحقق اهداف قانون شورای عالی اشتغال) و افزایش ضمانت اجرایی مصوبات آن برای پیگیری و نظارت‌های لازم بر اجرای سیاست‌ها و اقدامات اجرایی اشتغال.

۶.۲.۲. اقدامات اجرایی

✓ در راستای تحقق ماده ۷۳ قانون برنامه پنجم توسعه و به منظور افزایش انعطاف پذیری بازار کار، همسوسازی منافع کارگران و کارفرمایان، تقویت سه جانبه گرایی دولت و نهاد‌های کارگری و کارفرمایی، کاهش تعهدات غیر ضروری کارفرمایان، انطباق با استانداردها و مقاوله نامه‌های بین‌المللی، رفع هرگونه تبعیض در عرصه‌های اجتماعی به ویژه عرصه روابط کار و اشتغال و نحوه شکل‌گیری تشكل‌ها و کانون‌های عالی کارگری و کارفرمایی، وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی موظف است با همکاری دستگاه‌های اجرایی و نهادهای کارگری و کارفرمایی و اتاق‌های بازرگانی و صنایع و معادن و تعاون، لایحه قانون کار را در سال دوم برنامه تنظیم و پس از طرح در شورای عالی اشتغال به هیات وزیران ارسال نماید. رویکرد اصلی در بازنگری قانون کار به نحوی خواهد بود که حمایت از نیروی کار در قالب امنیت شغلی موجب آسیب به سیاست

- تسهیل ورود و خروج نیروی کار نشود و درکنار آن حمایت از بنگاه های اقتصادی، امنیت شغلی نیروی کار موجود بنگاه های اقتصادی را به مخاطره نیاندازد.
- ✓ در راستای انعطاف پذیری دستمزدها، مهندسی مجدد سیاست های معطوف به بازار کار جوانان تسهیل و فراهم سازی فرصت های بیشتر جذب و اشتغال برای گروه سنی جوان (۱۵-۲۹ ساله)، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است مطابق با ماده ۷۳ قانون برنامه پنجم توسعه، ماده ۴۱ قانون کار ج.ا. ایران را به نحوی اصلاح نماید که حداقل دستمزد نیروی کار در گروه سنی جوان با گروه سنی ۳۰ و بالاتر تفکیک گردد تا رشد اسمی حداقل دستمزد برای گروه سنی جوان ۵۰ درصد کمتر از رشد اسمی حداقل دستمزد گروه سنی ۳۰ و بالاتر باشد. این اصلاحیه پس از فرایند تصویب قانونی (هیات وزیران و مجلس شورای اسلامی) از سال دوم برنامه پنجم توسعه قابل اجرا خواهد بود.
- ✓ به منظور برقراری نظام کارآمد و جامع حمایت از بیکاران، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، موظف به ارائه لایحه اصلاح قانون بیمه بیکاری در سال دوم برنامه به هیات دولت می باشد. این لایحه به نحوی اصلاح خواهد شد که نه تنها حمایت های جامعی از بیکاران با هدف حفظ کرامت انسانی آنها انجام گیرد، بلکه با تدوین و پیاده سازی مقررات سخت تر برای دوره بیکاری، شرایط لازم برای جستجوی بیشتر شغل توسط بیکاران تحقق یابد. نظارت بر حسن اجرای آن بر عهده شورای عالی اشتغال خواهد بود و این شورا موظف است گزارش های نظارتی را برای هیات وزیران و مجلس شورای اسلامی ارسال نماید.
- ✓ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است ضمن مهندسی مجدد مراکز کاریابی داخلی فعال در عرصه بین المللی با هدف تسهیل در جستجوی کار در خارج و برابر فرصت های کار در سطح منطقه ای و بین المللی با همکاری وزارت امور خارجه، تا پایان سال دوم برنامه نسبت به سازماندهی مجدد این مراکز جهت تسریع در تحقق اهداف تعیین شده اقدام لازم به عمل آورند. وزارت امور خارجه موظف است ضمن ارائه گزارش آسیب شناسی توفیق و عدم توفیق مراکز کاریابی فعال در عرصه بین المللی، نقاط قوت و ضعف حاصل از آن را به دبیرخانه شورای عالی اشتغال اعلام دارد.
- ✓ به منظور تقویت مدیریت بازار کار و نهاد سازی برای تسهیل در فرآیند جذب و بکارگیری نیروی کار در بنگاه های اقتصادی و بسترسازی برای تشویق بنگاهها در به کارگیری کارجویان و حمایت های حقوقی و نهادی و مالی لازم، دبیرخانه شورای عالی اشتغال موظف است ضمن بررسی ارتقای جایگاه نهادی شورای عالی اشتغال (برای تحقق اهداف قانون شورای عالی اشتغال) و افزایش ضمانت اجرایی آن، پیگیری و نظارت های لازم را برای اجرای اقدامات و سیاست های اجرایی لحاظ شده در این سند و سایر قوانین و مقررات جاری کشور به عمل آورد. چارچوب ارتقای جایگاه نهادی این شورا توسط دبیرخانه شورا ظرف ۳ ماه تهیه و پس از بحث و بررسی در آن شورا در هیات وزیران به تصویب خواهد رسید.

۶.۳. سیاست ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست های فعال بازار کار

۶.۳.۱. سیاست های اجرایی

- ✓ تدوین برنامه صیانت از بنگاهها و مدیریت کارآفرینی در استان ها در قالب طراحی و تشکیل دوره های آموزش کارآفرینی.
- ✓ پرداخت بخشی از هزینه های آموزش های مهارتی فن آوری اطلاعات برای بیکاران استخدام شده جدید و یا در مرحله استخدام در بنگاه های خصوصی و تعاونی در مناطق شهری کشور به ویژه با نرخ بیکاری بالاتر.
- ✓ استاندارد سازی و رتبه بندی مراکز آموزش فنی و حرفه ای غیر دولتی کشور و ارزیابی سالانه آنها و تعیین و اعطای جایزه یا نشان ارتقای ملی فنی و حرفه ای به مراکز ممتاز.
- ✓ تدوین برنامه آموزش فنی و حرفه ای کاربردی ویژه برای مشاغل خرد و خانگی برای بیکاران جویای کار و زنان سرپرست خانوار تحت پوشش نهادهای حمایتی.
- ✓ تهیه نظام اطلاعاتی بازار کار (خصوصی و دولتی) به صورت یکپارچه، منسجم و روزآمد و بر اساس کد رهگیری ورودی و خروجی از جریان بازار کار (برای گروه سنی ۱۵-۶۵ ساله) با هدف ساماندهی نظام اطلاعاتی بازار کار و برابری فرصت های کار برای همگان.
- ✓ تدوین برنامه کار برای کاهش فقر و پرداخت اعتبارات خرد و کوچک در مناطق کمتر برخوردار و روستایی به صورت زنجیره ای با هدف توسعه بازار محصولات برای بیکاران جویای کار و زنان سرپرست خانوار.
- ✓ امکان سنجی مجدد رشته های تحصیلی مرتبط دانشگاهی برای پیش بینی نیازهای کارورزی طرح های عمرانی و زیربنایی دولتی و نهادهای عمومی غیر دولتی با هدف اصلاح اجرای طرح کارورزی برای گروه های مورد نظر (فارغ التحصیل دانشگاهی).
- ✓ تهیه برنامه عملیاتی اعتبارات خرد برای گروه زنان سرپرست خانوار و جوانان کم درآمد در مناطق محروم و روستایی در قالب برنامه اجرایی مشخص شامل تهیه طرح های تیپ کوچک و خرد، برنامه های آموزشی کوتاه مدت، شناسایی گروه های هدف خدمات حمایتی، فنی و بازاریابی زنجیره ای.
- ✓ تدوین برنامه توسعه کار از راه دور در مشاغل غیر دولتی در قالب برگزاری آموزش دوره های مهارت های فن آوری اطلاعات، شناسایی بنگاه های مرتبط با کار از راه دور، شکل دهنده نهادهای غیر دولتی خدماتی برای بازار کار از راه دور و راه اندازی بانک جامع اطلاعات مشاغل از راه دور.
- ✓ بررسی مجدد نظام توزیع اعتبارات اشتغالزایی به صورت منطقه ای و در نظر گرفتن شاخص های عدالت اقتصادی و اجتماعی مناطق در توزیع منابع اعتبارات اشتغالزایی در طول برنامه.
- ✓ بازنگری در امکانات و تجهیزات آموزش فنی و حرفه ای و کاربردی موجود در کلیه شهرستان های کشور با توسعه مشارکت بخش غیردولتی و واگذاری به بنگاه های واحد شرایط غیر دولتی در قالب اجاره، خرید خدمت و سایر روش های واگذاری مطابق قانون اجرای سیاست های کلی

اصل ۴۴ و قانون برنامه پنجم توسعه.

- ✓ تدوین برنامه توسعه خدمات فنی و حرفه ای پیمانکاری به منظور استفاده از ظرفیت های پیمانکاران ایرانی در خارج از کشور با هدف اشتغال زایی و صدور خدمات فنی و مهندسی و هدایت بخشی از منابع صندوق توسعه ملی برای این اهداف.

۶.۳.۲. اقدامات اجرایی

- ✓ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است با همکاری سازمان ملی مهارت و فناوری، دانشکده های کارآفرینی کشور، صندوق مهر امام رضا (ع) و سازمان شهرداری های کشور، برنامه صیانت از بنگاهها و مدیریت کارآفرینی در استان ها در قالب طراحی و تشکیل دوره های آموزش کارآفرینی (شامل سازماندهی آموزشی، محتوى آموزشی، ابزارهای آموزشی، شرکت کنندگان و مریبان دوره های آموزشی) در سال دوم برنامه پنجم تدوین و از سال سوم برنامه در سطح ۳۱ استان کشور به اجرا در آورد. این برنامه با دو رویکرد شروع کسب و کار با دوره زمانی میان مدت و توسعه و رونق کسب و کار موجود با دوره زمانی کوتاه مدت بر حسب توانایی مدیران بنگاه ها، نوع فعالیت، مراحل رشد بنگاهها تنظیم خواهد شد. این برنامه در راستای ارتقای کارآفرینی مدیران در بنگاه های کوچک و متوسط و با هدف شناسایی کارآفرینان بالقوه و بالفعل در واحدهای اقتصادی (کشاورزی، صنعتی، تجاری و خدماتی)، ارائه آموزش اصول علمی اداره بنگاه به مدیران و کارآفرینان، ترویج و آموزش اصول راه اندازی کسب و کار جدید به کارآفرینان بالقوه، به مورد اجرا در خواهد آمد. بدین ترتیب سازمان ملی مهارت و فناوری و دانشکده های کارآفرینی، وظیفه شناسایی نیازها و تدوین محتوى آموزشی، صندوق مهر امام رضا (ع) وظیفه تهیه طرح های تیپ و ایده ها و تامین کننده منابع مالی و شهرداری ها وظیفه هدایت مشاغل و بازاریابی و فروش محصولات و ایده ها به صورت زنجیره ای و برگزاری نمایشگاه ها را بر عهده خواهند داشت. دستورالعمل اجرایی این برنامه و سازکار اجرایی آن ظرف مدت سه ماه توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب شورای عالی اشتغال خواهد رسید.

- ✓ وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی (سازمان ملی مهارت و فناوری) موظف است بخشی از هزینه های آموزش های مهارتی فن آوری اطلاعات برای بیکاران استخدام شده جدید و یا در مرحله استخدام را در بنگاه های خصوصی و تعاونی نیازمند به این نوع مهارت ها، با ضوابط مشخص پرداخت های بیمه های تامین اجتماعی، پرداخت نماید. این برنامه در راستای افزایش سطح مهارت بیکاران جویای کار و یا بیکاران در بدو استخدام طراحی و اجرا می شود و دستورالعمل آن توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در نیمه دوم سال دوم برنامه پنجم تهیه و برای اجرا به شورای عالی اشتغال ارائه خواهد شد.

- ✓ سازمان ملی مهارت و فناوری موظف به استاندارد سازی و رتبه بندی مراکز آموزش فنی و حرفه ای غیر دولتی کشور و ارزیابی سالانه آنها ظرف سال دوم برنامه پنجم توسعه می باشد. این سازمان هر سال نسبت به تعیین و اعطای جایزه یا نشان ارتقای ملی فنی و حرفه ای به مراکز

- ممتاز بر اساس چارچوبی که به تصویب سازمان خواهد رسید، اقدام خواهد کرد. این برنامه با هدف افزایش انگیزه برای ارتقای کیفیت آموزش نیروی کار به ویژه تازه واردین به بازار کار و بیکاران قبلًا شاغل به مورد اجرا در خواهد آمد
- ✓ سازمان ملی مهارت و فناوری با همکاری سازمان بهزیستی کشور، کمیته امام خمینی (ره ، بنیاد شهید و امور ایثارگران، موظف به تدوین برنامه آموزشی ویژه برای مشاغل خرد و خانگی گروه های خاص حمایتی می باشد و از سال دوم برنامه پنجم توسعه آن را به اجرا خواهد گذاشت. این برنامه در راستای ایجاد کار مولد و افزایش امنیت در کار و به منظور ارائه آموزش فنی و حرفه ای و کاربردی لازم برای بیکاران جویای کار و زنان سرپرست خانوار (برای مشاغل خانگی) تحت پوشش نهادهای حمایتی، به مورد اجرا درخواهد آمد
  - ✓ وزارت تعامل کار و امور اجتماعی موظف است به منظور ساماندهی نظام اطلاعاتی بازار کار با هدف برابری فرصت های کار برای همگان، نظام اطلاعاتی بازار کار (خصوصی و دولتی) را در قالب نظام یکپارچه بازار کار کشور به صورت منسجم و روزآمد و بر اساس کد رهگیری ورودی و خروجی از جریان بازار کار (برای گروه سنی ۱۵-۶۵ ساله) تهیه نماید. استقرار سامانه این نظام اطلاعاتی به نحوی انجام خواهد شد که تا پایان برنامه پنجم توسعه بیش از دو سوم نیروی کار بیکار جویای کار از طریق این سامانه وارد بازار کار شده و افراد بتوانند شغل مورد نظر و بنگاه ها نیز نیروی انسانی مورد نیاز خود را با کمترین هزینه جستجوی شغل و نیروی کار پیدا کنند. این سامانه از طریق مجموعه اطلاعات ثبتی وزارت خانه های تعامل، کار و رفاه اجتماعی، امور اقتصادی و دارایی، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، آموزش و پرورش، بانک مرکزی ج.ا. ایران، صندوق بیمه بیکاری، صندوق تامین اجتماعی و نیروی انتظامی ج.ا. ایران تهیه و تدوین خواهد شد. دستورالعمل و ساز و کار اجرایی آن توسط وزارت تعامل، کار و رفاه اجتماعی با همکاری دستگاه های یاد شده و نماینده مراکز کاریابی غیردولتی تهیه و به تصویب شورای عالی استغال خواهد رسید.
  - ✓ وزارت تعامل، کار و رفاه اجتماعی موظف است برای توانمندسازی بیکاران جویای کار و زنان سرپرست خانوار و ایجاد اشتغال برای آنها در مناطق کمتر برخوردار و روستایی نسبت به تدوین برنامه های آموزشی ویژه مشاغل خرد و خانگی اقدام کند. در این برنامه پرداخت اعتبارات کوچک، با همکاری بانک کشاورزی و پست بانک به صورت زنجیره ای با هدف توسعه بازار محصولات آنها در بازارهای داخلی و خارجی، در دستور کار قرار خواهد گرفت. این برنامه برای کاهش فقر در مناطق یاد شده به اجرا درخواهد آمد.
  - ✓ برای افزایش مهارت دانش آموختگان دانشگاهی در مشاغل مورد نیاز بخش های زیر بنایی و عمرانی کشور، وزارت تعامل، کار و رفاه اجتماعی موظف است با همکاری معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری ، امکان سنجی مجدد برای رشته های تحصیلی مرتبط در بخش های یاد شده را به عمل آورد. همچنین با پیش بینی ظرفیت ها و نیازهای کارورزی طرح های عمرانی و زیربنایی دولتی و نهادهای عمومی غیر دولتی، از سال دوم برنامه پنجم، برنامه

اجرایی اصلاح طرح کارورزی را عملیاتی نماید. بکارگیری و جذب کارورز برای طرح های عمرانی و زیربنایی پیمانکاری در اولویت دادن پیمانکاران برای طرح های بعدی موثر خواهد بود. سازوکار اجرایی آن پس از تهیه توسط وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و طرح در شورای عالی اشتغال، در مبادله موافقت نامه های دستگاه های اجرایی و معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری لحاظ خواهد شد.

✓ در راستای هدفمند سازی تامین مالی خرد برای زنان سرپرست خانوار و جوانان کم درآمد در مناطق محروم و روستایی، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری بانک توسعه تعاون، صندوق مهر امام رضا (ع)، مراکز خدمات کاریابی غیر دولتی، شهرداری ها، دهداری ها و تعاونی های روستایی موظف به تهیه برنامه عملیاتی اعتبارات خرد برای گروه هدف یاد شده در قالب تهیه طرح های تیپ کوچک و خرد، برنامه های آموزشی کوتاه مدت، شناسایی گروه های هدف خدمات حمایتی فنی و بازاریابی زنجیره ای می باشند. این برنامه از سال دوم برنامه پنجم در سطح استان ها عملیاتی خواهد شد.

✓ سازمان ملی مهارت و فناوری موظف است با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی و وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات، برنامه توسعه کار از راه دور در مشاغل غیر دولتی را تهیه نماید در این برنامه، سازمان اجرایی، نحوه برگزاری آموزش دوره های مهارت های فن آوری اطلاعات، شناسایی بنگاه های مرتبط با کار از راه دور، شکل دهی نهادهای غیر دولتی خدماتی برای بازارکار از راه دور و راه اندازی بانک جامع اطلاعات مشاغل از راه دور مشخص خواهد شد. هدف از تدوین و اجرای این برنامه عبارتست از ایجاد فرصت های شغلی نوین و کار از راه دور و استفاده از ظرفیت های زیر ساخت های ارتباطات و فن آوری اطلاعات کشور. همه مشاغل و فرصت های شغلی مرتبط با کار از راه دور که به صورت خود اشتغال شکل می گیرند و یا توسعه می یابند، می توانند از برنامه تامین مالی خرد صندوق مهر امام رضا (ع) بهره مند شوند.

✓ در راستای افزایش کارایی منابع عمومی، هدفمندسازی توزیع یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی از طریق وجوده اداره شده دولتی در قالب بودجه های سنواتی و با هدف کاهش عدم تعادل های منطقه ای بازار کار و شرایط برای فرصت های برابر برای کلیه مناطق، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است با بررسی مجدد نظام توزیع اعتبارات اشتغالزایی به صورت منطقه ای، ضمن در نظر گرفتن شاخص های عدالت اقتصادی و اجتماعی مناطق، در توزیع منابع اشتغالزایی در طول برنامه پنجم به نحوی اقدام کند که نه تنها منجر به کاهش نرخ بیکاری استان های با نرخ بالاتر از متوسط کشور گردد بلکه نقش کلیدی در زمینه سازی جریان مهاجرت معکوس از شهرها به روستاهای داشته باشد.

✓ به منظور اصلاح ساختار آموزش های فنی و حرفه ای کشور و با هدف تامین نیازهای آموزشی و کاربردی بخش ها و زیر بخش های اقتصادی و استفاده از ظرفیت ها و امکانات و تجهیزات موجود، سازمان ملی مهارت و فناوری موظف است برنامه واگذاری این امکانات و تجهیزات را به بنگاه های واجد شرایط غیر دولتی در قالب اجاره، خرید خدمت و سایر روش های واگذاری

مطابق قانون اجرایی سیاست های کلی اصل ۴۴ و قانون برنامه پنجم توسعه، ظرف مدت ۶ ماه تهیه نماید و با ارزیابی نیازهای کلیه شهرستان های کشور به امکانات و تجهیزات آموزشی موجود، اقدامات اجرایی را به دبیرخانه شورای عالی اشتغال اعلام و به اجرا درآورد.

✓ به منظور استفاده از ظرفیت های پیمانکاران ایرانی در خارج از کشور با هدف اشتغال زایی و صدور خدمات فنی و مهندسی، به صورت سرمایه گذاری مشترک و یا انجام سرمایه گذاری در کشورهای ثالث به ویژه در منطقه جنوب غرب آسیا، معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور موظف است ضمن احصاء و شناسایی ظرفیت های پیمانکاران ایرانی برای ارائه خدمات فنی و مهندسی، برنامه توسعه خدمات فنی و مهندسی پیمانکاری را با همکاری وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت نیرو، وزارت نفت، وزارت راه و شهرسازی و وزارت جهاد کشاورزی ظرف مدت ۶ ماه تهیه نموده و برای طرح و اجرا از سال دوم برنامه پنجم به شورای عالی اشتغال ارائه نماید. دبیرخانه هیات امنای صندوق توسعه ملی مستقر در معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری، موظف است منابع اعتباری ارزی از محل این صندوق را مطابق چارچوب و اساسنامه صندوق یاد شده برای پیمانکاران و صادرکنندگان مواد اولیه و واسطه ای زنجیره این برنامه در نظر بگیرد.

۶.۴. سیاست ها و اقدامات اجرایی مرتبط با سیاست های حمایتی و منفعل بازار کار

۶.۴.۱. سیاست های اجرایی

✓ معافیت و یا استرداد مالیات بر حقوق و دستمزد نیروی کاری که قبل از اتمام دوره مقرری بیکاری موفق به جذب و یا استخدام در بنگاه های جدید اقتصادی می شوند.

✓ پرداخت مخارج مربوط به هزینه جذب و آموزش در بدو استخدام جدید برای نیروی کار جوان دانشگاهی در مشاغل خالی شده ناشی از بازنشستگی پیش از موعد کارکنان قبلی.

✓ استفاده از مشوق های مناسب اعتباری و مالیاتی و حقوقی برای ترغیب کارآفرینان و سرمایه گذاران بخش های خصوصی و تعاونی و شناسایی و احصای ظرفیت های موجود و راکد طرح ها و بنگاه های غیر دولتی در سطح استان ها.

✓ شناسایی اشتغال اتباع خارجی غیر مجاز و فاقد پروانه کار و ساماندهی آن و اقدامات لازم برای حذف هرگونه یارانه های غیر مستقیم برای آنها و اخذ مالیات بر درآمد آنها.

۶.۴.۲. اقدامات اجرایی

✓ در راستای تشویق بیکاران منتفع از بیمه بیکاری برای جستجوی شغل مجدد، کلیه بیکارانی که قبل از اتمام دوره مقرری بیکاری، موفق به جذب و یا استخدام در بنگاه های جدید اقتصادی شده و همچنین شرایط بیمه ای آنها مجدداً برقرار شده، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است بر اساس تأیید صندوق بیمه بیکاری به تناسب فاصله دوره مقرری با زمان اشتغال مجدد،

مالیات بر حقوق و دستمزد نیروی کار یاد شده را معاف و یا استرداد نماید. دستورالعمل اجرایی این ماده در سال دوم برنامه توسط وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی تهیه و به تصویب شورای عالی اشتغال خواهد رسید.

✓ آن دسته از کارگاههای تحت پوشش تامین اجتماعی که برای پر کردن مشاغل خالی شده ناشی از بازنیستگی کارکنان خود از نیروی کار جوان دارای تحصیلات دانشگاهی استفاده می کنند، می توانند مخارج مربوط به هزینه جذب و آموزش بدو استخدام کارکنان جدید خود را از وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی دریافت دارند. ملاک عمل برای شناسایی بنگاه ها مطابق چارچوب و دستورالعمل خواهد بود که از طریق معرفی صندوق تامین اجتماعی به وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی انجام می پذیرد. وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی موظف است چارچوب ها و دستورالعمل یادشده را در سال دوم برنامه پنجم توسعه برای اجرا از سال سوم برنامه تهیه و به شورای عالی اشتغال ارائه نماید.

✓ با هدف استفاده از ظرفیت های موجود و راکد طرح ها و بنگاه های اقتصادی برای افزایش سطح تولید و اشتغال زایی، وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است با استفاده از مشوق های مناسب اعتباری و مالیاتی و حقوقی برای ترغیب کارآفرینان و سرمایه گذاران بخش های خصوصی و تعاضی، زمینه ها و بسترها مناسب برای بکارگیری از ظرفیت های موجود اقتصاد با ضوابط حقوقی و مالی مشخص، فراهم نماید. وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است در کلیه استان ها ظرفیت های موجود و راکد طرح ها و بنگاه های غیر دولتی را شناسایی و احصا نموده و برای تشویق کارفرمایان از مشوق های یادشده، دستورالعمل اجرایی را جهت طرح در شورای عالی اشتغال ارائه نماید. پرداخت اعتبارات در قالب وجود اداره شده دولتی از محل بودجه سنواتی خاص بنگاه های موجود مطابق این چارچوب منابع لازم (پیش بینی شده در بودجه سنواتی) را اجتماعی موظف است مطابق این چارچوب به اجرا در خواهد آمد. وزارت تعاون، کار و رفاه برای یارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی در ابتدای سال های برنامه تعیین نموده و به اجرا درآورد.

✓ به منظور ایجاد ظرفیت های جدید شغلی برای نیروی کار داخلی و ساماندهی اشتغال اتباع خارجی غیر مجاز و فاقد پروانه کار، وزارت کشور با همکاری وزارت امور اقتصاد و دارایی و نیروی انتظامی ج.ا.ایران موظف است ضمن شناسایی این افراد، اقدامات لازم برای حذف هرگونه یارانه های مستقیم و غیرمستقیم برای آنها و اخذ مالیات بر درآمد از آنها به عمل آورده و در صورت عدم پرداخت، فهرست افراد را به مراجع انتظامی و قضایی اعلام دارد تا برای خروج آنها از کشور اقدام گردد.

۷. سیاست های توسعه سرمایه گذاری و رشد اقتصادی

با توجه به اهداف کمی برنامه پنجم در صورت تحقق نرخ متوسط رشد ۸ درصدی در اقتصاد ملی می توان نرخ بیکاری را تا پایان این برنامه به ۷ درصد کاهش داد. تحقق این اهداف در گرو سرمایه گذاری در خور توجه توسط دولت و بخش خصوصی است.

بدیهی است که با تداوم عملکرد اقتصاد کشور در سال های اخیر (۱۳۸۷-۸۹) و استمرار سیاست های موجود، امکان تحقق اهداف رشد اقتصادی و تقلیل نرخ بیکاری در دوره برنامه پنجم، اندک خواهد بود. مطالعات موجود بیانگر آن است که در سال ۲۰۱۰ میلادی رتبه ایران از نظر محیط کسب و کار در میان ۱۸۳ کشور، ۱۳۷ و از نظر درجه آزادی اقتصادی امتیاز ایران از $100 \frac{43}{4}$ بوده است. هر دو این شاخص ها بیانگر آن است که بسترها نهادی و نظام انگیزشی مناسب برای توسعه سرمایه گذاری و فعالیت های بخش خصوصی در کشور فراهم نیست. از اینرو سیاستگذاری های دوره برنامه پنجم باید معطوف به بهبود محیط کسب و کار و افزایش درجه آزادی اقتصادی کشور باشد.

لازمه توسعه اقتصادی، ایجاد نهاد بازار در کشور است. نهاد بازار نیازمند قوانین، سازمان ها و روش های نظارت و کنترل است. این کار در غیاب دولت توانمند و کارآمد مقدور نیست. بهبود اثربخشی نظام سیاسی در زمینه تدوین و اجرای قوانین، بهبود کارایی دیوانسالاری، وجود شفافیت و عدالت در نظام حقوقی و مبارزه با فساد جملگی پیش شرط بهبود عملکرد بازار در اقتصاد کشور است و این همه بدون بهبود توانایی های دولت امکانپذیر نیست.

۷.۱. سیاستهای مربوط به توانمند سازی بخش خصوصی

با اعمال سیاست های کلان اقتصادی و بهبود محیط کسب و کار، فضای سرمایه گذاری و فعالیت بخش خصوصی بهبود خواهد یافت و از این طریق هزینه ها و مخاطرات فعالیت های اقتصادی برای این بخش کاهش خواهد یافت. اما سیاست های یاد شده به تنها بیان برای تقویت بخش خصوصی کفايت نمی کند، از این رو در زیر سیاست های مناسب برای توانمند سازی بخش خصوصی تجویز می گردد:

۷.۱.۱. عدم تبعیض بین بخش خصوصی و عمومی

عدم تبعیض بین بخش خصوصی و عمومی از جمله سیاست هایی است که برای تقویت بخش خصوصی ضروری است. این موضوع در قانون سیاست های اجرایی اصل ۴۴ نیز پیش بینی گردیده است. در دوران برنامه پنجم، سیاست های دولت چه در واگذاری قراردادهای طرح های عمرانی و چه در واگذاری شرکت های دولتی در این راستا تنظیم خواهد شد.

۷.۱.۲. ایجاد فضای رقابتی در اقتصاد کشور

وجود شرایط رقابتی در بازارها موجب ارتقاء کارایی و نوآوری در شرکت های بخش خصوصی می شود. قانونگذار برای تضمین شرایط رقابتی در بازار اقدام به ایجاد شورای رقابت کرده است (ماده ۵۳ قانون

سیاست های اجرایی اصل (۴۴). دولت در طی برنامه پنجم، این شورا را به نحوی تقویت خواهد کرد که در عمل بتواند از اختیارات گسترده قانونی خود استفاده کند و از اقتدار لازم برای پیشبرد وظایف قانونی محول به آن برخوردار شود.

۷.۱.۳. تضمین حقوق مالکیت خصوصی

در قانون اساسی و قانون سیاست های اجرایی اصل (۴۴)، تفکیک وظایف میان دولت و بخش خصوصی مشخص شده است و به موجب اصول قانون اساسی مالکیت خصوصی محترم شناخته می شود. با این حال، در مقایسه های بین المللی، امتیاز ایران از نظر آزادی حقوق مالکیت در سال ۲۰۱۰ به رغم وجود قوانین مصوب از صد، ۱۰ تعیین شده است. برای تحقق حقوق مالکیت خصوصی علاوه بر قوانین روش و حمایت دولت از آن، شروط زیر ضروری است:

- ✓ استقلال دادگاه ها.
- ✓ توانایی اجرای قراردادها که خود به شیوه عمل و کارایی دادگاه ها در اجرای قانون مربوط می شود.

دولت در دوران برنامه پنجم تلاش خواهد کرد با همکاری قوه قضائیه در این زمینه تدابیر لازم را اتخاذ کند و در صورت لزوم نسبت به تدوین لوایح قانونی مناسب و تقدیم آن به مجلس شورای اسلامی اقدام کند.

۷.۱.۴. عدم مداخله غیر ضرور دولت در بازارها

دولت در دوران برنامه پنجم مداخله خود در بازار کالاهای اساسی است، محدود خواهد کرد و از تعیین دستوری قیمت برای کالاهای و خدمات اجتناب خواهد کرد. بدین ترتیب انتظار می رود ریسک فعالیت های تولیدی و تجاری کاهش یابد و از ضرر و زیان بخش خصوصی بر اثر مداخلات غیر ضرور دولت در بازارها، اجتناب شود.

۷.۱.۵. شفافیت در مناقصه های دولتی

دولت در دوران برنامه پنجم، در مناقصه های دولتی و تدارک کالاهای و خدمات مورد نیاز آن، پاییندی خود را به رعایت رفتار منصفانه در قبال بخش خصوصی از طرق زیر نشان خواهد داد:

- ✓ در واگذاری قراردادها به نفع شرکت های دولتی و شرکت های شبه دولتی و به زیان شرکت های خصوصی عمل نخواهد کرد.
- ✓ مانع از انعقاد قراردادهای دست دوم توسط شرکت های دولتی و شبه دولتی برنده مناقصه ها خواهد شد.

۷.۱.۶. مبارزه با فساد مالی در دستگاه های دولتی و بانک ها

دولت در دوران برنامه پنجم با اعمال سیاست های زیر با فساد مالی در دستگاه های دولتی مقابله خواهد کرد:

- ✓ کاهش بار مقررات دولتی از طریق حذف مقررات دست و پا گیر.
- ✓ اجرای دولت الکترونیک در زمینه صدور مجوز تاسیس و انحلال شرکت ها، پرداخت مالیات ها و عوارض.
- ✓ رعایت اصل شفافیت و پایبندی به قوانین مالی در برگزاری مناقصه ها و مزایده های دولتی.
- ✓ واریز کلیه درآمدهای حاصل از صدور نفت و فرآورده های آن به حساب خزانه.
- ✓ تهیه گزارشات سالیانه عملکرد دولت در زمینه اجرای برنامه پنجم.
- ✓ رسیدگی سریع و منصفانه به شکایت اشخاص حقیقی و حقوقی در مورد تخلفات ماموران آن در معاملات دولتی و صدور مجوزها.

۷.۱.۷. پرداخت به موقع بدھی های دولت به بخش خصوصی

دستگاه ها و شرکت های دولتی برای اجتناب از تاخیر در پرداخت بدھیهای خود به بخش خصوصی ملزم اند:

- ✓ قبل از اطمینان به وجود منابع مالی مورد نیاز، اقدام به برگزاری مناقصه و معامله با بخش خصوصی ننمایند.
- ✓ در قراردادهای خود با بخش خصوصی، جریمه تاخیر غیر مجاز در پرداخت اقساط قراردادهای خود را به مأخذ یک و نیم برابر نرخ سود پس اندازهای یکساله بگنجانند.
- ✓ پیمانکاران طرف قرار داد دولت و شرکت های دولتی می توانند شکایات خود را در زمینه تاخیر در رسیدگی به صورت وضعیت ها و پرداخت حق الزحمه یا بهای کالاها و خدمات فروخته شده به دادگاه های تخصصی ویژه ای که توسط قوه قضائیه افتتاح خواهد شد، تسلیم نمایند. این دادگاه ها ملزم خواهند بود حداقل ظرف مدت دو ماه به این شکایات رسیدگی کنند.

۷.۱.۸. تغییر شیوه واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی

ترتیبات اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی در قانون سیاست های اجرایی این اصل پیش بینی شده است. واگذاری ۴۰ درصد سهام شرکت های صدر اصل ۴۴ تحت عنوان سهام عدالت و نگهداری ۲۰ درصد سهام این شرکت ها در دست دولت، انگیزه برای ورود بخش خصوصی به این فعالیت ها باقی نمی گذارد، چرا که در این صورت سهام مدیریتی و کنترلی در دست دولت باقی خواهد ماند. این در حالی است که هدف از واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی بهبود کارایی این شرکت ها است و این مقصود صرفا با انتقال حقوق مالکیت، بدون انتقال حق مدیریت و کنترل حاصل نمی شود. در این زمینه دولت موظف می شود:

- ✓ از واگذاری شرکت های دولتی به شرکت های شبه دولتی و نهادهای عمومی غیر دولتی اجتناب کند و تنها بخش خصوصی واقعی را در این زمینه طرف معاملات خود قرار دهد.
- ✓ در واگذاری ۴۰ درصد سهام شرکت های صدر اصل ۴۴ به صورت سهام عدالت پیامدهای آن را بر مدیریت شرکت های دولتی بسنجد و در صورت زیانبار بودن از آن اجتناب کند.

۷.۱.۹. ساماندهی بخش غیر رسمی اقتصاد کشور

دولت در سال دوم برنامه پنجم اقدام به تدوین برنامه راهبردی جامع و چند منظوره بخش غیررسمی کشور به تفکیک بخش یا زیربخش ها با هدف تحقق اهداف کار شایسته، شرافتمدانه و ایمن و شناسایی مشاغل غیررسمی در مناطق شهری همراه با طراحی ساز وکارهای انگیزشی لازم برای تشویق ورود نیروی کار و کارفرمایان فعال این بخش به بخش رسمی خواهد کرد. در این زمینه اقدامات زیر به عمل خواهد آمد:

- ✓ وزارت امور اقتصادی و دارایی با همکاری وزارت خانه های صنعت، معدن و تجارت و کشور (سازمان شهرداریها و دهیاریها) و نمایندگان کارگری و کارفرمایی موظف است در سال دوم برنامه پنجم توسعه، برنامه راهبردی جامع و چند منظوره ای را برای ساماندهی بخش غیررسمی (فعالیت های مشروع و قانونی) به منظور تحقق کار شایسته، شرافتمدانه و ایمن تهیه نماید و ضمن شناسایی مشاغل غیررسمی کشور به تفکیک بخش یا زیربخش ها در مناطق شهری، ساز وکارهای انگیزشی لازم برای تشویق ورود نیروی کار و کارفرمایان فعال در این بخش به بخش رسمی را طراحی و به مورد اجرا بگذارد به طوری که صاحبان و کارکنان این مشاغل از کلیه حمایت های قانونی، اجتماعی، مالی و نهادی دولت برخوردار شوند. دولت موظف است نهادهایی را که برای تحقق اهداف این بند شکل می گیرند و یا توسعه می یابند، مورد حمایت مالی و حقوقی خود قرار دهد.

۷.۲. سیاست های بهبود محیط کسب و کار و بهبود فضای سرمایه گذاری

بهبود محیط کسب و کار و ارتقای شاخصهای آن و حمایت از بخشهای خصوصی و تعویقی در بند ۵ سیاستهای کلی اشتغال ابلاغی مقام رهبری مورد توجه قرار گرفته است. برای بهبود محیط کسب و کار تدبیر متعددی در زمینه های مختلف به شرح زیر اتخاذ خواهد شد:

۷.۲.۱. تسهیل کسب مجوزهای ساخت و ساز

- ✓ سازمان شهرداری ها و دهیاری های وزرات کشور با همکاری شهرداری ها، روال های دریافت مجوز ساخت و ساز و صدور پایان کار را به نحوی تعیین خواهد کرد که مراحل و زمان کسب مجوزها را به حداقل رساند.

- ✓ وزارت کشور ظرف مدت ۶ ماه از تصویب این سند، پیش نویس لایحه نحوه تشخیص و وصول عوارض برنامه ریزی شهری را تهیه و به هیئت دولت تقدیم خواهد کرد. در این لایحه میزان عوارض تراکم، پذیره و تغییر کاربری در کلانشهرها، شهرهای بزرگ و کوچک تعیین خواهد شد.

۲.۲. سهولت استخدام و اخراج کارگران

رتبه شاخص استخدام در ایران بسیار پایین و از این نظر ایران در جایگاه ۱۳۷ جهانی قرار دارد. برای بهبود جایگاه ایران در این حوزه به موجب ماده ۷۳ قانون برنامه پنجم، دولت موظف شده است تا پایان سال دوم برنامه، اقدامات قانونی لازم را برای اصلاح قانون کار و قانون تأمین اجتماعی و روابط کار با رعایت موارد زیر به عمل آورد:

- ✓ رعایت آزادی عمل کارفرمایان در استخدام و اخراج کارکنان.
- ✓ ایجاد انعطاف برای حل اختلاف کارگران و کارفرمایان و همسوکردن منافع دو طرف.
- ✓ تقویت بیمه بیکاری به عنوان بخشی از تأمین اجتماعی و شغلی کارگران با رویکرد افزایش پوشش و گسترش بیمه بیکاری و بیکاران در شرایط قطعی اشتغال.
- ✓ تقویت همسویی منافع کارگران و کارفرمایان و تکالیف دولت با رویکرد حمایت از تولید و سه جانبی گرایی.
- ✓ تقویت شرایط و وضعیت‌های جدید کار با توجه به تغییرات تکنولوژی و مقتضیات خاص تولید کالا و خدمات.
- ✓ تقویت تشكل‌های کارگری و کارفرمایی متضمن حق قانونی اعتراض صنفی برای این تشكل‌ها.
- ✓ کاهش روزهای تعطیلی به سطح مشابه بین المللی.

۲.۳. تسهیل ثبت املاک در ایران

رتبه نازل ایران در این زمینه به طور عمده به دلیل تاخیرهای طولانی در ثبت املاک و هزینه بالای آن است. برای تسهیل ثبت املاک در کشور لازم است:

- ✓ قوه قضاییه و سازمان ثبت اسناد و املاک کشور نسبت به کاهش تعداد روال‌های اداری ثبت املاک اقدام کنند.
- ✓ سازمان ثبت اسناد و املاک موظف است بانک اطلاعات املاک را در محیط سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در غالب سیستم اطلاعات زمین تهیه کند.
- ✓ سازمان ثبت اسناد و املاک ظرف مدت ۶ ماه برنامه مبارزه با فساد اداری را در دستگاه خود تهیه و برای تصویب به مقامات ذیصلاح قوه قضاییه ارایه دهد.

۷.۲.۴. بهبود وضعیت حمایت از سرمایه گذاران در بازارهای مالی

در مواد ۷۴ و ۹۹ قانون برنامه پنجم مقرراتی برای ارتقای جایگاه بازار سرمایه کشور وضع شده است که بخش مهمی از آن ناظر بر حمایت از سرمایه گذاران در بازارهای مالی است. علاوه بر آنچه که در قانون برنامه آمده، دولت خود را موظف می‌داند:

- ✓ شاخص سهولت دادخواهی سهامداران را در دوران برنامه بهبود دهد برای این منظور، تشکیل دادگاه‌های تجاری تخصصی و وضع قوانین خاص در این زمینه در دستور کار دولت قرار خواهد گرفت.
- ✓ مدیران شرکت‌های سهامی در قبال معاملات مشکوک سهام به موجب قانون پاسخگو خواهند شد و به پرداخت خسارات احتمالی سهامداران شرکت‌ها ملزم خواهند بود.

۷.۲.۵. بهبود پرداخت مالیات‌ها و بیمه تأمین اجتماعی

در ایران تعداد پرداخت‌های مالیاتی ۲۳ مورد و زمان لازم برای آنها در سال ۳۴۴ ساعت برآورد شده و مجموع نرخ مالیات‌های پرداختی در حد ۴۴/۲ درصد تخمین زده شده است، به همین دلیل رتبه ایران از نظر پرداخت مالیات نازل و در مقام ۱۱۷ قرار گرفته است. از این‌رو اصلاحات مهمی باید در این عرصه صورت گیرد.

- لازم است در قانون مالیات‌های مستقیم سیاست‌های زیر پیش‌بینی شود:
- ✓ اصل برائت در تشخیص میزان بدھی مالیاتی مودی.
  - ✓ اصل انصاف در مورد داوری میان مودی و دستگاه اخذ مالیات.
  - ✓ حمایت مالیاتی از کارآفرینان و همچنین کارفرمایان کوچک.
  - ✓ اعطای تخفیف‌های مالیاتی برای جبران ریسک سرمایه گذاری در صنایع با فناوری نوین و سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه.

تا جایی که به سازمان تأمین اجتماعی مربوط است، سیاست‌های زیر اعمال خواهد شد:

- ✓ سهم بیمه کارفرما در کارگاه‌های دارای ۵ نفر شاغل و کمتر به ۱۰ درصد کاهش خواهد یافت.
- ✓ همچنین اختیارات خاص سازمان تأمین اجتماعی موضوع مواد ۴۰، ۴۹ و ۵۰ قانون تأمین اجتماعی شامل برداشت از حساب بانکی افراد کارفرما و تقاضای منع الخروج شدن آنها، توقیف اموال و بستن بنگاه، اختیارات مشابه که باستی صرفاً در حیطه دادگاه‌های صالح قضایی باشد، از این سازمان منتزع خواهد شد، تا ناطمنانی‌ها و نگرانی‌های بالقوه کارفرمایان برطرف شود.
- ✓ سازمان تأمین اجتماعی ملزم است در ظرف مدتی که از سوی شورای عالی اشتغال تعیین خواهد شد، نسبت به صدور تسویه حساب متقاضیان اقدام کند. در صورتی که سازمان نسبت به صدور مفاصص‌حساب ظرف مدت تعیین شده اقدام نکند و یا نقص پرونده را به کارفرما اعلام ندارد، به منزله تسویه حساب قطعی تلقی خواهد شد.

۷.۲. ۶. بهبود روال های اداری تجارت خارجی

در ایران زمان لازم برای صادرات طولانی و معادل ۲۵ روز برآورد شده، هزینه صدور هر کانتینر کالا نیز در حد ۱۰۶۱ دلار برآورده است. همچنین زمان لازم برای ترخیص کالاهای وارداتی ۳۸ روز و هزینه واردات هر کانتینر کالا ۱۷۰۶ دلار برآورده است. به همین دلیل رتبه شاخص تجارت خارجی ایران ۱۳۴ است.

در ماده ۱۰۶ قانون برنامه پنجم دولت مکلف شده است تا پایان سال سوم برنامه، ضمن کاهش زمان ترخیص کالا، حداقل سی درصد (٪۳۰) از مبادی ورودی و خروجی گمرکی کم فعالیت خود را کاهش دهد و به منظور ارتقاء دقت و سرعت در عملیات کنترلی و افزایش تجارت، مبادی باقیمانده را به فناوری روز و تکنولوژی نوین مجهز نماید.

در صورت کاهش مدت توقف کالاهای وارداتی و صادراتی در گمرک قطعاً هزینه های انبارداری آنها نیز کاهش خواهد یافت. اما کاهش هزینه واردات و صادرات هر کانتینر مستلزم ارائه گزارش کارشناسی توسط سازمان گمرک جمهوری اسلامی ایران و سازمان بنادر و کشتیرانی به هیأت دولت است.

۷.۲. ۷. تسهیل برچیدن کسب و کار

طولانی شدن زمان لازم برای رسیدگی به ورشکستگی تجار و شرکت های تجاری به طور عمدۀ به عدم کارایی محاکم قضائی مربوط می شود. بدیهی است با طولانی شدن طی مراحل ورشکستگی، هزینه های آن افزایش و نرخ بازیافت مطالبات طرف های تجاری کاهش می یابد. از اینرو دولت با همکاری قوه قضاییه تشکیل محاکم تخصصی برای رسیدگی سریع، ارزان و منصفانه به امور ورشکستگی را پیگیری خواهد کرد. با تسهیل برچیدن کسب و کار، ریسک ورود به کسب و کار کاهش خواهد یافت. در عین حال از متوقف و بلا استفاده ماندن سرمایه های کشور جلوگیری خواهد شد.

هرگاه ایران بتواند عملکرد خود را در چهار شاخص مربوط به انجام کسب و کار به کشور میانه نزدیک کند، رتبه آن در حدود ۸۳ پله بهبود خواهد یافت. این ها عبارتند از: صدور مجوزهای ساختمنی، ثبت املاک، حمایت از سرمایه گذاران، استخدام کارگران و برچیدن کسب و کار.

۷.۳. سیاست های مربوط به اصلاح بازار سرمایه

بازار سرمایه در ایران اساساً متکی بر نظام بانکی است. در عین حال بورس اوراق بهادار در کنار نظام بانکی، نقش مهمی در واگذاری شرکت های دولتی و تجهیز منابع مالی و توزیع ریسک ایفا می کند.

۷.۳. ۱. سیاست های مربوط به بهبود عملکرد بورس اوراق بهادار

- ✓ ایجاد شرکت های تامین سرمایه و صندوق های سرمایه گذاری املاک و مستغلات برای تامین مالی مسکن.

- ✓ بازیینی در کارکرد صندوق‌های سرمایه‌گذاری در جهت حداقل سازی آثار منفی حضور آنها در بازار سرمایه.
- ✓ توسعه و تقویت شرکت‌های تأمین سرمایه.
- ✓ ایجاد ساز و کار خرید و فروش اوراق بهادار اسلامی در بورس اوراق بهادار.
- ✓ الزام صندوق‌های موضوع بندهای ۱۹ و ۲۰ قانون بازار اوراق بهادار (مصوب سال ۱۳۸۴) و صندوق‌های سرمایه‌گذاری به ثبت در اداره ثبت شرکت‌ها.
- ✓ افزایش حجم مبادلات الکترونیکی و ارتقای امنیت آن در بورس اوراق بهادار.
- ✓ راه اندازی و گسترش نظامهای خود انتظام، نظیر کانون معامله‌گران بورس اوراق بهادار (بازارهای خارج از بورس).
- ✓ تقویت ارتباط بورس اوراق بهادار با بورس‌های جهانی و دیگر نهادهای مالی بین‌المللی.
- ✓ ایجاد ساز و کارهای لازم به منظور معامله سهام عدالت در بازار ثانویه.

۷.۲.۳. سیاست‌های بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

- ✓ تقویت ساختار نظارتی بانک مرکزی.
- ✓ افزایش کفایت سرمایه بانک‌ها و افزایش سرمایه بانک‌ها و موسسات اعتباری و موظف کردن بانک‌ها به رعایت الزامات حداقل سرمایه.
- ✓ آزاد سازی نظام مالی کشور.
- ✓ رسانیدن تدریجی نرخ سود سپرده‌ها و تسهیلات بانکی به نرخهای تعادلی بازار پول و سرمایه.
- ✓ اجتناب از تحمیل تسهیلات تکلیفی به سیستم بانکی.
- ✓ اداره نظام بانکی کشور بر اساس روال‌ها و استانداردهای متدائل در بانکداری نوین در جهان امروز.
- ✓ تقویت و توسعه بازار بین بانکی ریالی.
- ✓ الزام بانک‌ها به وثیقه سپاری نقد پذیر برای دریافت اعتبار از بانک مرکزی.
- ✓ تسريع در واگذاری املاک غیر ضرور و شرکت‌های تابعه بانک‌ها و عمل به دستورالعمل سرمایه‌گذاری بانک‌ها (مصطفی سال ۱۳۸۶ شورای پول و اعتبار).
- ✓ الزام بانک‌ها به شفافسازی صورت‌های مالی.
- ✓ اعمال استانداردهای سلامت مالی در نظام بانکی.
- ✓ تقویت مدیریت نقدینگی و رعایت توازن منابع و مصارف در بانک‌ها.
- ✓ تقویت حاکمیت شرکتی در بانک‌ها و موسسات اعتباری.
- ✓ تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی متناسب با عملیات بانکی بدون ربا و اصلاح نظام حسابداری بانک‌ها و موسسات اعتباری در همین راستا.
- ✓ تسريع در تعیین تکلیف بانک‌های تازه خصوصی شده.

- ✓ واگذاری باقیمانده سهام بانک های صادرات و تجارت و تعیین تکلیف قطعی بانک رفاه کارگران.
- ✓ تقویت نظارت بر بانک ها و موسسات اعتباری.
- ✓ ارزیابی صلاحیت حرفه‌ای مدیران بانکی.
- ✓ تقویت حوزه‌های نظارت، بازرگانی و حسابرسی در بانک‌ها.
- ✓ کاهش مطالبات غیرجاری بانک ها و مدیریت آن.
- ✓ ایجاد صندوق‌های بیمه بازپرداخت تسهیلات و بیمه‌های اعتباری.
- ✓ توسعه کیفی بانکداری الکترونیک و نظام‌های پرداخت.
- ✓ الزام بانک‌ها به ایجاد سیستم بانکداری مرکزی (Core Banking).
- ✓ تشویق شبکه بانکی به افزایش کارت‌های اعتباری.
- ✓ تقویت آموزش و ارتقای دانش بانکی در نظام بانکی و جامعه.
- ✓ تقویت دانش حرفه‌ای و تخصصی کارکنان بانکی متناسب با استانداردهای روز.
- ✓ الزام بانک‌ها به رعایت استانداردهای آموزشی و اعمال آنها در اعطای فرصت‌های شغلی به کارکنان.
- ✓ نظارت و توسعه آموزش‌های حرفه‌ای و دوره‌های تخصصی با گواهی‌نامه‌های معترف داخلی بین‌المللی.
- ✓ تعریف استانداردهای آموزشی لازم جهت تصدی پست‌های سازمانی با رویکرد بومی در زمینه بهره‌گیری از استانداردهای بین‌المللی.
- ✓ تهیه منشور حقوق مشتریان بانک‌ها و ارتقای سطح دانش عمومی جامعه نسبت به خدمات بانکی و حقوق مشتری.
- ✓ فراهم سازی شرایط حضور بانک‌های خارجی در داخل کشور.
- ✓ تاسیس بانک توسعه‌ای تخصصی به منظور حمایت از بنگاه‌های کوچک و زود بازده.
- ✓ در راستای استفاده از ظرفیت‌های منابع جاری سیستم بانکی کشور برای تسهیل در جریان تولیدی بنگاه‌های اقتصادی، بانک مرکزی ج.ا. ایران موظف است با همکاری نظام بانکی، برنامه ظرفیت سازی منابع جاری بانکی کشور برای تامین سرمایه درگردش بنگاه‌های اقتصادی را در چارچوب بسته سیاستی پولی و بانکی سال ۱۳۹۱ تهیه و پس از طرح در شورای عالی اشتغال برای اجرای آن از سال دوم برنامه پنجم توسعه به تصویب شورای پول و اعتبار برساند. هدف از این اقدام اجرایی صیانت از مشاغل موجود کشور است.
- ✓ برای ارتقای سطح آگاهی کارآفرینان و سرمایه گذاران کوچک و کمک به بانک‌های تجارتی و تخصصی کشور برای ارزیابی طرح‌های توجیهی اقتصادی و فنی و مالی طرح‌های سرمایه گذاری، بانک مرکزی ج.ا. ایران با رویکرد اهداف چند جانبه در سطح کلان و بنگاهی موظف به ارائه آموزش‌های لازم برای ارتقای سطح مهارتی نیروی انسانی سیستم بانکی می‌باشد. بانک مرکزی ج.ا. ایران با همکاری سیستم بانکی کشور (تخصصی و تجاری-دولتی و غیر دولتی)

موظف است برنامه آموزش برای مهارت نیروی انسانی کارشناسی بانک ها در سطح ملی تهیه نموده و برای اجرای آن در سطح استاندارد، نظارت های لازم را به عمل آورد.

- ✓ به دلیل سهمیه بندی اعتبارات بانکی در کشور، امکان اعمال نفوذ و فساد مالی در توزیع اعتبارات بانکی فارغ از ریسک اعتباری مشتریان بالا است. ضمناً بانک ها به منابع اطلاعات مالی لازم در مورد رفتار مشتریان خود دسترسی ندارند. از این رو علاوه بر آزادسازی نظام مالی که در بخش مربوط به آن اشاره شد، لازم است در روال های اداری رسیدگی به درخواست های مشتریان برای اخذ تسهیلات بانکی تجدید نظر شود. در برنامه پنجم سیاست های مشخصی در این زمینه اتخاذ شده است.

۷.۳.۳. سیاست های اعتباری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران

- ✓ ایجاد ساز و کار مناسب برای حل معضل مطالبات معوق سیستم بانکی از بخش غیر دولتی و شرکت های دولتی.
- ✓ کاهش مداخلات اداری در بخش پول و اعتبار و تکیه بیشتر بر ساز و کارهای تعادلی بازار.
- ✓ ساماندهی و تمرکز حساب های بانکی دولت و شرکت های دولتی و ایجاد سامانه متمرکز و قابل کنترل حساب های خزانه.
- ✓ پیگیری اولویت های توسعه ای (بخشی و منطقه ای) دولت در حوزه پول و بانک با استفاده از یارانه نقدي و وجوده اداره شده.
- ✓ تامین مابه التفاوت نرخ سود تسهیلات بانکی از محل یارانه یا وجوده اداره شده دولت در موقع الزام بانک ها به پرداخت تسهیلات با نرخ سود کمتر.
- ✓ تسهیل شرایط اعطای تسهیلات با اصلاح فرآیندهای موجود.
- ✓ تنظیم برنامه اعطای تسهیلات به کارآفرینان، خانوارها و مشاغل کوچک با رعایت آزاد سازی بانک ها و موسسات اعتباری.
- ✓ توسعه اعتبارات خرد و کوچک در راستای توانمندسازی فقرا و کاهش فقر.
- ✓ برقراری تطابق کافی میان نیازهای مشتریان با محصولات و خدمات بانکی.
- ✓ آسان سازی فرآیند اعطای اعتبارات (به ویژه اعتبارات خرد).
- ✓ تأمین مالی پروژه های بزرگ از طریق عملیات سندیکایی بانک های ایرانی و خارجی.
- ✓ راه اندازی کامل سامانه اعتبارسنجی مشتریان بانک ها و توسعه و تقویت پایگاه های اطلاعاتی بويژه اطلاعات اعتباری مشتریان.
- ✓ موظف نمودن بانک ها به اعتبارسنجی مشتریان به هنگام اعطای تسهیلات.
- ✓ بازنگری در ارزیابی وثائق و تناسب آن با میزان تسهیلات و تعهدات مشتری.

۷.۳.۴. ارایه ابزارها و نهادهای مالی جدید در سیستم بانکی

- ✓ ارایه ابزارهای مالی جدید نظری اسناد خزانه اسلامی به منظور تامین مالی دولت و کاهش وابستگی به منابع بانکی (بانک مرکزی و شبکه بانکی کشور) و پیاده سازی عملیات بازار باز.
- ✓ ایجاد نهادهای مکمل نظری صندوق ضمانت سپرده.
- ✓ ساماندهی بازار غیر مشکل پولی.
- ✓ ساماندهی صندوق‌های قرض‌الحسنه.
- ✓ استفاده از روش‌ها و محصولات جدید مالی برای تامین مالی خرد متناسب با نیازهای خانوار.
- ✓ معرفی و توسعه ابزارهای مالی جدید.
- ✓ تشویق بانک‌ها به ارایه انواع صکوک، خرید دین، مراجحه و استصناع.
- ✓ راه اندازی عملیات بازار باز و اوراق خزانه اسلامی.
- ✓ ایجاد نهادهای مالی جدید نظری بانک‌های منطقه‌ای و عمرانی.
- ✓ طراحی ابزار مناسب پوشش نوسانات نرخ ارز.

۷.۴. سیاست‌های مربوط به جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی

بهبود محیط کسب و کار و کاهش ریسک سرمایه گذاری موجب ایجاد محیط پیش‌برنده برای رشد و توسعه اقتصادی در کشور خواهد شد و فضای کشور را برای سرمایه گذاری بخش خصوصی اعم از داخلی و خارجی آماده خواهد کرد. اما جذب سرمایه گذاری مستقیم خارجی افزون بر این، نیازمند فراهم شدن بسترهاي حقوقی و نهادی ویژه و بهبود مزیت‌های اقتصادی کشور نیز می‌باشد. تصویب قانون جذب و حمایت از سرمایه گذاری خارجی در سال ۱۳۸۱، گام مثبتی در جهت بهبود چارچوب‌های سیاستی سرمایه گذاری خارجی در کشور تلقی می‌شود. اما افزون بر این، اصلاح سیاست‌ها در حوزه‌های مشخص زیر ضروری است:

- ✓ رفع موانع قانونی به منظور تسهیل سرمایه گذاری مستقیم خارجی و جلب مشارکت شرکت‌های خارجی در بخش نفت و گاز کشور.
- ✓ ارایه تفسیر روش حقوقی از اصل ۱۳۹ قانون اساسی در مورد طرح دعاوی در مورد اموال عمومی دولتی.
- ✓ اصلاح ماده ۳ قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی و محدود کردن آن به سرمایه گذاری مستقیم خارجی (FDI) و عدم شمول قراردادهای بیع متقابل و BOT به منظور کاهش سردرگمی در اجرای قانون.
- ✓ اصلاح ماده ۲ قانون سرمایه گذاری خارجی و ارایه تصویری روش‌تر از ضوابط پذیرش آن در کشور.
- ✓ ارایه انگیزش‌های مالی ویژه به طرف‌های خارجی برای انتقال تکنولوژی پیشرفت‌ه به کشور و آموزش کارکنان محلی به منظور افزایش مزایای سرمایه گذاری مستقیم خارجی.

- ✓ عضویت در کنوانسیون های مربوط به پذیرش حقوق مالکیت معنوی از سوی ایران برای جلب اعتماد شرکت های فرامیلیتی.
- ✓ ایجاد بستر قانونی لازم برای حضور سرمایه گذاران خارجی در بورس اوراق بهادار کشور.
- ✓ اتخاذ سیاست روش در قبال ادغام و اکتساب در شرکت های داخلی با مشارکت سرمایه خارجی.
- ✓ فراهم کردن حضور فعال شرکت های بین المللی در واگذاری سهام شرکت های دولتی.

۸. تعیین نقش و وظایف هر یک از دستگاه های کلیدی در اجرای سیاست ها و تحقق اهداف توسعه اشتغال و سرمایه گذاری در بخش های اقتصادی تحت تصدی و نظارت آنها.

نظارت بر حسن اجرای سیاست ها و تدبیر مصوب در این سند بر عهده دبیرخانه شورای عالی اشتغال خواهد بود. برای این منظور دبیرخانه، ملزم است مطابق جداول (۲۰ و ۲۱) وظایف دستگاههای اصلی و همکار را در راستای پیشبرد سیاست ها و تدبیر اجرایی به آنها ابلاغ و بر اساس برنامه زمانبندی مدون اجرای تعهدات آنها را پی گیری نماید. دبیرخانه موظف است هر سه ماه یکبار گزارشی را از پیشرفت کار اهداف کمی و سیاست ها و اقدامات مندرج در این سند به شورای عالی اشتغال ارایه دهد و ضمن شناسایی موانع کار، پیشنهادات لازم را برای تسهیل امور به شورا ارایه نماید. شورا پس از استماع گزارش دبیرخانه تصمیمات لازم را در موارد مقتضی اتخاذ و به دستگاههای ذیربسط ابلاغ خواهد کرد.

جدول ۲۰: تعیین نقش و وظایف دستگاه های کلیدی در اجرای سیاست های بازار کار در برنامه پنجم توسعه

سیاست کلی	سیاست های کلان اقتصادی	سیاست های پولی	سیاست های مالی	سیاست های کلان اقتصادی	سیاست های کلان صنعتی
سیاست های مربوط به توسعه علوم و فناوری	سیاست های مربوط به توسعه	سیاست های مربوط به توسعه	سیاست های تجاری و ارزی	سیاست های اقتصادی	سیاست های کلان اشتغال
زمان انجام کار	دستگاه همکار	دستگاه مسئول	اهداف مورد نظر	سیاست ها	
در طول سال های برنامه	وزارت امور اقتصادی و دارایی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی	ثبت اقتصاد کلان	سیاست های مالی	
در طول سال های برنامه	شورای پول و اعتبار	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	ثبت اقتصاد کلان	سیاست های پولی	
در طول سال های برنامه	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	وزارت صنعت، معدن و تجارت ایران	بهبود توان رقابتی و حمایت از فعالیت های داخلی	سیاست های تجاری و ارزی	
در طول برنامه	وزارت صنعت، معدن و تجارت ایران وزارت جهاد کشاورزی سایر دستگاه های ذیربسط	وزارت علم، تحقیقات و فناوری وزارت بهداشت، درمان و آموزش پژوهشی وزارت ارتباطات و فناوری ارتباطات	ارتفاء توان رقابتی اقتصاد کشور در بازار جهانی، تسریع رشد اقتصاد داخلی و افزایش مستقیم و غیر مستقیم تقاضای نیروی انسانی دارای تحصیلات عالی	توسعه اقتصاد دانش	سیاست های مربوط به توسعه علوم و فناوری

سیاست های تنظیمی و نهادی بازار کار

سیاست های فعال بازار کار

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
	سیاست های توسعه آموزش عالی	انطباق بیشتر برنامه های آموزش عالی با نیازهای بازار کار	وزارت علوم و تحقیقات و فناوری و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی	دانشگاههای کشور	در طول سال های برنامه
تنظيم لایحه قانون کار در سال دوم برنامه	افزایش انعطاف پذیری بازار کار، همسوسازی منافع کارگران و کارفرمایان، تقویت سه جانبه گرایی دولت و نهاد های کارگری و کارفرمایی، کاهش تعهدات غیر ضروری کارفرما، انطباق با استانداردها و مقاوله های بین المللی، رفع هرگونه تبعیض در عرصه های اجتماعی به ویژه عرضه روابط کار و اشتغال و نحوه شکل گیری تشکل ها و کانون های عالی کارگری و کارفرمایی	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	دستگاه های اجرایی و نهادهای کارگری و کارفرمایی و اتاق های بازرگانی و صنایع و معادن و تعauen	دانشگاه همکار	سال دوم برنامه
اصلاح ماده ۴۱ قانون کار ج.ا. ایران با تفکیک حداقل دستمزد نیروی کار در گروه سنی جوان با گروه سنی ۳۰ و بالاتر	انعطاف پذیری دستمزدها، مهندسی مجدد سیاست های معطوف به بازار کار جوانان تسهیل و فراهم سازی فرصت های بیشتر جذب و اشتغال برای گروه سنی جوان (۲۹-۱۵ ساله)	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	مجلس شورای اسلامی	پس از تصویب مجلس	شش ماه پس از تصویب این سند
بازنگری و اصلاح قانون بیمه بیکاری در قالب لایحه	برقراری سیستم کارآمد و جامع حمایت از بیکاران	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	سازمان تأمین اجتماعی	وزارت امور خارجه	شش ماه پس از تصویب این سند
مهندسى مجدد مراکز کاریابی های داخلی فعال در عرصه بین المللی	مهندسى مجدد مراکز کاریابی های داخلی فعال در عرصه بین المللی تسهیل در جستجوی کار در خارج و برابری فرصت های کار در سطح منطقه ای و بین المللی	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	دیپرخانه شورای عالی اشتغال	هیأت دولت	شش ماه پس از تصویب این سند
ارتقای جایگاه نهادی شورای عالی اشتغال و افزایش ضمانت اجرایی آن پیگیری و نظارت های لازم	تقویت مدیریت بازار کار و نهادسازی برای تسهیل در فرایند جذب و بکارگیری نیروی کار در بنگاه های اقتصادی و بستر سازی برای تشویق بنگاه در کارگیری نیروی کار بیکار و حمایت های حقوقی و نهادی و مالی لازم	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	سازمان ملی مهارت، دانشکده های کارآفرینی کشور، صندوق مهر امام رضاع و سازمان شهرداری های کشور	دستگاه همکار	تدوین برنامه تا پایان سال دوم و اجرای آن از سال ۳۱ سوم برنامه در استان
برنامه صیانت از بنگاه و مدیریت کارآفرینی در استان ها را در قالب طراحی و تشکیل دوره های آموزش کارآفرینی با دو رویکرد شروع کسب و کار و توسعه و رونق کسب و کار موجود بر حسب توانایی مدیران بنگاه ها، نوع فعالیت، مراحل رشد بنگاه	ارتقای کارآفرینی مدیران و بنگاه های کوچک و متوسط با هدف شناسایی کارآفرینان بالقوه و بالفعل در واحد های کشاورزی، صنعتی، تجاری و خدماتی، آموزش اصول علمی اداره بنگاه به مدیران و کارآفرینان، آموزش اصول راه اندازی کسب و کار جدید به کارآفرینان بالقوه	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	سازمان ملی مهارت، دانشکده های کارآفرینی کشور، صندوق مهر امام رضاع و سازمان شهرداری های کشور	دستگاه همکار	تدوین برنامه تا پایان سال دوم و اجرای آن از سال ۳۱ سوم برنامه در استان
پرداخت بخشی از هزینه های آموزش های مهارتی فن اوری اطلاعات برای	افزایش سطح مهارت و توانمندی بیکاران جویای کار و یا در بد و استخدام	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	تهیه در نیمه دوم سال دوم برنامه

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
بیکاران استخدام شده جدید و یا در مرحله استخدام را در بنگاه های خصوصی و تعاونی	بیکاران استخدام شده جدید و یا در مرحله استخدام را در بنگاه های خصوصی و تعاونی	(سازمان ملی مهارت)	جمهوری	اجرای آن در سال های بعدی برنامه	
استاندارد سازی و رتبه بندی مراکز آموزش فنی و حرفه ای غیر دولتی کشور و ارزیابی سالانه آنها	استاندارد سازی و رتبه بندی مراکز آموزش فنی و حرفه ای غیر دولتی کشور و ارزیابی سالانه آنها	افزایش انگیزه برای ارتقای کیفیت آموزش نیروی کار به ویژه تازه واردین به بازار کار و بیکاران قبلا مشاغل	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی (سازمان ملی مهارت)	سازمان ملی مهارت	تا پایان سال دوم برنامه
برنامه آموزشی ویژه برای مشاغل خرد و خانگی لازم برای بیکاران جویای کار و زنان سپرپست خانوار تحت پوشش نهادهای حمایتی	برنامه آموزشی ویژه برای مشاغل خرد و خانگی لازم برای بیکاران جویای کار و زنان سپرپست خانوار تحت پوشش نهادهای حمایتی	ایجاد کار مولد و افزایش امنیت در کار و به منظور ارائه آموزش فنی و حرفه ای و کاربردی لازم برای بیکاران جویای کار و زنان سپرپست خانوار (برای مشاغل خانگی) تحت پوشش نهادهای حمایتی	سازمان ملی مهارت	سازمان بهزیستی کشور، کمیته امام خمینی (ره)، بنیاد شهید و امور ایثارگران	از سال دوم برنامه
نظام اطلاعاتی یکپارچه بازار کار کشور (خصوصی و دولتی) به صورت منسجم و بازنگری استقرار این سامانه	استقرار سامانه های اطلاعاتی و یکپارچه منابع انسانی کشور و ساماندهی نظام اطلاعاتی بازار کار و با هدف برابری فرصت های کار برای همه	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	وزارت خانه های امور اقتصادی و دارایی، علوم، تحقیقات و فناوری، بهداشت، درمان و آموزش پژوهشی، آموزش و پرورش، بانک مرکزی ج.ا.ایران، صندوق بیمه بیکاری، صندوق تامین اجتماعی و نیروی انتظامی ج.ا.ایران	شش ماه پس از تصویب این سند
برنامه کار برای کاهش فقر و پرداخت اعتبارات خرد و کوچک برای مناطق کمتر برخوردار و روستایی	توامندسازی و اشتغال زایی بیکاران جویای کار و زنان سپرپست خانوار با هدف توسعه برنامه آموزشی ویژه مشاغل خرد و خانگی در مناطق کمتر برخوردار و روستایی	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	بنک کشاورزی و پست بنک		از سال دوم برنامه
امکان سنجی مجدد برای رشته های تحصیلی مرتبط برای پیش بینی نیازهای کارورزی طرح های عمرانی و زیربنایی دولتی و نهادهای عمومی غیر دولتی	بازنگری در طرح کارورزی برای گروه های هدف برای افزایش توامندی و مهارت دانش آموختگان دانشگاهی در مشاغل مورد نیاز بخش های زیر بنایی کشور	وزارت تعauen، کار و رفاه اجتماعی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهوری	تهریه تا پایان سال دوم برنامه و اجرای آن از سال سوم برنامه	
برنامه عملیاتی اعتبارات خرد برای زنان سپرپست خانوار و جوانان کم درآمد در مناطق محروم و روستایی	هدفمند سازی تامین مالی خرد برای زنان سپرپست خانوار و جوانان کم درآمد در مناطق محروم و روستایی	صدوق مهر امام رضا (ع)	مراکز خدمات کاریابی غیر دولتی، شهرداری ها و دهداری ها و تعاونی های روستایی	اجرا از سال دوم برنامه	
برنامه توسعه کار از راه دور در مشاغل غیر دولتی در قالب تدوین سازمان اجرایی، برگزاری آموزش دوره های مهارت های فن آوری اطلاعات، شناسایی بنگاه های مرتبط با کار از راه دور، شکل دهی نهادهای غیر دولتی خدماتی برای	ایجاد فرصت های شغلی و کار از راه دور و استفاده از ظرفیت های زیر ساخت های ارتباطات و فن آوری اطلاعات	وزارت ورزش و جوانان	وزارت خانه های تعauen، کار و رفاه اجتماعی و ارتباطات و فناوری اطلاعات و سازمان ملی مهارت و صندوق مهر امام رضا (ع)	از سال دوم برنامه	

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
	بازار کار از راه دور و راه اندازی بانک جامع اطلاعات مشاغل از راه دور				
	بررسی مجدد نظام توزیع اعتبارات اشتغالزایی به صورت منطقه ای و زمینه سازی برای جریان مهاجرت معکوس از شهر به روستا	افزایش کارایی منابع عمومی، هدفمندسازی توزیع بارانه سود و کارمزد تسهیلات بانکی از طریق وجود اداره شده در قالب بودجه ای سنواتی و با هدف کاهش عدم تعادل های منطقه ای بازار کار و شرایط برای فرصت های برابر برای کلیه مناطق	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	سیستم بانکی	در طول سال های برنامه
	بانگری در امکانات و تجهیزات آموزش فنی و حرفه ای و کاربردی موجود در کلیه شهرستان های کشور با توسعه مشارکت بخش غیردولتی و واگذاری به بنگاه های واحد شرایط غیر دولتی در قالب اجاره، خرید خدمت و سایر روش های واگذاری مطابق قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ و قانون برنامه پنجم توسعه.		وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور	در طول سال های برنامه
	تدوین برنامه توسعه خدمات فنی و حرفه ای پیمانکاری	به منظور استفاده از ظرفیت های پیمانکاران ایرانی در خارج از کشور با هدف اشتغال زایی و صدور خدمات فنی و مهندسی و هدایت بخشی از منابع صندوقه توسعه ملی برای این اهداف	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور	سال دوم برنامه
	معاف و یا استرداد مالیات بر حقوق و دستمزد نیروی کار (بیکار قبل از اتمام دوره مقرری بیکاری ...) بر اساس تأیید صندوق بیمه بیکاری به تناسب فاصله دوره مقرری با زمان اشتغال مجدد	تشویق بیکاران منتفع از بیمه بیکاری به جستجوی شغل	وزارت امور اقتصادی و دارایی	وزارت امور اجتماعی	تهریه دستورالعمل در سال دوم برنامه و اجرای آن از سال سوم برنامه
	پرداخت مخارج مربوط به هزینه جذب و آموزش نیروی کار بیکار جویای کار در bedo استخدام	ایجاد فرصت های شغلی جدید برای نیروی کار جوان دانشگاهی در مشاغل خالی شده ناشی از بازنیستگی پیش از موعد و ممانعت از حضور سالمدان و نوجوانان در بازار کار	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	صندوق تامین اجتماعی	تهریه دستورالعمل در سال دوم برنامه و اجرای آن از سال سوم برنامه
	استفاده از مشوق های مناسب اعتباری و مالیاتی و حقوقی	برای ترغیب کارآفرینان و سرمایه گذاران بخش های خصوصی و تعاونی و شناسایی و احصای ظرفیت های موجود و راکد طرح ها و بنگاه های غیر دولتی در سطح استان ها.	وزارت امور اقتصادی و دارایی معاونت برنامه ریزی و نظارت راهنمایی	قوه قضائیه	دوره برنامه
	شناسایی اشتغال اتباع خارجی غیر مجاز و فاقد پروانه کار و ساماندهی آن و اقدامات لازم برای حذف هرگونه یارانه های غیر مستقیم برای آنها و اخذ مالیات بر درآمد آنها.	در دسترس قرار دادن فرصت های شغلی برای اتباع ایرانی	اداره اتباع و امور مهاجرین خارجی	وزارت کشور نیروهای انتظامی استان ها	دوره برنامه

جدول ۲۱: تعیین نقش و وظایف دستگاه های کلیدی در اجرای سیاست های اقتصادی موثر بر سرمایه گذاری و رشد اقتصادی در برنامه پنجم توسعه

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
عدم تبعیض بین بخش خصوصی و عمومی	کاهش هزینه ها و خطرات فعالیت بخش خصوصی	دستگاههای دولتی	✓ هیئت مدیره شرکت های دولتی ✓ سازمان بازرسی کل کشور	دوران برنامه	
ایجاد فضای رقابتی	بهبود کارایی تخصیص منابع	وزارت امور اقتصادی و دارایی	اتاق بازرگانی، صنایع و معادن ایران	دوران برنامه	
تضمين حقوق مالکیت خصوصی	کاهش هزینه ها و خطرات فعالیت بخش خصوصی	قوه قضاییه	وزارت دادگستری	دوران برنامه	
عدم مداخله غیر ضرور دولت در بازارها	اجتناب از انحراف در قیمت های رقابتی	وزارت صنعت، معدن و تجارت	سازمان تعزیرات حکومتی	دوران برنامه	
شفافیت مناقصه های دولتی	✓ جلوگیری از تبعیض علیه بخش خصوصی ✓ جلوگیری از انعقاد قراردادهای دست دوم	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری	دستگاهها و شرکتهای دولتی	دوران برنامه	
مبارزه با فساد مالی در دستگاه های دولتی و بانک ها	کاهش بار مقررات دولتی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری	دستگاههای دولتی	شش ماه پس از تصویب این سند	
اجرای دولت الکترونیک	وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات	وزارت امور اقتصادی و دارایی شهرداریها	دوران برنامه		
پرداخت به موقع بدھی های دولت به بخش خصوصی	رعایت شفافیت در مناقصه ها و مزایده ها	دستگاهها و شرکتهای دولتی	دیوان محاسبات	دوران برنامه	
تغییر شیوه واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی	رسیدگی سریع و منصفانه و شکایت اشخاص حقیقی و حقوقی	قوه قضاییه	دیوان عدالت اداری	دوران برنامه	
پرداخت به موقع بدھی های دولت به بخش خصوصی	جلوگیری از خسارت های مالی شرکت های خصوصی طرف قرارداد دولت	دستگاهها و شرکتهای دولتی	معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری	دوران برنامه	
تجدد و توسعه اقتصادی	جلوگیری از واگذاری شرکت ها به نهادهای شبه دولتی	سازمان خصوصی سازی	شورای عالی رقابت	دوران برنامه	
تجدد و توسعه اقتصادی	بهبود مدیریت شرکت های واگذار شده از طریق تجدیدنظر در توزیع سهام عدالت	وزارت امور اقتصادی و دارایی	سازمان خصوصی سازی	دوران برنامه	
ساماندهی بخش غیر رسمی اقتصاد کشور	تهیه برنامه راهبردی جامع و چند منظوره ای را برای ساماندهی بخش غیررسمی	وزارت امور اقتصادی و دارایی	وزارت خانه های صنعت، معدن و تجارت و کشور (سازمان شهرداریها و دهیاریها)	سال دوم برنامه	

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
تسهیل کسب مجوزهای ساخت و ساز		کاهش زمان کسب مجوزها	سازمان شهرداری ها و دهیاری های وزرات کشور	شهرداری ها	شش ماه پس از تصویب این سند
		ساماندهی به عوارض تراکم پذیره و تغییر کاربری	وزارت کشور	دبیرخانه کلانشهرها	شش ماه پس از تصویب این سند
سهولت استخدام و اخراج کارکنان	بازار کار	تضمين انعطاف پذیری مقررات	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	مجلس شورای اسلامی	تا پایان سال دوم برنامه
تسهیل ثبت املاک در ایران		کاهش زمان و هزینه ثبت املاک	سازمان ثبت استاد و املاک کشور	قوه قضاییه مرکز سنجش از راه دور	شش ماه پس از تصویب این سند
بهبود روال های دریافت اعتبارات بانکی در کشور	به اعتبارات بانکی	تسهیل دسترسی بخش خصوصی به اعتبارات بانکی	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	کلیه بانک های دولتی و خصوصی	شش ماه پس از تصویب این سند
بهبود وضعیت حمایت از سرمایه گذاران در بازارهای مالی		سهولت دادخواهی سهام داران	سازمان بورس و اوراق بهادر قوه قضاییه	انتشار دهنده گان اوراق بهادر	شش ماه پس از تصویب این سند
بهبود پرداخت مالیات ها و بیمه تأمین اجتماعی	مالیات	کاهش مراحل و زمان پرداخت	وزارت امور اقتصادی و دارایی	مجلس شورای اسلامی	دوران برنامه
	سازمان تأمین اجتماعی	محدود کردن اختیارات قضایی	وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی	مجلس شورای اسلامی	سال دوم برنامه
بهبود روال های اداری تجارت خارجی		کاهش هزینه و زمان ترخیص کالاهای وارداتی و صادراتی از گمرکات کشور	گمرک جمهوری اسلامی ایران	سازمان بنادر و دریانوردی	تا پایان سال سوم برنامه
تسهیل برچیدن کسب و کار		کاهش مراحل رسیدگی به امور ورشکستگی	قوه قضاییه	---	سال دوم برنامه
سیاست های مربوط به بهبود عملکرد بورس اوراق بهادر		تجهیز منابع مالی برای بخش خصوصی با کارایی بیشتر	سازمان بورس و اوراق بهادر	---	از سال دوم برنامه
سیاست های بانکی بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران		بهبود نظام بر نظام بانکی و کاهش ریسک عملیات بانکی	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	باتک های خصوصی و دولتی	شش ماه پس از تصویب این سند
سیاست های اعتباری بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران		تضمين سهولت دسترسی بخش خصوصی به اعتبارات بانکی	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	باتک های خصوصی و دولتی	تا پایان سال دوم برنامه
ارایه ابزارها و نهادهای مالی جدید در سیستم بانکی		تنوع بخشیدن به ابزارهای مالی در سیستم بانکی	بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	باتک های خصوصی و دولتی	تا پایان سال دوم برنامه

سیاست کلی	سیاست ها	اهداف مورد نظر	دستگاه مسئول	دستگاه همکار	زمان انجام کار
اصلاح ماده ۳ قانون تشویق و حمایت سرمایه گذاری خارجی	محدود کردن سرمایه گذاری خارجی در قانون به سرمایه گذاری مستقیم خارجی	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	مجلس شورای اسلامی	پس از تصویب مجلس	
اصلاح ماده ۲ قانون سرمایه گذاری خارجی و ارایه تصویری روشن تر از ضوابط پذیرش آن در کشور.	جذب سرمایه گذاری خارجی در رشته های دارای اولویت برای کشور	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	مجلس شورای اسلامی	پس از تصویب مجلس	
ارایه انگیزش های مالی ویژه به طرف های خارجی برای انتقال تکنولوژی پیشرفته به کشور و آموزش کارکنان محلی به منظور افزایش مزایای سرمایه گذاری مستقیم خارجی.	انتقال تکنولوژی	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	سازمان امور مالیاتی	سال دوم برنامه	
عضویت در کنوانسیون های مربوط به پذیرش حقوق مالکیت معنوی از سوی ایران	جلب اعتماد شرکت های فراملیتی	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	وزارت امور خارجه	دوره برنامه	
ایجاد بستر قانونی لازم برای حضور سرمایه گذاران خارجی در بورس اوراق بهادر کشور.	جذب سرمایه گذاری خارجی و تسهیل واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	سازمان بورس اوراق بهادر	سال دوم برنامه	
اتخاذ سیاست روشن در قبال ادغام و اکتساب در شرکت های داخلی با مشارکت سرمایه خارجی.	جذب سرمایه گذاری خارجی و تسهیل واگذاری شرکت های دولتی به بخش خصوصی	سازمان سرمایه گذاری و کمک های اقتصادی و فنی ایران	مجلس شورای اسلامی	پس از تصویب مجلس	

۹. اهداف کمی اشتغال و سرمایه گذاری در استان ها

برش استانی اهداف کمی اشتغال و سرمایه گذاری در دوران برنامه پنجم توسعه به شرح زیر در جداول سند درج شده است:

- تحول جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر، عرضه نیروی کار و نرخ مشارکت استان ها (جدول ۲۲).
- تحول تقاضای نیروی کار، تعداد بیکاران و نرخ بیکاری استان ها (جدول ۲۳).
- تقاضای نیروی کار استان ها به تفکیک بخش های عمدۀ اقتصادی (جدول ۲۴).
- میزان سرمایه گذاری استان ها در دوران برنامه پنجم توسعه (جدول ۲۵).
- متوجه رشد اقتصادی استان ها در برنامه پنجم توسعه (جدول ۲۶).

مشاوران استانی اهداف کمی ارایه شده در سند ملی را بر اساس مطالعات تفصیلی خود تدقیق خواهند کرد.

جدول ۲۲: جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر، عرضه نیروی کار و نرخ مشارکت

به تفکیک استان های کشور (هزار نفر)

نرخ مشارکت (درصد)			عرضه نیروی کار			جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر			استان ها
۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	
۴۸.۸	۴۴.۰	۴۱.۴	۱۵۳۴	۱۳۷۵	۱۲۷۸	۳۱۴۱	۳۱۲۵	۳۰۸۴	آذربایجان شرقی
۴۶.۶	۴۱.۱	۳۹.۳	۱۲۲۰	۱۰۲۸	۹۴۰	۲۶۱۷	۲۵۰۱	۲۳۹۰	آذربایجان غربی
۴۸.۱	۴۲.۵	۳۹.۳	۵۱۳	۴۵۰	۴۰۸	۱۰۶۸	۱۰۵۹	۱۰۳۹	اردبیل
۴۶.۹	۴۱.۶	۴۰.۰	۲۰۲۰	۱۷۰۵	۱۵۶۹	۴۳۰۹	۴۱۰۲	۳۹۲۴	اصفهان
۴۷.۲	۴۱.۸	۳۹.۱	۲۳۳	۲۰۰	۱۸۲	۴۹۳	۴۷۸	۴۶۵	ایلام
۴۷.۹	۴۲.۳	۴۰.۰	۴۰۵	۳۳۲	۲۹۶	۸۴۵	۷۸۴	۷۴۱	بوشهر
۴۵.۰	۴۱.۴	۴۰.۵	۵۹۵۶	۵۱۰۲	۴۶۹۱	۱۳۲۴۹	۱۲۳۱۳	۱۱۵۸۲	تهران
۴۷.۹	۴۲.۷	۳۹.۹	۳۷۱	۳۱۸	۲۸۶	۷۷۵	۷۴۴	۷۱۷	چهارمحال و بختیاری
۴۹.۸	۴۳.۹	۴۴.۳	۲۸۰	۲۳۸	۲۳۱	۵۶۳	۵۴۱	۵۲۱	خراسان جنوبی
۴۸.۲	۴۲.۵	۴۰.۹	۲۴۹۴	۲۰۷۹	۱۸۹۶	۵۱۷۷	۴۸۸۸	۴۶۳۵	خراسان رضوی
۴۸.۵	۴۴.۴	۴۱.۷	۳۴۹	۳۰۹	۲۷۹	۷۱۹	۶۹۶	۶۶۸	خراسان شمالی
۴۳.۴	۳۷.۶	۳۴.۸	۱۶۸۰	۱۳۹۰	۱۲۲۹	۳۸۷۰	۳۶۹۸	۳۵۳۰	خوزستان
۴۷.۷	۴۲.۱	۴۰.۷	۴۱۵	۳۵۶	۳۲۴	۸۶۹	۸۴۵	۸۲۰	زنجان
۴۶.۹	۴۱.۴	۳۸.۲	۲۶۰	۲۱۸	۱۹۳	۵۵۵	۵۲۷	۵۰۵	سمنان
۳۹.۸	۳۶.۵	۳۵.۰	۸۵۰	۷۱۱	۶۲۳	۲۱۳۴	۱۹۴۶	۱۷۸۱	سیستان و بلوچستان
۴۵.۱	۴۰.۸	۳۷.۳	۱۸۰۰	۱۵۶۶	۱۳۸۱	۳۹۹۲	۳۸۴۲	۳۷۰۷	فارس
۴۳.۴	۳۷.۶	۳۷.۵	۴۶۲	۳۸۱	۳۶۵	۱۰۶۶	۱۰۱۶	۹۷۴	قزوین
۴۳.۰	۳۸.۷	۳۶.۴	۴۲۱	۳۶۰	۳۱۷	۱۰۰۳	۹۳۰	۸۷۰	قم
۴۷.۰	۴۳.۱	۴۰.۳	۵۹۰	۵۳۵	۴۹۲	۱۲۵۴	۱۲۴۱	۱۲۲۰	کردستان
۴۵.۲	۳۹.۷	۴۰.۱	۱۰۹۷	۹۱۲	۸۷۶	۲۴۲۶	۲۲۹۷	۲۱۸۴	کرمان
۴۴.۹	۴۱.۰	۳۸.۲	۷۱۴	۶۶۳	۶۱۷	۱۵۹۲	۱۶۱۶	۱۶۱۴	کرمانشاه
۳۹.۹	۳۴.۱	۳۳.۳	۲۲۷	۱۸۶	۱۷۵	۵۶۹	۵۴۶	۵۲۵	کهگیلویه و بویراحمد
۴۶.۶	۴۳.۵	۴۱.۲	۷۱۷	۶۲۴	۵۵۶	۱۵۳۶	۱۴۳۴	۱۳۵۰	گلستان
۴۶.۱	۴۲.۱	۴۱.۴	۱۰۳۵	۹۱۶	۸۷۱	۲۲۴۴	۲۱۷۷	۲۱۰۳	گیلان
۴۷.۰	۴۳.۱	۴۰.۲	۷۰۸	۶۴۰	۵۸۴	۱۵۰۶	۱۴۸۵	۱۴۵۳	لرستان
۴۵.۸	۴۲.۶	۴۰.۰	۱۲۵۴	۱۱۲۱	۱۰۱۵	۲۷۳۹	۲۶۳۳	۲۵۳۷	مازندران
۴۵.۵	۴۰.۱	۳۸.۰	۵۶۸	۴۸۳	۴۴۱	۱۲۴۸	۱۲۰۲	۱۱۶۱	مرکزی
۴۴.۴	۳۸.۷	۳۷.۱	۵۸۰	۴۶۷	۴۱۹	۱۳۰۵	۱۲۰۸	۱۱۲۸	هرمزگان
۴۵.۴	۴۰.۷	۳۸.۵	۶۶۲	۶۰۰	۵۶۳	۱۴۵۹	۱۴۷۲	۱۴۶۴	همدان
۵۰.۴	۴۴.۵	۴۳.۴	۴۸۵	۳۹۵	۳۶۱	۹۶۲	۸۸۷	۸۳۲	یزد
۴۵.۸	۴۱.۲	۳۹.۴	۲۹۹۱۰	۲۵۶۶۱	۲۲۴۶۹	۶۵۲۸۵	۶۲۲۳۵	۵۹۵۲۳	کل کشور

جدول ۲۳: تقاضای نیروی کار، تعداد بیکاران و نرخ بیکاری به تفکیک استان های کشور (هزار نفر)

نرخ بیکاری (درصد)			تعداد بیکاران			تقاضای نیروی کار			استان ها
۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	۱۳۹۴	۱۳۸۹	۱۳۸۵	
۵.۵	۱۱.۷	۹.۶	۸۴	۱۶۱	۱۲۳	۱۴۵۰	۱۲۱۴	۱۱۵۵	آذربایجان شرقی
۵.۷	۹.۷	۸.۹	۷۰	۱۰۰	۸۳	۱۱۵۰	۹۲۸	۸۵۷	آذربایجان غربی
۶.۵	۱۱.۸	۱۱.۴	۳۳	۵۳	۴۶	۴۸۰	۳۹۷	۳۶۲	اردبیل
۶.۹	۱۲.۲	۱۰.۵	۱۴۰	۲۲۵	۱۶۶	۱۸۸۰	۱۴۸۰	۱۴۰۴	اصفهان
۱۲.۰	۲۱.۵	۲۷.۲	۲۸	۴۳	۴۹	۲۰۵	۱۵۷	۱۳۲	ایلام
۸.۵	۱۴.۲	۹.۰	۳۵	۴۷	۲۷	۳۷۱	۲۸۵	۲۶۹	بوشهر
۷.۷	۱۱.۱	۸.۴	۴۵۶	۵۶۴	۳۹۴	۵۵۰۰	۴۵۳۸	۴۲۹۷	تهران
۷.۱	۱۲.۷	۱۸.۰	۲۶	۴۴	۵۱	۳۴۵	۲۷۵	۲۳۴	چهارمحال و بختیاری
۹.۰	۱۱.۶	۱۶.۳	۲۵	۲۸	۳۸	۲۵۵	۲۱۰	۱۹۳	خراسان جنوی
۹.۸	۱۱.۹	۸.۲	۲۴۴	۲۴۷	۱۵۶	۲۲۵۰	۱۸۳۲	۱۷۴۰	خراسان رضوی
۶.۸	۷.۶	۸.۰	۲۴	۲۳	۲۲	۳۲۵	۲۸۶	۲۵۶	خراسان شمالی
۱۴.۹	۲۰.۹	۱۹.۳	۲۵۰	۲۹۰	۲۳۷	۱۴۳۰	۱۱۰۰	۹۹۲	خوزستان
۷.۰	۱۲.۹	۹.۴	۲۹	۴۶	۳۱	۳۸۶	۳۱۰	۳۰۳	زنجان
۹.۸	۱۲.۵	۸.۴	۲۶	۲۷	۱۶	۲۳۵	۱۹۱	۱۷۷	سمنان
۱۶.۷	۲۹.۳	۳۱.۵	۱۴۲	۲۰۸	۱۹۶	۷۰۸	۵۰۳	۴۲۷	سیستان و بلوچستان
۷.۲	۱۴.۴	۱۱.۳	۱۳۰	۲۲۶	۱۵۶	۱۶۷۰	۱۳۴۰	۱۲۲۵	فارس
۶.۹	۱۲.۲	۱۰.۸	۳۲	۴۶	۳۹	۴۳۰	۳۳۵	۳۲۶	قزوین
۷.۴	۱۰.۳	۷.۹	۳۲	۳۷	۲۵	۳۹۹	۳۲۳	۲۹۲	قم
۷.۰	۲۳.۰	۲۰.۲	۴۱	۱۲۳	۹۹	۵۴۹	۴۱۲	۳۹۳	کردستان
۷.۰	۱۴.۶	۲۱.۰	۷۷	۱۲۳	۱۸۴	۱۰۲۰	۷۷۹	۶۹۲	کرمان
۱۵.۷	۲۴.۰	۲۳.۲	۱۱۲	۱۵۹	۱۴۳	۶۰۲	۵۰۴	۴۷۴	کرمانشاه
۷.۲	۱۲.۹	۱۹.۶	۱۶	۲۴	۳۴	۲۱۱	۱۶۲	۱۴۰	کهگیلویه و بویر احمد
۶.۵	۱۰.۷	۱۲.۴	۴۷	۶۷	۶۹	۶۷۰	۵۵۷	۴۸۷	گلستان
۷.۷	۱۴.۳	۱۴.۹	۸۰	۱۳۱	۱۳۰	۹۵۵	۷۸۵	۷۴۱	گیلان
۸.۴	۱۵.۳	۲۹.۱	۶۰	۹۸	۱۷۰	۶۴۸	۵۴۲	۴۱۴	لرستان
۷.۱	۹.۸	۱۰.۹	۸۹	۱۱۰	۱۱۰	۱۱۶۵	۱۰۱۰	۹۰۵	مازندران
۵.۸	۱۱.۲	۱۰.۴	۳۳	۵۴	۴۶	۵۳۵	۴۲۹	۳۹۵	مرکزی
۶.۹	۱۱.۹	۱۲.۲	۴۰	۵۵	۵۱	۵۴۰	۴۱۲	۳۶۸	هرمزگان
۷.۷	۱۳.۶	۱۲.۳	۵۱	۸۱	۶۹	۶۱۱	۵۱۸	۴۹۴	همدان
۷.۴	۹.۲	۷.۹	۳۶	۳۷	۲۸	۴۴۹	۳۵۹	۳۳۳	بیزد
۷.۰	۱۳.۶	۱۲.۸	۲۰۹۵	۳۴۹۰	۲۹۹۲	۲۷۸۱۵	۲۲۱۷۱	۲۰۴۷۶	کل کشور

جدول ۲۴: تقاضای نیروی کار استان‌ها به تفکیک بخش‌های عمده اقتصادی در سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۴

۱۳۹۴					۱۳۸۹					استان‌ها
جمع	خدمات	صنایع و معادن	کشاورزی	جمع	خدمات	صنایع و معادن	کشاورزی	جمع	خدمات	
۱۴۵۰	۶۶۰	۴۸۲	۳۰۸	۱۲۱۴	۵۶۱	۴۳۰	۲۲۴	آذربایجان شرقی		
۱۱۵۰	۵۶۶	۲۹۷	۲۸۸	۹۲۸	۴۲۷	۲۴۲	۲۵۹	آذربایجان غربی		
۴۸۰	۲۲۵	۱۲۳	۱۳۱	۳۹۷	۱۷۴	۱۰۴	۱۱۹	اردبیل		
۱۸۸۰	۹۳۷	۷۸۲	۱۶۱	۱۴۸۰	۷۱۰	۶۱۹	۱۵۱	اصفهان		
۲۰۵	۱۱۷	۵۰	۳۸	۱۵۷	۸۶	۳۷	۳۴	ایلام		
۳۷۱	۱۸۳	۱۵۷	۳۰	۲۸۵	۱۵۶	۱۰۱	۲۸	بوشهر		
۵۵۰۰	۳۲۱۹	۲۱۷۵	۱۰۶	۴۵۳۸	۲۹۱۲	۱۵۳۱	۹۴	تهران		
۳۴۵	۱۵۸	۱۳۸	۵۰	۲۷۵	۱۲۱	۱۰۷	۴۶	چهارمحال و بختیاری		
۲۵۵	۱۱۴	۷۳	۶۸	۲۱۰	۹۲	۵۲	۶۷	خراسان جنوبی		
۲۲۵۰	۱۰۵۴	۷۷۲	۴۲۴	۱۸۳۲	۸۳۸	۶۰۸	۳۸۷	خراسان رضوی		
۳۲۵	۱۳۲	۸۲	۱۱۱	۲۸۶	۱۰۴	۷۸	۱۰۵	خراسان شمالی		
۱۴۳۰	۷۹۵	۴۶۵	۱۷۰	۱۱۰۰	۵۸۳	۳۵۹	۱۵۸	خوزستان		
۳۸۶	۱۴۹	۱۵۲	۸۴	۳۱۰	۱۱۴	۱۱۴	۸۱	زنجان		
۲۳۵	۱۰۹	۹۲	۳۳	۱۹۱	۹۲	۶۸	۳۱	سمنان		
۷۰۸	۴۴۳	۱۷۹	۸۶	۵۰۳	۳۰۶	۱۲۸	۶۹	سیستان و بلوچستان		
۱۶۷۰	۸۶۸	۴۴۰	۳۶۲	۱۳۴۰	۶۷۵	۳۶۳	۳۰۱	فارس		
۴۳۰	۲۰۵	۱۶۲	۶۴	۳۳۵	۱۵۱	۱۲۳	۶۱	قزوین		
۳۹۹	۲۱۲	۱۶۵	۲۲	۳۲۳	۱۶۷	۱۳۵	۲۰	قم		
۵۴۹	۲۹۳	۱۲۱	۱۳۵	۴۱۲	۱۹۸	۱۰۱	۱۱۳	کردستان		
۱۰۲۰	۴۶۸	۲۸۵	۲۶۷	۷۷۹	۳۵۴	۲۱۱	۲۱۴	کرمان		
۶۰۲	۳۴۶	۱۳۵	۱۲۱	۵۰۴	۲۷۸	۱۱۴	۱۱۱	کرمانشاه		
۲۱۱	۱۱۶	۶۲	۳۳	۱۶۲	۸۴	۵۲	۲۶	کهگیلویه و بویراحمد		
۶۷۰	۲۷۲	۲۳۹	۱۵۹	۵۵۷	۲۲۳	۱۷۹	۱۵۵	گلستان		
۹۵۵	۵۴۱	۲۵۹	۱۵۵	۷۸۵	۴۲۴	۲۰۸	۱۵۲	گیلان		
۶۴۸	۳۲۹	۱۷۸	۱۴۱	۵۴۲	۲۶۱	۱۵۰	۱۳۱	لرستان		
۱۱۶۵	۵۹۲	۳۸۴	۱۸۹	۱۰۱۰	۵۰۷	۳۲۲	۱۸۲	مازندران		
۵۳۵	۲۶۸	۱۷۶	۹۱	۴۲۹	۱۹۶	۱۴۸	۸۵	مرکزی		
۵۴۰	۳۱۵	۱۲۷	۹۷	۴۱۲	۲۳۶	۹۴	۸۲	هرمزگان		
۶۱۱	۳۰۵	۱۷۱	۱۳۶	۵۱۸	۲۳۶	۱۵۱	۱۳۱	همدان		
۴۴۹	۲۱۳	۱۸۵	۵۱	۳۵۹	۱۶۴	۱۵۱	۴۴	بزد		

جدول ۲۵: میزان سرمایه‌گذاری طی برنامه پنجم توسعه به تفکیک استان‌ها
به قیمت ثابت سال ۱۳۸۶ (میلیارد ریال)

استان‌ها	کشاورزی	صنایع و معادن	خدمات	جمع
آذربایجان شرقی	۷۹۳۳	۱۵۲۳۷	۴۴۲۲۷	۶۷۳۹۷
آذربایجان غربی	۲۷۱۵	۱۵۷۹۸	۶۲۰۰۰	۸۰۵۱۳
اردبیل	۱۱۳۹	۵۵۷۶	۲۳۰۹۶	۲۹۸۱۱
اصفهان	۹۷۲	۴۷۴۲۴	۱۰۱۲۹۹	۱۴۹۶۹۵
ایلام	۳۶۰	۳۹۲۹	۱۳۶۹۹	۱۷۹۸۸
بوشهر	۱۸۲	۱۶۳۸۸	۱۲۱۷۷	۲۸۷۴۶
تهران	۱۰۹۰	۱۸۷۵۲۵	۱۳۶۹۵۲	۳۲۵۵۶۷
چهارمحال و بختیاری	۳۱۸	۹۰۳۱	۱۶۱۲۳	۲۵۴۷۱
خراسان جنوبی	۱۶۷	۶۱۳۱	۹۸۵۶	۱۶۱۵۴
خراسان رضوی	۳۴۵۶	۴۷۸۳۶	۹۶۸۵۸	۱۴۸۱۵۰
خراسان شمالی	۵۷۰	۱۳۱۴	۱۲۷۶۵	۱۴۶۴۹
خوزستان	۱۱۸۶	۳۰۸۳۸	۹۴۴۶۶	۱۲۶۴۸۹
زنجان	۲۷۰	۱۱۰۸۲	۱۵۶۵۷	۲۷۰۰۹
سمنان	۱۹۱	۶۹۹۵	۷۸۲۹	۱۵۰۱۵
سیستان و بلوچستان	۱۵۴۲	۱۴۹۳۴	۶۱۲۸۰	۷۷۷۵۶
فارس	۵۶۹۹	۲۲۲۵۱	۸۶۱۲۱	۱۱۴۰۷۱
قزوین	۲۵۲	۱۱۱۳۱	۲۴۱۶۰	۳۵۵۴۳
قم	۱۸۲	۸۵۹۲	۱۹۹۰۴	۲۸۶۷۸
کردستان	۲۰۲۵	۵۷۶۵	۴۲۴۸۹	۵۰۲۷۹
کرمان	۴۹۶۹	۲۱۵۸۵	۵۰۹۱۷	۷۷۴۷۱
کرمانشاه	۸۹۱	۵۹۸۳	۳۰۶۳۶	۳۷۵۱۰
کهگیلویه و بویراحمد	۶۴۱	۳۰۰۱	۱۴۰۹۸	۱۷۷۳۹
گلستان	۳۳۴	۱۷۴۰۸	۲۲۱۷۴	۳۹۹۱۶
گیلان	۲۸۵	۱۴۷۱۹	۵۲۰۱۳	۶۷۰۱۷
لرستان	۸۹۶	۸۱۳۶	۳۰۵۵۸	۳۹۵۹۰
مازندران	۷۲۱	۱۷۹۵۱	۳۸۰۵۶	۵۶۷۲۸
مرکزی	۶۰۰	۸۱۴۸	۳۲۳۴۸	۴۱۰۹۶
هرمزگان	۱۴۲۹	۹۷۱۴	۳۵۴۶۹	۴۶۶۱۲
همدان	۴۱۲	۵۷۷۳	۳۰۶۴۳	۳۶۸۲۸
یزد	۶۰۵	۱۰۰۱۲	۲۲۱۸۲	۳۲۸۰۰

جدول ۲۶: متوسط رشد اقتصادی استان ها در دوران برنامه پنجم توسعه (درصد)

استان ها	میانگین رشد سالانه
آذربایجان شرقی	۷.۹۷
آذربایجان غربی	۵.۰۲
اردبیل	۸.۰۱
اصفهان	۹.۴۸
ایلام	۱۱.۴۰
بوشهر	۱۶.۹۹
تهران	۹.۳۰
چهارمحال و بختیاری	۱۰.۰۷
خراسان جنوبی	۸.۹۸
خراسان رضوی	۷.۲۷
خراسان شمالی	۱۱.۵۴
خوزستان (بدون نفت)	۵.۵
زنجان	۷.۹۹
سمنان	۹.۵۰
سیستان و بلوچستان	۶.۸۷
فارس	۷.۵۳
قزوین	۸.۶۸
قم	۶.۹۶
کردستان	۹.۳۹
کرمان	۸.۰۴
کرمانشاه	۹.۳۴
کهگیلویه و بویراحمد (بدون نفت)	۵.۹
گلستان	۸.۰۰
گیلان	۸.۳۹
لرستان	۷.۵۲
مازندران	۷.۷۶
مرکزی	۹.۳۰
هرمزگان	۶.۰
همدان	۹.۹۳
یزد	۱۳.۱۳

فهرست اسناد بالادست

۱. سند چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در ۱۴۰۴ هجری شمسی.
۲. سیاستهای کلی اشتغال، ابلاغی مقام معظم رهبری.
۳. سیاستهای مندرج در قانون برنامه پنجم توسعه در ارتباط با بازار کار (مصوب سال ۱۳۸۹).
۴. پیش نویس اسناد پشتیبان برنامه پنجم توسعه
۵. قانون سیاستهای اجرایی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب سال ۱۳۸۷.

فهرست اسناد پشتیبان مورد استفاده در تهیه

سندهای توسعه اشتغال و سرمایه‌گذاری

۱. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی های جمعیتی،
۲. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی ابعاد و ویژگی های بیکاری در ایران در سطح اقتصاد کلان. ۱۳۹۰.
۳. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، عرضه نیروی کار، ۱۳۹۰.
۴. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، تقاضای نیروی کار، ۱۳۹۰.
۵. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، مطالعه بازار کار غیر رسمی در ایران و پیش بینی آن برای دوران برنامه پنجم توسعه کشور، ۱۳۹۰.
۶. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بیکاری، ۱۳۹۰.
۷. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی انطباق سیاست های آموزش های رسمی و غیر رسمی با نیازهای بازار کار و شناسایی اولویت ها و برنامه ها در این زمینه، ۱۳۹۰.
۸. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، پیشنهاد راهبردها و سیاست های توسعه سرمایه‌گذاری و اشتغال در سطح ملی، دستگاهی و استانی (تدوین نسخه مقدماتی سند سیاستگذاری بازار کار)، ۱۳۹۰.
۹. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، مطالعه اثرات اقتصادی و اجتماعی اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها، ۱۳۹۰.
۱۰. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی بازار تأمین منابع مالی، ۱۳۹۰.
۱۱. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی وضعیت فناوری در سطح ملی، ۱۳۹۰.
۱۲. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، تجزیه و تحلیل روند تحولات رشد اقتصادی و سرمایه‌گذاری در سطح کشور به تفکیک رشته فعالیت های مختلف، ۱۳۸۹.
۱۳. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، تحولات بهره وری نیروی کار در سطح ملی، ۱۳۸۹.
۱۴. مهندسان مشاور آمایش و توسعه البرز، بررسی فناوری در سطح ملی، ۱۳۹۰.